

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Touhon tarina

- näyttöön perustuvan kuntoutus-
mallin kehittäminen nuorisokoti
Mainingissa

Marko Munne

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Touhon tarina
- näyttöön perustuvan kuntoutusmallin
kehittäminen nuorisokoti Mainingissa**

Marko Munne
Sosiaalisen kuntoutuksen ja
terveyden edistämisen
johtaminen ja kehittäminen,
YAMK Opinnäytetyö
Toukokuu 2018

Marko Munne

Touhon tarina
- näyttöön perustuvan kuntoutusmallin kehittäminen nuorisokoti Mainingissa

Vuosi 2018

Sivumäärä

86

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata näyttöön perustuvan kuntoutusmallin kehittämismuutosprosessi. Pyyntö on siirtää makrotason yhteiskunnallinen tehtävä mikrotason laitospuolelle. Näyttöön perustuva toiminta tarkoittaa tutkimustiedon, asiakkaan ja asiantuntijan tiedon sekä strategisen tiedon hyödyntämistä. Kehittämistyön tärkeimpänä tavoitteena on nostaa kuuluviin laitospuolen ääni.

Tätä selvitystä tehtäessä on tarkoitus selvittää, mitä me sijaishuoltoa antavana yksikönä olemme ja mikä meidän työmme tarkoitus on? Toisena tehtävänä on erottautuminen nykyisessä ja tulevassa lastensuojelukentässä hyvämaineisen työn korostamiseksi. Sen avulla pyritään osoittamaan, kuinka Ankkurin Lastensuojelupalvelut Oy:ssä tehdään laadukasta lastensuojelutyötä.

Teoriaosuudessa käydään laajaa keskustelua eri kuntoutuksen tasoilta katsottuna, hallituksen kärkihankkeesta sijaishuollon haastavaan tehtävään ja aina laitospuolelle asti. Syrjäytymisvaaraa pienentämässä haluttiin nähdä elämäntilannetta lisääviä ja voimaannuttavia keinoja muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen kautta.

Kehittämisessä hyödynnettiin toimintatutkimuksen strategiaa. Pidetään kehittämispajoja, joissa kerättiin asiantuntijatieta nuorisokodin työryhmältä. Asiakkaan ääntä kuultiin Touhon haastattelun ja lapsiasiavaltuutetun selvityksen avulla. Kehittämispajat ja haastattelu analysoitiin sekä arvioitiin omalla työryhmällä ja yrityksen johdolla. Laatu tarkistettiin LAPE-hankkeen ”Terapeuttisen laitospuolelle” ja sijaishuoltokriteerien avulla. Touhosta tuli Mainingin kuntoutuksen mallitarina narratiivisen analyysin kautta.

Kehittämistyön tuloksena voidaan sanoa, että tuleva kuntoutusmalli on näyttöön perustuva. Se huomioi tiedollisesti eri kuntoutuksen tasot ja on asiakaslähtöinen. Se on asiantuntijoiden työtä ohjaava malli. Kehittämistyö on kirkastanut työn tarkoitusta. Tutkimusta laitospuolelle arjesta on edelleen vähän tehtynä. Toivon, että tämä työ ja LAPE-hankkeen mallinnuksen esiin nostaminen innostaa muitakin laitospuoleltyöntekijöitä arvioimaan työtään ja kuulemaan laitospuolen äänen tänä markkinaistumisen aikakautena.

Asiasanat: syrjäytymisvaara, laitospuoleltyö, näyttöön perustuva toiminta, LAPE-hanke

Master in Nursing

Marko Munne

**The story of Touho
- the development of evidence based rehabilitation model in juvenile home Maininki**

Year 2018

Pages

86

The purpose of this thesis is to describe development process of evidence based rehabilitation model. Major effort is put to transfer the societal mission in macro level into day-to-day life of institutionalised juvenile. Evidence based means how to utilise research knowledge, knowledge coming from clients and professionals and how to benefit from strategic knowledge. The main goal of development is to give a voice to a juvenile in foster care.

In the making process of this report, is to examine who we are as foster care unit and what is the purpose of our profession. The second task is to stand out in the present and future child protection field to highlight the good reputation of the work we do. This is done to point out the quality of the child protection work performed by Ankkuri Child Protection Services Ltd.

In theory part there is extensive discussion from all different areas of rehabilitation, from the government key projects to the challenging task of foster care, all the way to the institutionalised juvenile. The intention was to see rehabilitation methods that are empowering and enhancing the self-efficacy, for example social rehabilitation, to minimise the risk to exclude.

The strategies of action research were used. There were workshops, where expertise knowledge from the work group of juvenile home was collected. Client's voice was heard through the interview of Touho and report of ombudsman for children. The workshops and the interview were analysed and evaluated by own work group and the management of the company. The quality was verified with the LAPE-project, which is programme to address child and family services, with the "Therapeutic modelling of institutional parenting" and also with the criteria for foster care. Touho became the example story of the rehabilitation of Maininki through the narrative analysis.

We can say as a result of the development project that the forthcoming rehabilitation model is going to be evidence based. It is taking into account all levels of rehabilitation in the form of research knowledge and it is client oriented. It will guide the work of the professionals. Development work has clarified the meaning of our work. There is still few research of the day-to-day life of institutionalised juvenile. I hope that this thesis and bringing up the modelling of LAPE-project will inspire more professionals in institutionalised care to assess their work and hear the voice of institutionalised juvenile in this era of market-based services.

Keywords: risk of exclusion, institutionalised rehabilitation, evidence based action, LAPE-project

Sisällys

1	Touho.....	6
2	Näyttöön perustuva toiminta.....	7
3	Kuntoutuksen ja kehittämisen eri tasot.....	9
3.1	Yhteiskunnan arvot ja hyvinvointi.....	11
3.2	Strategiat ja hankkeet	12
3.3	Lait, kriteerit ja lastensuojelun tehtävä.....	14
3.4	Yrityksen arvopolku.....	17
3.5	Laitoskuntoutus.....	20
3.6	Laitosnuori	25
4	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävä	32
5	Tutkimukselliset lähtökohdat ja käytetyt menetelmät.....	33
5.1	Toimintatutkimuksellinen muutosprosessi.....	35
5.2	Narratiivisuus eli tarinallisuus	37
5.3	Muut tiedonkeruumenetelmät	39
5.4	Analyysimenetelmät	41
6	Kehittämispöytä	42
6.1	Orientaatio	42
6.2	Kehittämispöytä 1	43
6.3	Touhon haastattelu ja menestystarina	47
6.4	Kehittämispöytä 2	50
6.5	Kehittämispöytä 3	52
6.6	Kehittämispöytä 4	53
6.7	Kehittämispöytäjen tulosten yhteenveto.....	55
6.8	Tulosten arviointi	58
6.9	Sykli III	61
7	Näyttöön perustuva arviointi ja johtopäätökset.....	61
7.1	Yhteenveto ja pohdintaa	68
7.2	Tutkimusetiikkaa	75
	Lähteet.....	76
	Kuviot	83
	Kuvat	83
	Liite.....	84

1 Touho

”Vuosi oli 2013. Olin ennen Maininkia ollu tiukemmassa laitoksessa, missä ei saanut olla ees julisteita seinällä. Jos pallo lensi katolle, tuli sisäpäiviä. Jos kiroilin, sain olla huoneessa yksin. Sillonkaan ei juteltu mitään, oppi kuulemma olemaan. En mä mitään oppinu.” *Touho*

Touho ei pystynyt asumaan kotonaan, vaan oli yksi sen vuoden 947:stä alle 18-vuotiaasta lapsesta, joka oli huostaan otettuna ja Uudenmaan laitokseen sijoitettuna (Lastensuojelu 2013). Hän oli aivan hukassa oman elämänsä kanssa. Kaikki pallot menivät niin sanotusti katolle, vaikka hän kuinka yritti, etteivät olisi menneet. Hänestä tuntui, ettei kukaan auttanut eikä välittänyt, ei perhe, ei muut aikuiset.

Touho oli yksi tilaston nuori, johon yhteiskunnalliset puheet ja valtakunnalliset strategiat kohdistuivat. Yhteiskunnan haasteena on se, miten saada syrjäytymisvaarassa oleva nuori mukaan työelämään, yhteiskuntaa tukemaan, veroja maksamaan, olemaan hyödyksi. On ohjelmia, missä puhutaan ennaltaehkäisevän työn tärkeydestä, osallisuuden tukemisesta ja elämänhallinnan vahvistamisesta (muun muassa Ristolainen, Varjonen & Vuori 2013; Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014; Linnakangas & Suikkanen 2004).

Laitosnuorista ei kukaan oikein puhu mitään. Hoikkala ja Lavikainen (2015) sekä Enroos (2016) suosittelevat, että sijaishuollon sisältöjä ja vaikutuksia huostaan otettujen lasten elämäntilanteeseen tulisi tarkastella arkitasolla enemmän. Huoli on aito, koska sijaishuollossa elävien lasten asema ja tarpeet eivät ole samalla tavalla tarkastelun kohteena.

Korjaava lastensuojelu on aina haastavampaa kuin olla ajoissa ennaltaehkäisemässä monien ongelmien kasautumista. Lisäksi sijaishuolto ja laitostuntoutus ovat valitettavasti laadultaan kovin kirjavaa kilpailutuslupauksistaan huolimatta ja jo itsessään syrjäyttävää kontrollipyrkimykseen vuoksi. On siis hyvin tärkeää varmistaa, että kuntoutus on laadukasta ja oikeasti syrjäytymisvaaraa pienentävää. Lupauksien on vastattava käytäntöjä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata laitosten kuntouttavan mallin kehittämisprosessi. Tavoitteena on, että tuleva malli menestyksekkäästi läpäisee makrotason yhteiskunnallisesta tehtävästä mikrotason laitosten arkeen, ja että se on näyttöön perustuva. Näyttöön perustuvan toimintamallin neljä pääkäsitettä ovat: tieteellisen tiedon käyttö, asiantuntijan kokemuksen perustuva tiedon käyttö, asiakkaan toiveisiin ja odotuksiin perustuva tiedon käyttö ja toimintaympäristön mahdollisuuksiin perustuva tiedon käyttö (Sarajärvi, Mattila & Rekola 2011, 121).

Teoriaosuudessa käydään laajaa keskustelua eri kuntoutuksen tasoilta katsottuna. Kehittämissä hyödynnettiin toimintatutkimuksen strategiaa. Pidettiin kehittämispajoja, joissa kerättiin asiantuntijatieta nuorisokodin työryhmältä. Asiakkaan ääntä kuullaan Touhon ja laitosten suositusten kautta. Touho oli nuorisokodin aikaisemmassa kuntoutusmallissa mukana ja oli jonkinlainen menestystarina nuorisokodista itsenäistytyään. Haastattelin häntä, koska minua kiinnosti, mitä sijoituksessa tapahtui hänen osaltaan ja mitä siinä tehtiin oikein.

Kävin Ankkurin Lastensuojelupalvelut Oy:n toiminnanjohtajan kanssa strategista keskustelua. Hänen mukaansa on tarpeen kirjoittaa auki nuorisokodissa tehtävää hyvää kuntoutustyötä, mitä ei lue missään. Siten opinnäyte toimii myös yrityksen strategian kehittäjänä, koska kehittäminen tulee kirkastamaan työn olemassaolon tarkoitusta.

Kehittämiprosessi ja tulokset vielä arvioitettiin työryhmällä ja yrityksen johdolla LAPE-hankkeen lastensuojelun terapeuttisen laitospasvatuksen mallinnus on suositus, miten laitoshuoltoa tulisi toteuttaa. Osana näyttöön perustuvaa arviointia kehittämispajojen tuloksia verrattiin hankkeen mallinnukseen ja valtakunnan sijaishuollon laatuksiteereihin sekä tehtiin johtopäätökset, onko tuleva kuntoutusmalli näyttöön perustuva. Valmiin kuntoutusmallin viimeistely jatkuu opinnäytetyöprosessin jälkeen.

2 Näyttöön perustuva toiminta

Kehittämistyön lopullisena tarkoituksena on kehittää näyttöön perustuva kuntoutusmalli. Teoriaosuuden alkuun on syytä määritellä mitä se tarkoittaa. Sarajärvi (2008) kehitteli näyttöön perustuvaa toimintamallia jo 2008. Pääkäsitteet kuvaavat tieteellisen tiedon käyttöä, asiantuntemukseen perustuvaa tiedon käyttöä, asiakkaan tarpeita ja toiveita koskevan tiedon käyttöä sekä toimintaympäristön mahdollisuuksiin perustuvan tiedon käyttöä. Yläkäsitteet kuvaavat näyttöön perustuvan toiminnan edellytyksiä, jotka muodostuivat 8 alakäsitteestä sekä näyttöön perustuvan toiminnan vahvistamisesta, jotka muodostuivat 7 alakäsitteestä (ks. kuvio 1.)

Kuvio 1. Näyttöön perustuvan hoitotyön malli (Sarajärvi 2008).

Käsitteenä tutkimusnäyttö tarkoittaa parasta mahdollista saatavilla olevaa tietoa, jota käytetään potilaan hoidon ja palveluiden järjestämisessä (Holopainen, Junntila, Jylhä, Korhonen, & Seppänen 2013, 15), mutta se voi olla myös persoonallista, hoitaja-potilassuhteessa esille tulevaa tietoa tai uskomusten ja arvojen tunnistamista ja niistä keskustelua sekä esteettisyyttä hoitotyössä (Sarajärvi ym. 2011, 2). Tutkimusnäyttö tässä opinnäytetyössä tarkoittaa laajaa eri kuntoutusastot huomioivaa teoriaosuutta.

Asiantuntijaosaaminen muodostuu ammatissa tarvittavien tietojen, taitojen ja henkilön persoonallisten ominaisuuksien yhdistelmästä. Asiantuntijanäyttö on tietyn aiheen tunnustettujen asiantuntijoiden yhteisymmärrystä. Asiantuntijalla on oman aihealueen tiedon ja käytännön osaamisen lisäksi syvällistä näkemystä aiheesta ja vahvaa teoreettista osaamista. Asiantuntijan työote on kriittinen ja reflektioiva, jonka avulla hän tuottaa uutta tietoa ja integroi sitä käytäntöön. (Holopainen ym. 2013, 15; Sarajärvi ym. 2011, 39; Korhonen, Korhonen & Holopainen 2010, 39.) Nuorisokodissa on moniammatillinen työryhmä, jonka laajaa osaamista käytetään nuorten kuntoutukseen. Kehittämistehtävänä ei ollut pohtia asiaa vain kirjallisuuden kautta, vaan kehittää kuntoutusmallia yhdessä työryhmän kanssa. Kehittämisspajat olivat kohtaamispaikkoja, joissa kriittisesti reflektoidiin vanhaa työtapaa ja tuotettiin tietoa uutta kuntoutusmallia varten.

Asiakaslähtöisyys on yhteistyökumppanuutta asiakkaan ja hoitajan välillä. Keskeistä on, että asiakasta pidetään ainutkertaisena yksilönä ja oman elämänsä asiantuntijana. Edellytyksenä

potilaan tarpeita ja toiveita koskevassa näyttöön perustuvassa hoitotyössä on, että potilas on osallinen hoitoaan koskevassa päätöksenteossa. (Sarajärvi ym. 2011, 70.) Laitosnuoren ääntä kuultiin Touhon haastattelun ja laitosnuorten suositusten kautta.

Toimintaympäristönä on tässä tapauksessa lastensuojelu, sijaishuolto, yrityksen strateginen ajattelu ja organisaatiokulttuuri. Kun tarkastellaan näyttöön perustuvan toiminnan edellytyksiä mallin kehittämisessä ja toisaalta toiminnan vahvistamista mallin kehittämisen jälkeen, organisaation tavalla tehdä töitä ja yrityksen arvoilla on paljon vaikutusta asiaan.

3 Kuntoutuksen ja kehittämisen eri tasot

Tämän kehittämistyön merkittävin piirre on, miten ilmiöitä tarkastellaan makro-, meso- ja mikrotasolta katsottuna. Näiden tasoja voidaan määritellä eri teorioista käsin. Yhteistä niille on systeemiteoreettinen ajatus, miten eri tasot ovat vaikutuksessa keskenään vaikuttaen kokonaisuuteen. Käytän tässä Järvikosken ja Härkäpään (2011) kuntoutuksen orientaation määrittelmää. Esimerkiksi Bronfenbrenner (1979) määrittelee tasot laajemmin, hieman eri tavalla ja kasvatusteoreettisesti. Tavoite tällä tietoisella valinnalla on keskittyä selkeään esitykseen kuntoutuksen ja kehittämisen eri tasoista.

Nämä eri tasot ovat läsnä laitosnuoren kuntoutuksessa. Makrotasolla eli yhteiskunnan tasolla puhutaan väestötason tarpeista ja kuntoutuspolitiikasta, joissa heijastuvat myös yhteiskunnan yleiset arvot ja asenteet. Mesotasolla on kysymys muun muassa kuntoutusorganisaatioista. Siihen kuuluvat myös menetelmät ja toimintastrategiat, joita ne noudattavat tuottaessaan kuntoutuspalveluja. Mikrotasolla on kysymys kuntoutujan vuorovaikutuksesta suhteessa niihin asiantuntijoihin ja toimenpiteisiin, joita hän kohtaa ja joiden avulla hänen kuntoutumisensa etenee (Järvikoski ym. 2011, 19.)

Kuva 1. Eri kuntoutustasojen välinen vuorovaikutus (Järvikoskea ym. 2011 mukailten).

On tärkeä huomata, että eri tasojen välinen vuorovaikutus on keskeistä kuntoutuksessa (ks. kuva 1). Makrotason toiminta, esimerkiksi yhteiskunnan arvot ja lainsäädäntö, säätelevät sitä, miten kuntoutustoimintaa toteutetaan. Se tarkoittaa työorientaatiossani sote-alaa, valtakunnallisia hankkeita, lastensuojelua, sijoitettavaa tahoja eli sosiaalisia ja lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolakeja. Ne säätelevät lähinnä sijoitustavoitteiden kautta, miten kuntoutustoimintaa toteutetaan mesotasolla eli nuorisokodin strategioissa. Makro- ja mesotason ilmiöt heijastuvat siihen, millaista kuntoutusta mikrotasolla annetaan, millainen on laitospuolen rooli kuntoutusta koskevassa päätöksenteossa ja miten yksilölliset kuntoutusprosessit etenevät. Suurella kuvalla tämä tarkoittaa nuoren syrjäytymiskeskustelua, onko nuori inklusiivissa vai ko täysin syrjäytynyt eli eksklusiivissa. Tähän nuorisokodin tasolla vaikuttaa paljon organisaatiokulttuuri ja minkälainen kuntoutusmalli on käytössä. Nuoren kuntoutusprosessiin vaikuttaa muun muassa omaohjaajasuhteen kautta. Nuoren vuorovaikutukseen meso- ja makrotason suuntaan vaikuttaa suuresti hänen sisäinen hallintakykynsä ja identiteettinsä.

Murto (2011) puhuu näistä eri tasoista prosessikeskeisen kehittämisen näkökulmasta. Hänen mukaansa ”toiminnallisen rakenteen rooli nousee keskeiseksi yhteisön arkipäivän toiminnan ja sosiaalisen rakenteen väliin tulevana, muutosta välittävänä konstruktiona”. Prosessikeskeisessä kehittämisessä kokonaisvaltaisuus tarkoittaa jatkuvaa koko yhteisön tasolla tapahtuvaa eri yksiköiden ja hierarkiatasojen välistä vuorovaikutusta. Alhaaltapäin se määräytyy yhteisön ja sen jäsenten toiminnasta ja rutiineista, ylhäältäpäin siihen vaikuttavat sosiaalisen rakenteen kautta heijastuvat yhteiskunnalliset ehdot ja vaatimukset. Prosessikeskeisen kehittämisen

painopiste on yhteisön arkipäivän tutkimisessa sen kaikilla tasoilla. Yhteisöä kehitetään ensisijaisesti alhaalta ylöspäin, koska organisaatioiden perustehtävä on asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen. (Murto 2011.)

Teoriaosuudessa on tarpeellista puhua myös sosiaali- ja terveysalan suuresta murroksesta, lastensuojelun tehtävästä sijaishuollossa, tähän liittyvästä lainsäädännöstä ja meneillään olevista valtakunnallisista hankkeista. Makrotasolta kun siirrytään mesotasolle, käsitellään yrityksen strategista tilannetta ja sen arvopolkua. Näistä siirrytään laitoksen kautta kuntoutukseen ja mitä sisältöjä laitosnuoren kohdalla kuntoutuksen mielestäni tulisi sisältää. Lopuksi käytän luvun laitosnuoren käsittelyyn. Tutustutaan siihen, mitä haasteita hänellä on ja mitä tarkoittaa syrjäytymisvaara.

3.1 Yhteiskunnan arvot ja hyvinvointi

Yhteiskunta on sosiaali- ja terveysalan murroksessa. Se aiheuttaa huolta eriarvoisuuden lisääntymisestä. Huolenaiheena ovat tietysti kansalaiset, joille jo nyt arjen hyvinvoinnin saavuttaminen on haasteellista. Hyvinvointivaltio tunnetaan siitä, miten se huolehtii syrjäytymisvaarassa olevistaan. Huoli on kuitenkin siinä, miten selviytyvät erityisesti he, jotka eivät osaa tai kykene tekemään itse valintoja, vaikka tulisivatkin saamaan ”vapauden” niiden tekemiseen. Syrjään jääneinä on jo melkein 70 000 nuorta, jotka eivät käy töissä tai opiskele (Messätiö). Yhteiskunnalla ei ole varaa menettää heitä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Vaikka laitosnuoria on suhteessa vastaavanikäiseen väestöön vain 2-3 % (ks. kuvio 3.), he kokonaan syrjäytyessään muodostavat suuren kustannuksen yhteiskunnalle.

Aloitin makrotason pohdinnan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksella eli sote-uudistuksella ja sen mahdollisilla vaikutuksilla henkiseen hyvinvointiin. Kuten Pohjonen ja Noso (2017) kuvaavat *Kansalainen keskiöön! Näkökulmia sote-uudistukseen* -julkaisun alkusanoissa, valmistelussa oleva valtakunnallinen sosiaali- ja terveystalouden uudistus tulee muuttamaan koko hyvinvointipalvelujen toimintakentän. Sote-uudistuksella tavoitellaan väestön hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista. Asiakas on tarkoitus nostaa tässä palvelujen kehittämisen lähtökohdaksi.

Pohjonen ym. (2017) ovat huolissaan sote-uudistusvalmistelussa puhutusta asiakkaan valinnanvapaudesta. Valitseminen näet edellyttää, että asiakkaalla on riittävät tiedot, taidot ja välineet valita hänelle sopivimmat palvelut ja kommunikoida palveluntuottajien kanssa. Kaikki eivät ole halukkaita tai kykeneviä tekemään valintoja, ja silloin on riski tehdä huonoja valintoja. Mitä enemmän tarjotaan valinnanvapautta, sitä enemmän täytyy tarjota valintoihin myös tukea. Jos halutaan vähentää sote-palveluiden kustannuksia, täytyisi pyrkiä vaikuttamaan tehokkaasti siihen 10 prosenttiin, jotka käyttävät eniten resursseja.

Sitran selvityksessä Hämäläinen (2009) käsittelee yhteiskunnallista murrosta ja sen vaikutusta henkiseen hyvinvointiin. Työryhmä oli sitä mieltä, että asiantuntijoiden määrittelemät talouden ja hyvinvoinnin reunaehdot ovat vaarantamassa kansalaisten arjessaan kokemaa hyvinvointia. Selvityksessä keskitytään hyvinvoinnin edistämistä koskevien toimenpidesuosituksen osalta neljään alueeseen: ihmisten elämänasenteeseen, tarvittaviin henkisiin resursseihin, arkielämän organisointiin sekä elinympäristön vaikutukseen. (Hämäläinen 2009, 5.)

Sitran raportissa *Muutoksen Suomi - Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina* todetaan, että ihminen on asetettava yhteiskunnan keskelle. Ihmisen tulee saada olla toiminnan subjekti, ei muiden toiminnan passiivinen kohde. Instituutioiden rooli on tukea ihmisten elämänhallintaa ja voimaantumista. Voimaantumisen taustalla on vahva oikeudenmukaisuutta korostava arvopohja. Työryhmä ylittää kilpailukyvyn ja tasa-arvon näennäisen vastakohtan juuri tällä voimaannuttavien instituutioiden ideallaan. Kun ihmisille luodaan edellytyksiä elämänsä hallintaan, heidän työpanoksensa ja osaamisensa luo maan taloudelle ja yhteiskunnalle yhteisen perustan. Tämä laaja pohja tukee kilpailukykyäkin paljon paremmin kuin panostaminen vain kovan ytimen kehittämiseen. (Hautamäki 2008.)

3.2 Strategiat ja hankkeet

EU:n strategisena tavoitteena on vähentää suhteellisessa köyhydessä ja syrjäytymisvaarassa elävien määrää merkittävästi vuoteen 2020 mennessä. Eurooppa 2020 on EU:n kasvu- ja työllisyysstrategia, joka perustuu tehostettuun talouspolitiikan koordinointiin. Strategian tavoitteena on älykäs, kestävä ja osallistava talouskasvu. Köyhyden torjunta ja sosiaalinen osallisuus on yksi viidestä tavoitteesta. Suomi laati tämän pohjalta kansallisen suunnitelman, jota koordinoi Sosiaali- ja terveysministeriö. Sen tarkoituksena on parantaa ensi sijassa pienituloisten, syrjäytyneiden ja työttömien asemaa sekä vähentää lapsiperheiden köyhyyttä. Suomen tavoite Eurooppa 2020:ssä on, että 150 000 ihmisen riski köyhtyä tai syrjäytyä poistetaan vuoteen 2020 mennessä. (Valtiovarainministeriö; Valtiovarainministeriö 2015.)

Uusi sosiaalihuoltolaki vahvistettiin 30.12.2014. Tavoitteena on entistä tehokkaammin torjua köyhyden ylisukupolvistumista ja pitkäaikaista toimeentulotukiasiakkuutta. Sosiaalisen osallisuuden edistämässä ja köyhyden torjunnassa panostetaan erityisesti toimiin, joilla tuetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymisedellytyksiä, vahvistetaan työ- ja toimintakykyä edistäviä palveluita sekä edistetään syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi kehitetään uusia, innovatiivisia keinoja nuorten työllistymisen edistämiseksi osana nuorisotakuun toteuttamista. (Valtiovarainministeriö 2015.)

Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiassa ja edellisessä hallitusohjelmassa painotetaan, että syrjäytymistä ja köyhyyttä ehkäistään vahvistamalla ihmisten osallisuutta ja työkykyä vähentämällä työttömyyttä, köyhyyttä, ihmisten näköalattomuutta ja osattomuutta huolehtimalla sosiaaliturvasta ja peruspalveluista. Sosiaali- ja terveysministeriö yhteensovittaa toimia, joilla lisätään väestön hyvinvointia ja sosiaalista osallisuutta sekä terveyttä ja toimintakykyä. Sillä on paljon vastuualueita. Yksi niistä on Hyvinvoinnin edistämisen vastuualue. Tavoitteena on, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen otetaan huomioon kaikissa päätöksissä ja toimissa. Kunnilla on vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä alueillaan. Osallisuuden vahvistamisessa, joka on yksi Hyvinvoinnin edistämisen teemoista, sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla ovat muun muassa köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen ja sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemisessä tehtiin Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen ohjelma (2011-2015). Sen toteuttamiseksi hallitus käynnisti hallinnonrajat ylittävän ohjelman. Ohjelman tavoitteena oli luoda toimintamalli, jolla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan osaksi kaikkea yhteiskunnallista päätöksentekoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Sen loppuarviossa nostettiin paljon onnistuneita hankkeita esiin, kuten Ankkuritoiminta, jota tehdään yhteistyössä etsivän nuorisotyön kanssa ja se on tärkeä osa poliisin ennalta estävää strategiaa. Riittävän varhainen terveyden ja hyvinvoinnin vahvistaminen tukee nuorten aikuisen kiinnittymistä työelämään Soterkon Nuora-ohjelmalla. Suomen Mielenterveysseura kokosi keinot lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen on ollut muun muassa vuosien 2008-2015 Kaste-hankkeiden tehtävä esimerkiksi Lapset ensin-ohjelman kautta. Oppilashuolto tukee kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyä KiVa-ohjelmalla. Aikalisä-toimintamalli on mahdollistamassa aktiivisen tuen tarjoamisen nuorille miehille kutsunnoissa, mutta myös varusmies- tai siviilipalveluksen keskeytyessä. Vamos auttaa pääsemään kiinni opintoihin, työhön tai niihin valmentavaan toimintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Ristolainen, Varjonen, ja Vuori (2013) tutkivat politiikkatoimien vaikuttavuutta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä. Heidän mukaansa syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden ja palveluiden vaikuttavuudesta on yleisesti hyvin vähän tutkimus- ja arviointitietoa. Vaikuttavuustutkimusta tulisikin järjestelmällisesti lisätä. Myös maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden palveluiden käytöstä, tuen tarpeista ja toisaalta menestystekijöistä tulisi kerätä enemmän tietoa toimenpiteiden kohdentamisen helpottamiseksi.

Yhtenä nykyisen hallituksen kärkihankkeista on tällä hetkellä Kaste-hankkeen jatkumona Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Siinä lapsi- ja perhepalvelut uudistetaan vuosina 2016-2018 siten, että ne vastaavat nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. Ensisijaista uudistuksessa on lapsen etu ja oikeudet sekä vanhemmuuden tuki. Näin voidaan vähentää lasten, nuorten ja perheiden eriarvoisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, STMb.)

Odotetut muutokset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnissa vuoteen 2025 mennessä:

- Erialaisten lasten ja nuorten sekä monimuotoisten perheiden yhdenvertaisuus on lisääntynyt ja eriarvoisuus vähentynyt.
- Lasten, nuorten ja perheiden omat voimavarat, elämänhallinta sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemukset ovat vahvistuneet.

(Sosiaali- ja terveysministeriö, STMb.)

3.3 Lait, kriteerit ja lastensuojelun tehtävä

”Erialaista verrattuna millasta oli viime paikassa, tiukka ja aikarajotettu lähes kaikissa asioissa ja kaikissa olosuhteissa, ei paljon vapaa-aikaa, ei omaa päätösvaltaa. Asiat mitä tapahtu, ni päätettiin aikuisten kesken ja lapsella ei ollu mitään osaa eikä arpa siihen mitä tapahtuu tai miten lomat esim menee.” *Touho*

Nuorisokodissa oleviin nuoriin luonnollisesti vaikuttaa makrotasolta tulevat lait, koska he ovat huostaan otettuja ja laitokseen sijoitettuja. Heille on tehty lastensuojelulain perusteella sijoituspäätös ja asetettu sosiaalitoimen puolelta sijoitustavoitteet. Huostaanotot ja sijoitukset ovat aina viimesijaisia toimenpiteitä, kun avohuollon tukitoimista ei ole enää apua. Huostaanoton perusteena on lapsen kehityksen vakava vaarantuminen joko ympäristön olosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen takia. Huostaan otetun lapsen vanhemmuuden tehtävistä huolehtivat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka tekee tai valmistelee suuren osan lasta koskevia päätöksiä sekä sijaishuoltopaikka, joka toteuttaa nämä päätökset käytännössä, koskien hoitoa, huolenpitoa ja kasvatusta sekä koulutusta ja terveydenhuoltoa (Lastensuojelulaki 417/2007, 45§).

Huostaanotto on vahva yksityisiin perhesuhteisiin kohdistuva julkinen interventio, jota perustellaan sillä, että yhteiskunta takaa lapselle aiempaa paremman arkielämän sekä laadukkaan palvelun. Lapsen arjen, hoidon ja kasvatuksen sijaishuollossa tulee noudattaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) mukaisia säännöksiä lapsen oikeudesta saada hyvää huoltoa. Lapsen sijaishuollon aikaisen hoidon ja kasvatuksen tulee toteutua lapsen yksi-

öllisten tarpeiden mukaisesti. Tavoitteena on, että lapsen asioista voidaan sopia yhteistyössä lapsen, hänen vanhempinsa ja sijaishuoltopaikan kanssa. (Enroos 2016.)

Sijaishuoltopaikat ovat yhtäaikaaisesti sekä kodin tarjoajia että julkisen tehtävän toteuttajia. Sijaishuollon toimintaa määrittelevät esimerkiksi lainsäädännön asettamat velvoitteet ja palvelun tuottamisesta sovitut kriteerit. Samanaikaisesti sijaishuoltopaikat tarjoavat lapselle kodin ja huolenpitoa. Lapsen henkilökohtaisen elämän näkökulmasta sijaishuollossa eletään arkea, josta muodostuu osa lapsen elämänhistoriaa. Sijaishuoltopaikoilla on samanaikaisena tehtävänä normaalin arjen ja terapeutin ympäristön tarjoaminen. (Enroos 2016.)

Se, miten tämä aiempaa parempi arki toteutuu lapsen elämässä, ei ole kuitenkaan itsestään selvää. On huomattu paljon haasteita yhteistyössä vanhempien kanssa, itsemääräämisoikeuden kunnioittamisessa ja rajoitustoimenpiteiden käytössä. Esimerkiksi Hoikkala ja Lavikainen ovat huolissaan sijaishuollon laadusta tänä yksityistämisen aikakautena. Lastensuojelun laitoshuollon toimipaikoista jo 84 prosenttia on muiden kuin julkisten tahojen ylläpitämiä ja muutosta kuvaa moninaistuminen, sirpaloituminen sekä erityisesti yksityistyminen ja markkinaistuminen (ks. Hoikkala & Lavikainen 2015; Laakso 2013; Heino 2013, 91).

Sijaishuollon perustehtävän selkeyttäminen olisi tarpeen. Ei ole aina selkeää onko sijaishuollossa kyse suojelusta, kontrollista, hoitamisesta, kuntouttamisesta vai koulunkäynnin turvaamisesta. Ilman näiden kysymysten perusteellista pohdintaa ajaututaan helposti tilanteeseen, jossa sijaishuoltoon kohdistuu kohtuuttomia odotuksia; lasten ja perheiden vaikeutuneisiin tarpeisiin pitäisi sijaishuollossa pystyä vastaamaan nopeasti, joustavasti ja pienenevillä resursseilla (Hoikkala ym. 2015).

Kiinnostavaa on tutkia tuen ja kontrollin ristiriitaa. Molempia tarvitaan lastensuojelulaitosten käytännöissä, joissa erilaisia käytäntöjä perustellaan usein samanaikaisesti keskenään ristiriitaisista diskursseista käsin. Enää ei pitäisi olla kurinpitoa ja rangaistuksia ratkaisemassa nuorten normien rikkomista, vaan kodinomaista, riittäviä rajoja ja yksilön vastuuta korostavaa laitospolttuuria. (Pekkarinen 2015, 168-170.)

Kasvatuksellisten keinojen tulisi ensisijaisesti perustua myönteiselle suhteelle lapsiin ja tukea ja auttaa lasta omaksumaan yleisesti hyväksytyjä arvoja ja toimintatapoja. Turvallisten, johdonmukaisien ja ymmärrettävien rajojen asettaminen lasten ja nuorten ei-hyväksyttävälle käyttäytymiselle edellyttää kasvatuksellisten sanktioiden läpinäkyvyyttä. (Valvira 2013, 20.)

Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet ja niiden käytön reunaehdot määritellään Lastensuojelulain (417/2007) 11 luvussa (§61-§74). Rajoitustoimenpiteiden taustalta voidaan paikantaa ajatus siitä, että perusoikeuksia (erityisesti itsemääräämisoikeus, liikkumisen vapaus, yksityisyyden suoja, sekä henkilökohtainen koskemattomuus) voidaan ja joudutaan joissain tilanteissa rajoittamaan ja näiden rajoitusten tulee aina perustua lakiin. (Valvira 2013, 8.)

”Ei niin et epäonnistuu, haukutaan, sit viel rangaistaan päälle, ei ikinä niiku haukuttu, et sanottiin et sit seuraavalla kerralla se sit onnistuu jos ei onnistunu” *Touho*

Osaltaan kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden sekoittumisen keskenään voidaan ajatella johtuvan siitä, että laitosten juurtuneet kasvatuskäytännöt ja toimintakulttuuri eivät muutu yhteneväisesti lainsäädännöllisten muutosten kanssa. Lastensuojelujärjestelmän ongelmien ratkaisemiseksi annetuissa suosituksissa korostuvatkin riittävän resursoinnin lisäksi asiakkaiden osallisuuden kehittämisen tarve. (Alhanen 2014, 70-72; Toimiva lastensuojelu 2013, 69-70.)

Lapsen tilanteen arvioinnin lisäksi laadukkaan laitoshoidon edellytyksenä ovat laitoksille asetettavat laatukriteerit. Laadukkaan sijaishuollon toteuttamiseksi ei siis riitä pelkkä sijoitetun lapsen sijoitusprosessin arviointi, vaan tarvitaan myös laitosten toiminnan arviointia kokonaisuutena. Tällöin esille nousevat kysymykset muun muassa laitoksen toiminnan eettisistä ja kasvatuksellisista periaatteista, arjen kasvatustyön käytänteistä sekä lapsen ja hänelle läheisten ihmisten osallisuuden mahdollisuudesta. Laadun kriteereinä voidaan laitosten kohdalla käyttää laitoksen toimintaan liittyvien kanteluiden ja muistutusten määrää, laitoksessa tehtyjen rajoitustoimenpiteiden määrää, sosiaalityöntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä laitoksen kanssa sekä lapsilta ja heidän läheisiltään saatavaa palautetta laitoksen toiminnasta. Laadukkaan lastensuojelun laitoshoidon pitää perustua laitoksen avoimeen ja läpinäkyvään asiakasprosessiin, jossa avoimuuden ja läpinäkyvyyden vaatimus läpäisee koko prosessin sosiaalityöstä laitoshoittoon. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017.)

Lastensuojelun käsikirjassa halutaan muistuttaa mitä kuuluu sijaishuollon hoitoon ja kasvatukseen valtakunnallisten sijaishuollon kriteerien (2004) mukaan. Sijaishuollossa lasta tulee kohdella arvostavasti ja häntä tulee tukea ylläpitämään ja luomaan myönteisiä ja läheisiä ihmisuhteita. Lasta kannustetaan harrastuksiin, hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaavaan koulutukseen, kuntoutumiseen ja riittävään lepoon. Lasta tuetaan kaikissa tasapainoisen tulevaisuuden mahdollistavissa valinnoissa. Seuraavassa valtakunnallisten sijaishuollon kriteerien suositukset lapsen hyvän arjen toteutumiseen.

Lapsen arjessa on tärkeää:

- Kuunteleminen niin, että lapsi kokee tulevansa ymmärretyksi.
- Kohtaaminen siten, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi, ja saa osakseen ymmärtämistä, turvaa ja hellyyttä.
- Onnistumisen kokemukset erilaisissa tilanteissa, joiden avulla lapsi pystyy rakentamaan myönteistä kuvaa itsestään ja osaamisestaan.
- Tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen opetteleminen sekä itsessä että muissa. Itsensä ilmaisun harjoittelu.
- Ristiriitatilanteiden ja erimielisyyksien selvittäminen perhehoitajien tai sijaishuoltopaikan työntekijöiden esimerkin avulla sekä anteeksipyyttämisen ja -antamisen opettelu.
- Perushoidosta huolehtiminen: vaatetus, ruokailu, lepo, hygienia, terveys, liikunta, siisteys. Talouden hallinnan ja rahan käytön opettaminen lapselle.
- Fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja seksuaalisen turvallisuuden takaaminen lapselle sekä muutoinkin turvallisten olosuhteiden luominen.
- Vastuun kantamisen opettelu siten, että lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista. Näin lapsi oppii myös luomaan rajat omalle toiminnalleen.

(Valtakunnalliset sijaishuollon kriteerit 2004.)

3.4 Yrityksen arvopolku

Mesotason (Järvikosken ym. 2011 mukaan) toimintaympäristönä on lastensuojelulaitos ja lastensuojelupalveluja tuottava yritys. Yritys on Ankkurin Lastensuojelupalvelut Oy, yli 10 vuotta markkinoilla ollut perheyritys, jossa on nykyään jo yli 100 työntekijää. Yritys pitää sisällään muun muassa viisi nuorisokotia, mihin sosiaalitoimi sijoittaa nuoria. Itse olen yhdessä näissä nuorisokodeissa töissä, nuorisokoti Mainingissa. Jokaisessa nuorisokodissa on johtaja, vastaaja ohjaaja ja muita eri koulutuksen omaavia ohjaajia henkilöstönä. Mesotasoon kuuluu myös koko yrityksen toiminnan strategiat, joiden on tarkoitus ohjata nuorisokodissa tehtävää kuntoutustyötä. Johtajat ovat toiminnanjohtajan kanssa suunnittelemassa ja toteen laittamassa näitä suunnitelmia yksiköiden tasolla.

Kävin yrityksen laatukäsikirjaa läpi (Laatukäsikirja 2014), siinä on puhuttu visiosta, missiosta ja strategiasta sekä arvoista. Vaikutti siltä, että vision, mission ja strategian kirkastaminen ja päivittäminen olisi tarpeellista tehdä, koska ne eivät ”elä” nuorisokodin arjessa. Haastattelin myös yrityksen toiminnanjohtajaa 14.11.2017. Mietimme meidän firmaa verrattuna muihin palveluntarjoajiin. Pohdimme, mikä meissä on erilaista, mitä olemme ja mitä emme ole. Meillä on osaamista ja resursseja sekä tietty tapa tehdä työtä. Pohdimme, mistä meidän hyvä maine on saatu, mitä palveluja sosiaalitoimi meiltä ostaa ja mikä on meidän työemme sisältö. Mihin on kehitys menossa lastensuojelussa ja muuttaako sote-uudistus mitään valinnanvapauden myötä? Olisiko meidän syytä varautua siihen?

Yrityksellä oli luonnollisesti alussa visio ja arvot, joilla se lähti liikkeelle. Voidaan sanoa, että johtaminen on hyvin arvopohjaista. Tällä hetkellä hyvämaineinen laadukas työ, mitä tehdään eri yksiköissä, perustuu niiden johtajien tapaan tehdä työtään ja heidän kirjoittamattomiin linjauksiinsa. Se on arvopohjaisten visioiden toteuttamista. Se olisi muun muassa ihmisten ja yhteiskulttuurin myötä strategiaa, jos se olisi kirjoitettu ylös. Kyse on enemmän siitä, että arvot ovat ihmisten kautta ”jalkautettu” niin hyvin, että työntekijät itse omalla osaamisellaan luovivat työn sisällön valtameressä arvot kompassinaan. Kokemus on kyllä näyttänyt, että oikeilla jäljillä ollaan työn sisällön suhteen ja hyvä maine on sisällöllisillä asioilla ansaittua. On firmaan juurtuneiden kokeneiden ihmisten varassa, että työn sisältö vastaa sitä arvopohjaa, mikä firmalla on alussa ajateltu olevan ja mikä on maineen kautta näytetty toteen. Vaarana on, ettei jopa ongelmana, että jos nämä ihmiset jostain syytä lähtisivät firmasta, mitä jäisi jäljelle. Lähtisivätkö arvot ihmisten mukana ja minkä pohjalta sen jälkeen työtä tehtäisiin?

Toki yksiköillä on yhteisiä rakenteita auttamassa nuoren kanssa työskentelyä, mutta nekin ovat enemmän arvoista kumpuavaa kuin yhteisen strategian toteuttamista. Näen tämän tilanteen kuitenkin parempana kuin sellaisen, missä hyvin valmiiseen ja jäykkään strategiaan yritetään väkisin työntää kauniisti muotoiltuja arvoja, ikään kuin puhaltaa kipinää siihen, jotta missio menisi paremmin visiota kohti strategian avulla. Nyt tämän firman arvopohjainen juna puksuttaa tasaisesti aina oikeaan suuntaan, koska arvot ovat asiakkaiden tarpeista nousevia eikä väkisin strategiaan tungettuja.

”Avosylin ja lämpimästi otettiin vastaan, otettiin koppi heti alussa eikä päästetty hanskasta ihan helposti”

Touho

Hämäläisen & Maulan (2004, 19-20) mukaan organisaatioidentiteetti vastaa kysymykseen ”millaisia me olemme” - tai samaan kysymykseen käänteisesti vastausta hakien eli ”millaisia me emme ole”. Karkeasti jakaen voidaan sanoa, että visio, missio ja strategia kertovat siitä, mitä organisaatio tekee, kun taas organisaatioidentiteetti kertoo, millainen organisaatio on. Sekä strategia että identiteetti ovat yhteydessä organisaation jokapäiväiseen toimintaan.

Sijoittamisprosessi pitää aina sisällään palvelujen kilpailutuksen. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelun pitää olla sen verran laadukas, jotta se valitaan kerta kerran jälkeen mahdollisesta hieman korkeammasta hinnasta huolimatta. On siis tarpeellista pohtia, mihin tämä laatu perustuu. Ensinnäkin vaaditaan nykyisen vision, strategian, mission ja arvojen tarkastelua sekä niiden mahdollista kirkastamista ja korjaamista, jotta strategiaa voidaan kaikkiin nuorisokoteihin onnistuneesti jalkauttaa. Tarkoituksena on, että ne kertovat selkeästi johdolle ja yksiköiden jokaiselle työntekijälle, että mitä kohti ollaan menossa ja miksi, sekä miten sinne päästään ja

millä keinoilla. Se on laadukasta strategista johtamista, jos nämä asiat tulevat hyvin jal-
kautettua työryhmille.

On kuitenkin tarpeen näistä arvoista käsin avata sen verran työn sisältöjä, ydintehtävää, jotta voidaan nähdä strategisia linjauksia ilmaantuvan. Ne ylöskirjoitettuna, hyvän strategisen viestinnän kautta, saadaan kaikki yksiköt menemään oikeiden arvojen sisällyttämää visiota kohti, vaikka ihmiset matkalla vaihtuisivatkin. Hyvä maine ja imago saivat kaverikseen läpinäkyvän strategian. Se toimii rehellisenä kuvauksena sosiaalitoimelle, miten tämä firma näkee lastensuojelun kentän, missä ovat sen vahvuudet ja mitä saa, kun ostaa meiltä palveluja. Se myös sitouttaa työntekijät menemään yhteiseen suuntaan samalla ohjaten kuntoutustyötä.

Organisaatiokulttuuria ja missiota olemme miettineet nuorisokodin kehittämistyön osallistavissa pajoissa. Sen työn tuloksena syntyy uusi näyttöön perustuva kuntoutuksen malli nuorisokotiin työtä ohjaamaan ja työntekijöitä sitouttamaan, motivoimaan, jopa voimaannuttamaan. Siinä tulee määritellyksi työn profiilia, sisältöä ja laitospuolen tarinaa. Koko yrityksen johto osallistetaan kehittämisprosessiin mukaan, pitkin matkaa ja varsinkin malliluonnoksen arvioinnissa. Tarkoitus on sitouttaa kaikki tulevan mallin käyttöön, ei liikaa rajaten, vaan linjaamalla tärkeimpiä sisältöjä korostaen.

Erihaustuminen on yksi strateginen linjaus. Se ei ole ehkä oikea sana, koska yrityksellä on jo selkeä tehtävänanto eli tässä tapauksessa sijaishuollon järjestäminen sosiaalitoimen tavoitteiden mukaisesti. Erottautuminen on parempi sana. Se tapahtuu niin ikään mission kirkastamisen ja profiilin noston kautta. Ei lähdetä kilpailemaan jo markkinoilla olevien kilpailijoiden kanssa samoilla aseilla kuin aina ennenkin. Mennään sinne tyhjään tilaan, siniseen mereen, missä ovat asiakkaiden tarpeet. Tarkoitus on vastata näihin tarpeisiin paremmin kuin kukaan muu. Sosiaalitoimi tietää jo yrityksen maineen ja imagon ihmisten kautta. Mutta jos ihmiset vaihtuvat puolin ja toisin, myös jatkossa valinnat tehdään paremman palvelun valitsemiseksi.

Erottautumista on myös sosiaalisen kuntoutuksen esille nostaminen sosiaalihuoltolain uudistuksen ja työn kehittämisen pohjalta. Sosiaali- ja terveystieteiden kautta on jo nyt avautumassa suuret valinnanvapauden markkinat. On laskettu, että jopa 10 miljardin markkinat. Vaikka sosiaalipalvelut tulevat edelleen olemaan lastensuojelulla määritellyt ja turvatut ja annetaan maakuntatason palveluna, niin palveluntarjoajia tulee olemaan kaikennäköisiä ja -kokoisia. Kysymys tulee olemaan, vastaako työn sisältö sitä, mitä on luvattu toteuttaa. Asiakkaiden tarpeet nostetaan tärkeimmäksi ja niihin vastataan paremmin kuin kukaan muu, täytyy olla markkinoinnin ja viestinnän ydinviestinä.

3.5 Laitoskuntoutus

Sijaishuoltoa voidaan katsoa osana palvelujärjestelmää, lasten arjen ympäristönä sekä ammatillisen toiminnan kenttänä. Laitoshuolto merkitsee lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa näihin rinnastettavassa lastensuojelulaitoksessa. Tässä tapauksessa lastensuojelulaitoksena toimii Nuorisokoti Maininki. Nuorisokoti on seitsenpaikkainen ja kodinomainen kasvatus- ja kuntoutusyksikkö. Nuorisokoti tarjoaa lyhyt- ja pitkäaikaista kuntoutusta 12-18 -vuotiaille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. He ovat pääosin huostaan otettuja nuoria sijoitettuna nuorisokotiin, mutta joskus on joitakin avohuollon tukitoimena kriisipaikalla.

Kuntoutuksella pyritään muutokseen yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa, joka ilmenee toimintakyvyn ja -mahdollisuuksien paranemisena. Tavoitteena on parempi selviytyminen arkielämässä, työssä ja opinnoissa, joka näkyy hyvinvointina ja elämänhallinnan sekä sosiaalisen osallisuuden vahvistumisena. Kuntoutuminen merkitsee yleensä aina uudelleen orientoitumista ja oppimista. Sen myötä ihminen löytää itsestään uusia voimavaroja ja oppii hallitsemaan arkielämän tilanteita. Kuntoutumisen kokonaistavoite - elämänhallinnan vahvistumisen ja voimaantumisen näkyminen asiakkaan arjessa - edellyttää kuntoutuksen erityisasiantuntijoiden ja asiakkaan paikallisen sosiaalisen verkoston aitoa ja tasa-arvoista yhteistyötä. (Järvi-
koski ym. 2011, 14-16; Savukoski & Kauramäki 2012.)

Laitoskuntoutukselle ei ole oppikirjamääritelmiä. Kuten on tullut todettua, tehtävä on haastava. Laitosnuoret tarvitsevat monenlaista tukea. On hyödyllistä tarkastella kuntoutuksen keinoja, jotka puhuvat syrjäytymisen ehkäisemisestä. Ensin on kiinnostavaa tarkastella, mitä hallituksen kärkihankkeessa on puhuttu laitoskuntoutuksesta. On tullut uusi sosiaalihuoltolaki, missä määritellään sosiaalinen kuntoutus syrjäytymisen ehkäisemisessä. Tällä hetkellä se on vasta jälkihuollon puolella käytössä, kun nuoren sijoitus on jo päättynyt. Nuorisolaissa puhutaan sosiaalisesta vahvistamisesta yhtenä isona tekijänä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamisessa, tosin ennaltaehkäisevässä mielessä ja nuorisotyön puolella tehtäväksi. Olisiko voimaannuttamisen saralla mitään annettavaa? Esimerkiksi elämänpolitiikan käsite on mielenkiintoinen. Näitä kaikkia on syytä käydä läpi.

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma tuottaa julkaisuja ja teettää erilaisia selvityksiä, jotka liittyvät lapsille, nuorille ja perheille tarkoitettuihin palveluihin (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, STMc). LAPE-työpajoissa on tehty myös erilaisia lastensuojelun työpapereita ja mallinnuksia. Yksi näistä on osuvasti ”Lastensuojelun terapeuttisen laitoskasvatuksen mallinnus”. Lastensuojelun laitoshoidon mallinnusryhmän tavoitteeksi asetettiin kuntouttavan, kasvatuksellisen, hoidollisen ja terapeuttisen lastenkotityön viitekehysten ja näiden orientaatioiden välisen suhteen tarkentaminen ammatillisen työn perustana sekä sellaisen lapsilähtöisen laitoshoidon mallin kuvaaminen, jossa lapsen oikeudet ovat keskeinen työskentelyn lähtökohta.

Mallinnustyöryhmän tavoitteena oli myös uudenlaisen toimintakulttuurin mukaisen johtamisosaamisen ja laitostyön ammatillisen osaamisen kuvaaminen. Oleellista työryhmällä oli löytää saatavilla olevan tutkimus- ja tietoperustan, työntekijöiden sekä asiakkaiden kokemusten perusteella konsensus 'hyvästä ja turvallisesta laitoksesta', jonka varaan lastensuojelun laitostyötä voidaan tulevaisuudessa kehittää. (Timonen-Kallio ym. 2017.)

'Terapeuttinen laitostyö' käsitteenä heidän mukaan tarjoaa välineen arvioida nykytilaa, ja se myös tarkentaa keskustelua tavallisen ja erityisen laitoshoidon välillä ja antaa oman viitekehyksen sijaishuollon laadun kehittämiseen. Yksi lähtökohta mallinnukselle oli se, että lastensuojelun sijaishuollon laitostyöllä on oma potentiaali ja vaihtoehto lastensuojelun palvelukokonaisuudessa, ei ainoastaan lapsen viimesijaisena sijoituspaikkana. Se voi esimerkiksi tarkoittaa erillisen terapeutin ja kasvattajan yhteistyötä sijoituksen aikana, mutta terapeuttisuus voi myös määrittä osaksi laitoksessa työskentelevän kasvattajan/kasvattajien työtä. (Timonen-Kallio ym. 2017.)

Eronen ja Laakso (2016) ovat tehneet merkittävän peruskartoituksen viimeaikaisesta kansainvälisestä tutkimuksesta lastensuojelulaitoksissa käytössä olevista työkäytännöistä. Laitostyön kehittämisen keskeiset ideat kirjoittajat tiivistävät tuetuksi perhehoidoksi (vaihtoehtona laitossijoitukselle), terapeuttiseksi orientaatioksi ja sosiaalipedagogiseksi orientaatioksi. Tutkimuskatsauksessaan he suosittavat sosiaalipedagogisen ja kasvatuksellisen ajattelun elvyttämistä ja vahvistamista suomalaisessa lastensuojelussa ja sijaishuollossa.

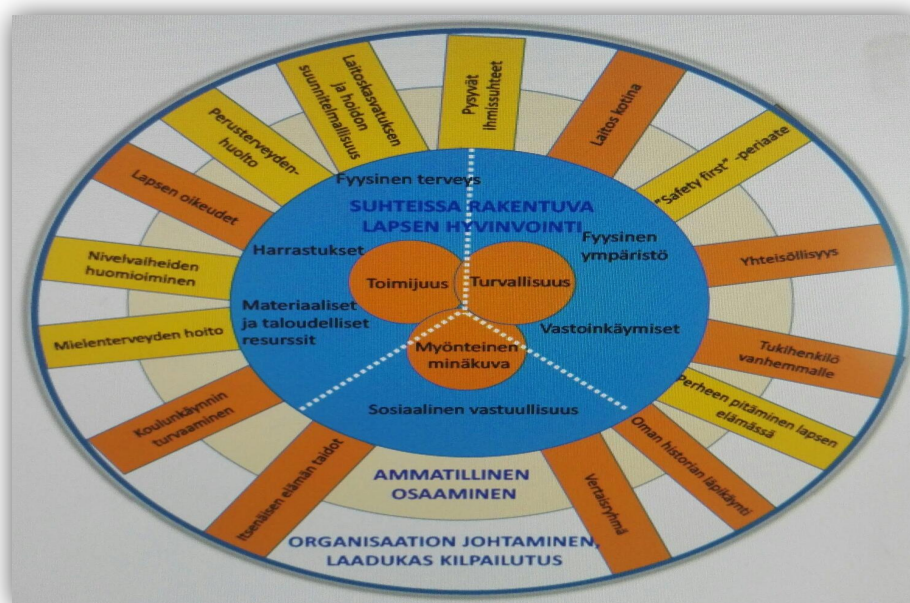
Sosiaalipedagogisessa orientaatiossa korostuu arkikeskeisyys, yhteisen arjen jakaminen ja eläminen sijoitettujen lasten kanssa, näkemys elinikäisestä kasvusta ja kehityksestä, empowerment -ajattelu ja muutokseen suuntautuminen, suhteen keskeinen merkitys kasvatustyössä ns. pedagoginen suhde sekä kulttuurisuuden ja yhteisöllisyyden korostaminen. Yhteisen arjen jakaminen ja eläminen sijoitettujen lasten kanssa luo pohjaa aikuisten ja lasten suhteelle, joka ymmärretään pikemminkin pedagogisena suhteena eikä kiintymyssuhteena. (Eronen ym. 2016, 27.)

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa huomioi laitostyöryhmän kasvatuspotentiaalinsa käytön lasten kasvun tukemisessa. Tärkeää on lasten toimijuuden vahvistaminen kohti itsenäistä elämää. Toimijuutta on se, että lapsi toimii lastensuojelulaitoksen ulkopuolella. Osallisuuden vahvistamiseksi lapset ja nuoret tarvitsevat kriittisen tietoisuuden herättelyä, sosiaalisia ja toiminnallisia yhteiselämän valmiuksia, jotka kehittyvät yhteiskunnallisen toiminnan ja lähiyhteisön ja ihmissuhteiden välityksellä. Pedagoginen suhde herättää nuoren tietoisuuden, haastaa häntä kasvuun ja muutokseen, saa kasvuprosessin käyntiin ja tuottaa uudenlaista elämäntahtia. Näin nuoria autetaan itsekasvatukseen ja tiedostamaan omaan elämäntahtoonsa liittyvät vaikutusmahdollisuudet. Erityisesti lastensuojelun laitostyössä, jossa lasten ja nuorten tarpeet ovat moninaiset ja yhteisö on monella tavalla haastavaa, kasvun ja muutoksen

mahdollisuuden puheissa pitäminen ja potentiaalin esille nostaminen on vaativa tehtävä. (Timonen-Kallio ym. 2017.)

Mallinnusraportti pohjautuu tutkimuskatsauksen tuloksiin ja mallinnusryhmän näkemyksiin. Paikannettuja tärkeitä ja kriittisiä laitoshoidon elementtejä on jäsenetty Fattoren, Masonin ja Watsonin (2009) lapsen subjektiivisen hyvinvointimallin avulla. **Turvallisuus, positiivinen minäkuva ja toimijuus** ovat suhteissa rakentuvat, tärkeimmät hyvinvoinnin osa-alueet. Hyvät ja huonot tapahtumat joko rakentavat turvallisuutta, positiivista minäkuva ja toimijuutta tai heikentävät niitä. Hyvän laitostkasvatuksen suhteissa rakentuvia elementtejä ovat siis esimerkiksi lapsen turvallisuutta vahvistava ajattelu laitoksesta kotina, oman historian läpikäyminen myönteistä minäkuva rakentavana tekijänä sekä tulevaisuuden suunnittelu toimijuutta vahvistavana elementtinä. (Fattore ym. 2009, 61-65).

Ns. Fattoren mallista on kehitelty jäsenitys, jota voi soveltaa ja edelleen kehitellä itsearviointityökaluna laitoksissa. Työryhmä on nimennyt tulevaisuuden laitostyön kehittämisen viitekehyykseksi kansainvälisen tutkimustiedon ja suositusten ohjaamana 'Terapeuttisen laitostkasvatuksen' -mallin (ks. kuvio 2.) (Timonen-Kallio ym. 2017.)

Kuvio 2. Lastensuojelun terapeuttisen laitostkasvatuksen keskeiset elementit -malli (Yliruka 2017; vrt. Fattore ym. 2009).

Uusi sosiaalihoitolaki (1301/2014) ja siihen liittyvät muutokset lainsäädäntöineen astuivat voimaan 1.4.2015. Uudistuksen myötä sosiaalinen kuntoutus sai ensimmäistä kertaa lainmukaisen määritelmän. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymi-

sen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen edellytyksenä ei siten olisi sairaus, vika tai vamma. Yksi merkittävä sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tarvitseva ryhmä on sijaishuollossa olevat ja olleet nuoret. Sijoitettujen nuorten turvaverkot ovat usein huomattavasti hatarammat ja tuen tarve itsenäiseen elämään siirtyessä on suurempi kuin vanhempiensa tukemana aikuistuvien nuorten. Sosiaalinen kuntoutus yhdistettynä ammatilliseen koulutukseen ja työelämään ohjaaviin palveluihin tuo jälkihuollossa olevien nuorten palveluihin merkittävän parannuksen. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014.)

Hinkan, Koiviston & Haverisen (2006) kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista tuotti seuraavat kohderyhmät: syrjäytymisuhan alla olevat 15-17-vuotiaat nuoret, 17-24-vuotiaat nuoret aikuiset, mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat, kehitysvammaiset, päihteidenkäyttäjät ja pitkäaikaistyöttömät. Sosiaalisen kuntoutuksen tukemisen keskeiset muodot aineiston mukaan ovat mahdollisimman inhimillinen ja pitkäkestoinen asiakkaan elämän rinnalla kulkeminen, luottamuksellisen asiakassuhteen syntyminen, työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet, kyky olla läsnä, asiakkaan omista toiveista liikkeelle lähteminen, asiakkaan vapaaehtoinen osallistuminen, motivaatio ja sitoutuminen työmuodon tai projektin tavoitteisiin, asiakkaan voimaantumisprosessin liikkeelle lähteminen ja eteneminen, kyky asiakkaan toimintakyvyn arviointiin, sosiaalisen kuntoutuksen interventioiden toteuttaminen oikeassa järjestyksessä ja asiakkaan ”toivon” ja positiivisen mielialan ylläpitäminen. (Hinkka ym. 2006.)

Sosiaalinen vahvistaminen tarkoittaa nuorisolain (72/2006) tulokulmasta varsin kokonaisvaltaista tukemisesta, jonka tavoitteena on yksilön hyvinvoinnin lisääminen ja sen edistäminen. Nuorisolakitekstin perusteluosa määrittelee sosiaalisen vahvistamisen kohdennetuksi toiminnaksi, joka keskittyy syrjäytymisen riskiryhmissä oleviin nuoriin. Lundbom ja Herranen (2011) määrittelee sosiaalisen vahvistamisen yksilön ja yhteisön kasvun tukemiseksi. Ajatus on, että sosiaalinen vahvistaminen on yhtäältä polarisaation kehityksen ehkäisijänä ja toisaalta yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, toimintakykyisyyden ja elämänhallintataitojen lisääjänä.

Valtioneuvoston kanslia tutki politiikkatoimien vaikuttavuutta tieto- ja arviointikatsauksessa (2013) liittyen lasten ja nuorten syrjäytymiseen sekä hyvinvointierojen vähentämiseen. Tämän katsauksen mukaan Suomessa työpajatoiminta on ollut viime vuosina yksi keskeisimmistä toimintamuodoista syrjäytymisvaarassa olevien, koulutuksesta valmistuneiden tai koulutuksensa keskeyttäneiden nuorten auttamiseksi. Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille voitaisiin kehittää edelleen vaihtoehtoisia, työelämää lähellä olevia koulutusmuotoja. Kehittämisen lähtökohdina voisivat olla nykyisen oppisopimuskoulutuksen ja työelämää nykyistä lähemmäs vietyjen työpajojen lisääminen. Syrjäytymisvaarassa olevien kohdalla tulisi keskittyä erityisesti voimavaroja ja onnistumisen kokemuksia lisääviin toimenpiteisiin nuorisolain sosiaalisen vahvistamisen tavoitteiden mukaisesti. Se on paljolti vertaisryhmissä tapahtuvaa toimintaa,

jossa myös toteutuu paljolti kolme periaatetta: sisäisen motivaation kasvattaminen, taitojen lisäämien ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. (Ristolainen ym. 2013.)

Asiakaslähtöisessä kuntoutustoiminnassa tavoitetta kuvataan usein termillä empowerment, minkä suomenkielisiä vastineita ovat voimavaraistuminen, valtaistuminen ja voimistaminen. (Poutanen 2000, 63-65.) Somerkivi (2000, 178) näkee valtaistumisen sateenvarjo-käsitteenä, joka yhdistää monia kuntoutujan asemaa ja hänen elämänhallintaansa vahvistavia tekijöitä. Kuntoutuja aktivoituu asioistaan päättäväksi ja vastuuta kantavaksi, itsenäiseksi toimijaksi ja asiantuntijaksi, mihin hänelle myös annetaan edellytykset. Käytännön toimintana valtaistumisen voidaan ajatella tarkoittavan sellaisten keinojen etsimistä, joiden avulla voidaan tukea huonossa elämäntilanteessa elävien sosiaalista toimintakykyä, elämänhallintaa ja osallisuutta.

Elämänhallinta tarkoittaa ihmisen uskoa siihen, että hän voi omalla toiminnallaan muuttaa niitä ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, jotka hän arvioi itselleen liian rasittaviksi tai voimavarsa ylittäviksi. Tähän liittyy stressin hallinta ja sisäinen kontrolli. Elämänhallinnan tärkeä elementti on, että ihminen näkee syy-seuraussuhteen tekojensa ja lopputuloksen välillä. Rajojen asettaminen lapsen käytökselle on keino opettaa tätä syy-seuraussuhteen ymmärtämistä. Elämänhallinnan kannalta on tärkeää, että ulkoiset rajat vähitellen muuttuvat sisäiseksi kontrolliksi. Viimeinen elämänhallinnan kehitysvaihe on sisäisen autonomian saavuttaminen. Se tarkoittaa omien tunnetilojen ja oman käytöksen ohjaamista kypsällä ja sosiaalisen yhteisön hyväksymällä tavalla. Ihmisen tunnetilat, mielialat ja reaktiot eivät ole välittömässä yhteydessä siihen, mitä ulkomaailmassa tapahtuu, vaan ihmisellä on niiden suhteen autonomia, hän itse säätelee niitä. (Keltikangas-Järvinen 2009, 256, 264-265.)

”Vastuuntuntosempi olo, et oppi niiku tuntemaan omia rajoja ja tietää et missä ne omat rajat menee” Touho

Savukoski ym. (2010) listasivat voimaantumiseen tähtääviä työ- ja toimintatapoja sekä periaatteita, joissa korostuu sosiaalisessa toimintakyvyssä keskeinen asiakkaan osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistaminen. Lyhyesti todetaan niiden olevan ”luottamuksesta vahvistusta, osallisuudesta yhteyttä ja kohti mielekästä tulevaisuutta”. Savukoski ym. sovelsivat valtaistumisen, marginalisaation ja osallistumisen käsitteitä syrjäytymisvaarassa olevien pohjois-suomalaisten nuorten ammatilliseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Heillä oli kaksi kuntoutushanketta, joiden tuloksia he tarkastelivat tätä teoreettista taustaa vasten: Maailma pienenee - ihminen kasvaa ja Mun juttu. (Savukoski ym. 2010.)

Ensimmäinen hanke oli kuntoutuskokonaisuus syrjäytymisvaarassa oleville psykiatrisen kuntoutuksen ja ammatillisen valmennuksen tarpeessa olevilla 15-20 -vuotiailla nuorilla. Valmennuskurssitoiminnan vahvalla ammatillisella suuntautumisella pyritään estämään syrjäytymiskehitystä, vähentämään elämän sairauskeskeisyyttä sekä tukemaan nuorten itseluottamusta ja

paluuta koulutukseen ja työelämään. Valmennuksen keskeisiä toimintaperiaatteita olivat voimavarakeskeisyys, nuorten vastuuttaminen, vertaisryhmän tuki sekä perhe- ja verkostotyökentely. (Savukoski ym. 2010.)

Mun juttu-projektissa oli tavoitteena luoda paikallinen moniammatillinen toimintamalli, mikä avulla tukea tarvitsevat 15-17 -vuotiaat peruskoulun tai ammatilliset opinnot keskeyttäneet tai ilmeisessä keskeyttämisaarassa olevat nuoret tunnistetaan ja heidät perheineen motivoidaan tuetun toiminnan piiriin. Lisäksi tavoitteena oli nuoren motivoiminen koulutukseen ja työelämään, hänen elämäntaitojensa tukeminen sekä sosiaalisen tukiverkoston muodostaminen ja sen toimimaan saaminen. Kummatkin kokeilut olivat onnistuneita, koska lisäsivät nuorten ja perheiden osallisuutta, kiinnostumista valtavirtaan sekä lisäsivät motivaatiota esimerkiksi vähäisimpien poissaolojen muodossa. (Savukoski ym. 2010.)

Elämänpolitiikalla (Life Politics) ymmärretään yksilön omaa elämää koskevien päätösten ja valintojen politiikkaa. Elämänpolitiikka merkitsee politiikkaa, joka koskee minuutta, identiteettiä, itseharkintaa, elämäntapaa, hyvinvointia ja elämäntapaa. Elämänpolitiikassa puhutaan kolhiintuneiden identiteettien jälleenrakennustyöstä. Nuorten yksilölliset valinnat, valintatilanteet ja elämäntyyli, elämäntaito ja sen edellytyksiin vaikuttaminen nousevat tällöin keskeisiksi kysymyksiksi. Päätöksillä viitataan tässä yhteydessä sellaisiin päätöksiin, jotka liittyvät meidän omaan identiteettiimme. Näitä valinnoille yhteisiä piirteitä kutsutaan elämänpolitiittisiksi orientaatioiksi. Kysymys on siitä kuinka tietoisia valintamme ovat. Elämänprojekti on toteutettava erilaisten elämäntapojen vaikuttavien elämänpolitiittisten valintojen kautta. (Giddens 1991; Roos 1998; Räsänen 2014, 58.)

3.6 Laitosnuori

”Tulihan siitä... tosi syrjäytynyt fiilis, sen koki siin alussa semmosena hetkenä et perhe ei haluu sua kotiin... tosi haikee fiilis... jos ei vaan pysty asuun kotona...” *Touho*

Laitosnuori on normaalia nuoruusikää elävä nuori, kuten muutkin nuoret. Siihen kuuluu tietyt kehitysvaiheet. Niiden kautta voidaan melko pitkälle ymmärtää nuoren vaikeudet ja käytös. Laitokseen päätyvällä ja siellä olevalla nuorella on kuitenkin monia muitakin haasteita kuin nuoruusiän tuomat haasteet. He voivat omata vaikeuksia hyvin monella saralla.

Nuoruusikä on yksilön elämäntapaa lapsuudesta aikuisuuteen siirtymisen vaihe, joka alkaa fyysisestä puberteetista ja päättyy vähitellen nuoreen aikuisuuteen. Nuoruutta luonnehtivat voimakas keskushermoston kehitys, ruumiillinen kasvu ja kehitys, hormonaaliset muutokset sekä tunne-elämän, kognitiivisten toimintojen, käyttäytymisen ja ihmissuhteiden muutokset. Nuoruusiän keskeinen kehityksellinen päämäärä on itse hankitun autonomian saavuttaminen.

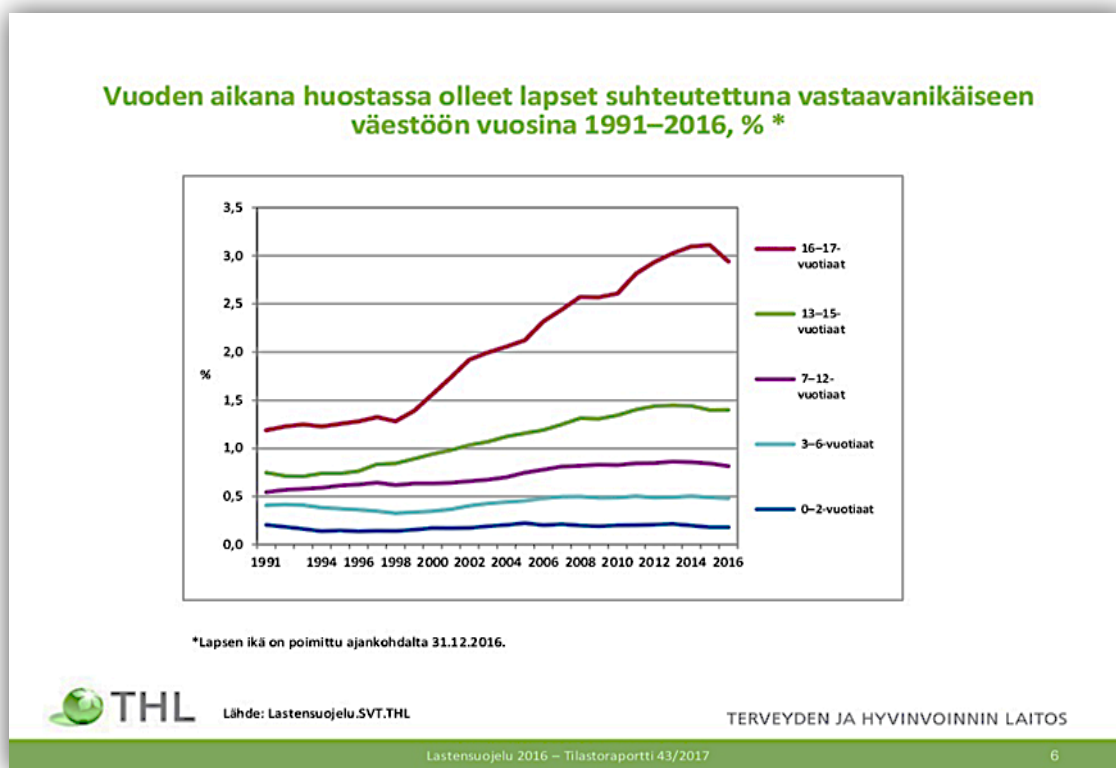
Nuoruusikä voidaan karkeasti jakaa kolmeen vaiheeseen, joilla on omat kehitykselliset ominaispiirteensä. Varhaisnuoruus ("murrosikä") ajoittuu fyysisen puberteetin käynnistämänä ikävuosiin 12 - 14, keskinuoruus vuosiin 15 - 17, myöhäisnuoruus 18 ikävuodesta alkaen. (Marttunen & Karlsson 2013.)

Varhaisnuoruus kytkeytyy puberteetin käynnistämiin fyysisiin muutoksiin, ja tämän vaiheen keskeisin kehitystehtävä onkin työstää muuttuvaa suhdetta omaan kehoon. Varhaisnuorta luonnehtivat mielialojen vaihtelut, ristiriidat vanhempien kanssa, "mustavalkoinen" ajattelu, itsekeskeisyys ja lisääntyvä suuntautuminen ikätovereihin. Keskinuoruudessa keskeisin kehitystehtävä liittyy muutokseen suhteessa vanhempiin, omaan itseän ja omaan seksuaalisuuteen. Selkiytyminen näillä alueilla heijastuu usein nuoren lisääntyneenä energisyytenä ja aktiivisuutena. Myöhäisnuoruuden kehityksen myötä vakiintuu ja eheytyy aikuinen persoonallisuus, muodostuu yksilöllinen identiteetti, nuori itsenäistyy ja irrottautuu konkreettisesti lapsuudenkodista. (Marttunen ym. 2013.)

Nuoruusvuosina 12/14-22 vuotta, palautuvat kokemuksestaan kaikki ensimmäisen viiden vuoden aikaiset aiheet: perusturva, autonomia, sukupuolirooli, auktoriteetti ja intimitteetti. Esiin nousevat myös olemassaolon suuret peruskysymykset, kuten oman elämän ja tapahtumien mielekkyys, perimmäinen turvallisuus, syyllisyyden ongelma, hyvän ja pahan kysymykset, kärsimyksen tarkoitus, kuolema ja yksinäisyys. Vaiheeseen liittyy voimakkaita tunne-elämyksiä: kapinaa, ikävöintiä, ehdottomuuksia, ihanteellisuutta, epäilyä, totuuden etsintää, syöksyilyä oman nerouden tunteen ja alemmuuden välillä. Tätä vaihetta Eriksson nimittää identiteetin todellisen muotoutumisen vaiheeksi, jonka kielteisenä muotona on roolin hajoaminen. Kehitystehtävänä on kysymys roolihajaannuksen muotouttamisesta ehyeksi identiteetiksi. Tämän vaiheen kesto-aika ja luonne vaihtelevat suuresti riippuen usein siitä, miten pitkäaikaisen maaperän kulttuuriset tekijät sallivat tämän vaiheen läpikäymiselle. (Räsänen 2014.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2016 lastensuojelutilaston mukaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 330 lasta ja nuorta. Lukumäärä väheni 2 prosenttia edellisestä vuodesta. Kiireellisesti sijoitettiin 3 529 lasta, määrä väheni 2,6 prosenttia vuodesta 2015. Huostassa oli yhteensä 10 424 lasta vuoden 2016 aikana. Määrä laski 2,5 prosenttia edellisestä vuodesta. Huostassa ja sijoituksessa oli yhteensä Suomessa 8827, joista Uudenmaan laitoshuollossa 809. Asiakasmäärän laskun taustalla on nähtävissä 1.4.2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain muutos. Sen mukaan perheille tulee tarjota kunkin tilanteen mukaisia sosiaalihuoltolain palveluita tilanteissa, joissa lastensuojelun asiakkuutta ei tarvita riittävän avun saamiseksi. (Lastensuojelu 2016.)

Huostaanottojen määrä vaihtelee ikäryhmittäin, siten että nuoruusikäisten lasten määrä koo-
 rotuu, 16-17-vuotiaista huostaan otettuina oli noin 3% ikäryhmästä (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Huostassa olleet lapset ja vastaavanikäinen väestö.

Huostaanoton perusteena on lapsen kehityksen vakava vaarantuminen joko ympäristön olo-
 suhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen takia. Usein lapset ovat kokeneet hoidon vakavia
 laiminlyöntejä, traumoja ja turvattomuutta, joilla on kiistattomat yhteydet myöhempiin mie-
 lenterveyden häiriöihin. Yhteiskunnallisen vanhemmuuden pitäisi pystyä korjaamaan tai kom-
 pensoimaan ennen huostaanottoa syntyneitä vaurioita ja vähentämään niiden aiheuttamien
 kehityksellisten riskien todennäköisyyttä. Nuorten omaan käyttäytymiseen liittyvät huostaan-
 on perusteet liittyvät usein nuoren päihteiden käyttöön, rikolliseen tai muutoin epäsosiaali-
 seen toimintaan, sekä psyykkiseen oirehdintaan. (Taskinen 2010; Hiitola 2008; De Godzinsky
 2012, 585.)

Stakesin tutkimuksen mukaan (Heino 2007) keskeisimpiä vanhempiin liittyviä tekijöitä olivat
 jaksamattomuus (37%), perheristiriidat (29%) ja riittämätön vanhemmuus (28%). Näiden lisäksi
 myös vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö saattoivat olla taustalla (mo-
 lemmat 20%). Kun asiaa tarkasteltiin lapsen ja nuoren kannalta, keskeisimmät syyt asiakkuu-
 den taustalla olivat Heinin tutkimuksen mukaan ristiriidat vanhemman/pien kanssa (22%),

vaikkeudet koulunkäynnissä (20%) ja huono psyykinen kunto (14%). Näiden lisäksi taustalla saattoivat olla fyysinen sairaus tai vammaisuus sekä viivästynyt kehitys. (Heino 2007, 65.)

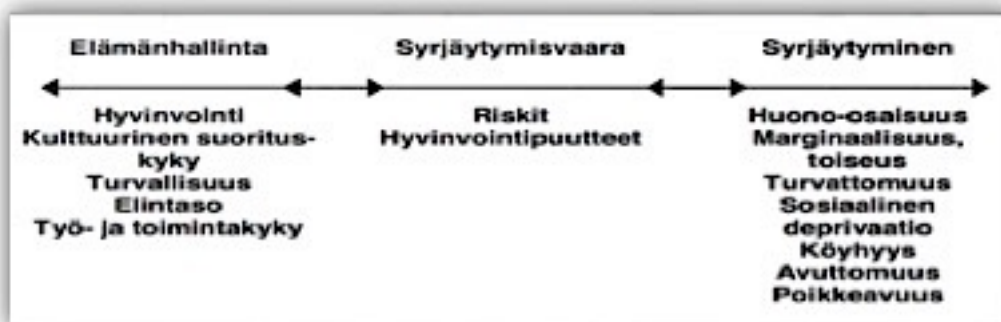
Heikkinen (2007) teki pääkaupunkiseutua koskevan selvityksen, jonka mukaan kasvavan avo-
huollon tarpeen taustalla oli usein moniongelmaisuus ja kodin kasvatusvaikeudet, jotka liittyi-
vät oireisuuteen, tunne-elämän häiriöihin, mielenterveysongelmiin, kouluvaikeuksiin ja päih-
teiden käyttöön. Linnakangas ja Suikkanen (2004, 22) päätyivät nuorten oireilun ilmenevän
muun muassa koulukiusaamisena, levottomuutena, psyykkisinä oireina, erilaisena häiriökäyt-
täytymisenä, päihteiden riskikäyttönä, huumekokeiluina, väkivaltana ja sopeutumisongelmi-
na.

Niin Norjassa, Suomessa kuin Tanskassakin lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle määrittäyty
viimesijaisena ja väliaikaisena ratkaisuna, johon sisältyy vahva pyrkimys perheen jälleen yh-
distämisestä. Sijoituksille yhteistä on ollut niiden kohdentuminen nuoruusikäisiin lapsiin (13-
17-vuotiaat), kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa sijoitukset painottuvat pieniin, alle 5-
vuotiaisiin lapsiin. Osaltaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten verrattain suurta määrää
voikin selittää pohjoismaisten lastensuojelujärjestelmien luonne rikoksia tekevien ja päihteitä
käyttävien nuorten hoidon ja huolenpidon järjestäjänä. (Pösö, Skivenes & Hestbaeck 2013,
480-481.)

”Huonot olosuhteet perheessä eikä kemiat oikein toiminu keskenään ja Maininki autto siinäkin asiassa mis ei
ois uskonu et perheen välit kasvaa paremmaks” *Touho*

Useasti lastensuojelun puuttuminen reilusti tilanteeseen tapahtuu varsin myöhään, kun nuori
on jo 16 tai 17 v., omaa monia ongelmia ja on syrjäytymisvaarassa. Minua kiinnostaa
lastensuojelulaitokseen sijoitetun syrjäytymisvaarassa olevan laitospuolen tarina. Syrjäytymi-
nen on todella moniulotteinen käsite ja siihen liittyy paljon lähikäsitteitä. Minua siinä kiinnos-
taa eniten sen subjektiivinen ja prosessimainen luonne. Ei niinkään koulutusta tai työpaikkaa
valla olevana toimeentulotukea nostavana tilastotietona, vaan omaa vaikeaa polkuaan kulke-
vana nuorena, jolla on suuri riski lastensuojelulaitokseen joutuessaan syrjäytyä.

Laurinkarin ja Niemelän (1999), Järvisen ja Jahnukaisen (2001), Helneen (2002), Suutarin
(2002) sekä Lämsän (2009) mukaan syrjäytymiskeskustelussa tulee erottaa syrjäytyminen eli
marginalisaatio ja ulossulkeminen eli eksklusio. Esimerkiksi Lämsän mallin (ks. kuva 2) mu-
kaan toista ääripäätä edustaa nuoren täydellinen elämänhallinnan kyky ja osallisuus eli in-
klusio. Toisen ääripäässä nuori on täysin muiden autettavissa ja eristyksissä yhteiskunnasta.

Kuva 2. Elämänhallinta, syrjäytymisvaara ja syrjäytyminen sekä niiden lähikäsitteet (Lämsä 2009).

Helnen (2002) käyttämä käsite ulossulkeminen tarkoittaa sitä, mitä yleensä ymmärretään syrjäytymisellä, kun taas marginalisaatiossa on kyse dynaamisesta liikkeestä yhteiskunnallisesta normaalisuudesta pois- ja takaisinpäin. Marginalisaatio ei sinällään ole vielä syrjäytymistä, mutta siihen voi liittyä syrjäytymisen riski eli putoaminen ulossuljettujen, varsinaisten syrjäytyneiden joukkoon. (Helne 2002, 169-174.)

Raunio (2006) mukaan marginalisaatio voi olla myös tietoinen valinta eli yksilö voi asettua joillakin elämänalueilla omasta tahdostaan marginaaliin. Syrjäytyminen määrittyy kielteiseksi ilmiöksi, jota kenenkään ei odoteta tavoittelevan. Syrjäytymisen etenemiselle keskeistä on myös kokemuksellinen ulkopuolisuus. Tällöin marginalisaatiossa ei olekaan kyse elämää rikkauttavasta asettumisesta, vaan sivullisuuden ja erilaisuuden kokemuksista. (Raunio 2006, 56.)

Kun sosiaalisen toimintakyvyn määrittelyssä keskeisenä käsitteenä on osallisuus, kuvaa marginaalin käsite syrjäytymiskäsitettä monipuolisemmin ja todenmukaisemmin tapaa jäsentää reunalla elävien arkea ja toimintaa. Marginaalin käsitteeseen sisältyvä oletus monisuuntaisesta liikkeestä antaa tilaa reunalla elävien ihmisten valinnoille ja ratkaisuille, mutta myös näitä ratkaisuja ja valintoja koskeville erilaisille tulkinnoille. (Suutari 2002.)

Laurinkari ym. (1999) jakaa syrjäytymisen muodot ja prosessin osatekijät verraten toisaalta hyvinvointia ja integraatiota edistäviä tekijöitä ja toisaalta syrjäytymistä edistäviä tai ilmentäviä tekijöitä. Syrjäytymistä edistävästä tekijöistä voidaan mainita sairauden aiheuttaman toimintakyvyttömyyden ja hoidosta syrjäytymisen, kielteisten elämäntapahtumien vaikutuksen elämän eri vaiheissa, irrallisuuden, yksinäisyyden ja laitoshoitoon joutumisen, arvojen ja normien sisäistämättömyyden, sopeutumattomuuden ja rikokset, harrastusten puutteen ja vieraantuneisuuden. (Laurinkari ym. 1999, 4.)

Laitosnuoret ovat paljon suuremmissa syrjäytymisvaaroissa kuin kotona asuvat. He ovat syrjäytymiskierteessä (Mehtonen 2000; Laine & Neitola 2002; Lehtonen & Kallunki 2013; Lämsä 2009; Nurmi 2011). He ovat saattaneet olla koko elämän, jo kauan ennen sijoitusta, negatiivisen vuorovaikutuksen kehässä toverisuhteissa, koulussa ja kotona. Tämä voi johtaa siihen, että nuori on kehittänyt itselleen epäonnistujan identiteetin.

Mehtosen (2000) mukaan riskitekijöitä syrjäytymiseen heikon koulusuoriutumisen ja työttömyyden ohella ovat muun muassa irrallisuus luonnollisesta sosiaalisesta ympäristöstä ja perheestä. Kodista puuttuvat kenties rajat ja rakkautta, läheisyyttä haetaan kaveriporukoista, joissa mahdollisesti norminvastainen käyttäytyminen ja aikuisuuden kaipuu, päihteidenkäyttö, huumekekeilut ja rikokset ohjaavat valintoja. Leimallista on, että elämää eletään päivä kerrallaan ja syy-seuraussuhteet ovat epäselviä. (Mehtonen 2000.) Nurmi (2011) kuvaa syrjäytymisen psykologista mekanismia noidankehäksi, jossa nuoren kielteinen ajattelu ja heikko motivaatio sekä koulumenestys muodostavat itseään toteuttavan kielteisen kierteen.

Lehtonen ym. (2013) totesi, että nuorten aikuisten syrjäytymistä ei tule nähdä yksipuolisesti objektiivisten tekijöiden kuten alhaisen koulutuksen tai työttömyyden seurauksena, vaan myös kokemuksellisten tekijöiden kuten yksinäisyyden, epäluottamuksen ja alisuoriutumisen muodostamana syrjäytymiskierteenä. Tulokset osoittavat tarpeen vahvistaa nuoren aikuisen suoriutumista ja luottamusta lähisuhteisiin, joilla voidaan tukea syrjäytymisvaaroissa eläviä. (Lehtonen ym. 2013.)

Vastaavasti monet lapset näyttävät välttävän syrjäytymisprosesseilta heikoista lähtökohdistaan huolimatta. Niistä selviytymisessä auttavat suojaavat tekijät ja kokemukset. Näitä voivat olla muun muassa lapsen pysyvät suhteet tasapainoisten aikuisten kanssa, säännölliset harrastukset, myönteiset oppimiskokemukset sekä osallisuus ja tunne mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämään. (Rönkä 1999.)

Sijaishuollossa elävien nuorten kokemuksia sijaishuollosta selvitettiin vuoden 2011 valtakunnallisella lastensuojelun laadun kehittämiseen tähtäävällä kiertueella. Lapsiasiain valtuutetun toimiston (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, & Tervo 2012) ”Suojele unelmia, vaali toivoa” -selvityksen mukaan lastensuojelu oli auttanut nuoria saavuttamaan tavoitteitaan ja unelmiaan, sekä irtaantumaan ongelmallisista toimintamalleista.

Nuoret kokivat lastensuojelun sijaishuollossa asumisen leimaavana ja ulkopuolisten ihmisten ennakkoluuloja lisäävänä tekijänä. Normaaliin murrosikään kuuluvalla rajojen hakemisella ei nuorten kokemusten mukaan aina ollut tilaa, vaan se tulkittiin nuorten taustaan liittyvänä oireiluna. Sijoitettujen nuorten kokemuksissa ystävyysuhteet näyttäytyivät voimavarana, mutta pelko niiden katkeamisesta haastoi nuorten hyvinvointia. Nuorten toiveissa korostui

tarve ihmissuhteiden pysyvyydelle. Ihmissuhteiden katkeaminen nuoresta johtumattomista syistä, lisäsi nuorten epäluottamusta ympärillä olevia aikuisia kohtaan ja voimisti juurettömuuden tunnetta. (Vario ym. 2012, 14-19, 20-22.)

”Pelkää et leimataan siinä vaiheessa sellaseks ongelmakakaraks, on asunu laitoksessa ni pelkää sit ettei saa rauhassa näyttää niiku ihmisille et mihin pystyy muuttumaan jos annetaan aikaa muuttuu” *Touho*

Nuorille annettu tieto koettiin riittämättömäksi, minkä vuoksi nuorten osallistuminen päätöksen tekoon oli vaikeaa. Lähtökohtaisesti nuoret kokivat sijoituspaikan säännöt positiivisina ja heitä tukevana asiana, mutta sääntöihin ja niiden soveltamiseen kaivattiin oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta, sekä joustavuutta ottaa huomioon nuoren yksilöllinen tilanne. Nuoren yhteydenpitoa tai liikkumisvapautta saatettiin rajoittaa rangaistustarkoituksessa. Nuorille jäi tämän lisäksi paikoin epäselväksi se mihin rajoitustoimenpiteet ja rangaistukset perustuvat ja mihin niillä pyrittiin. Hylkäämistä, lähisuhteiden katkaisemista, ruokailua tai ruuatta jättämistä ei saa käyttää rangaistuskeinona (Valvira 2013, 9, 15-16, 19-20; Vario ym. 2012, 22-29.)

Vaalimishjelmaan on tiivistetty kiertueella tavattujen nuorten viestit lastensuojelussa toimiville aikuisille. Se kertoo, mitä me jokainen voimme tehdä paremman lastensuojelun hyväksi. (Vario ym. 2012, 11.)

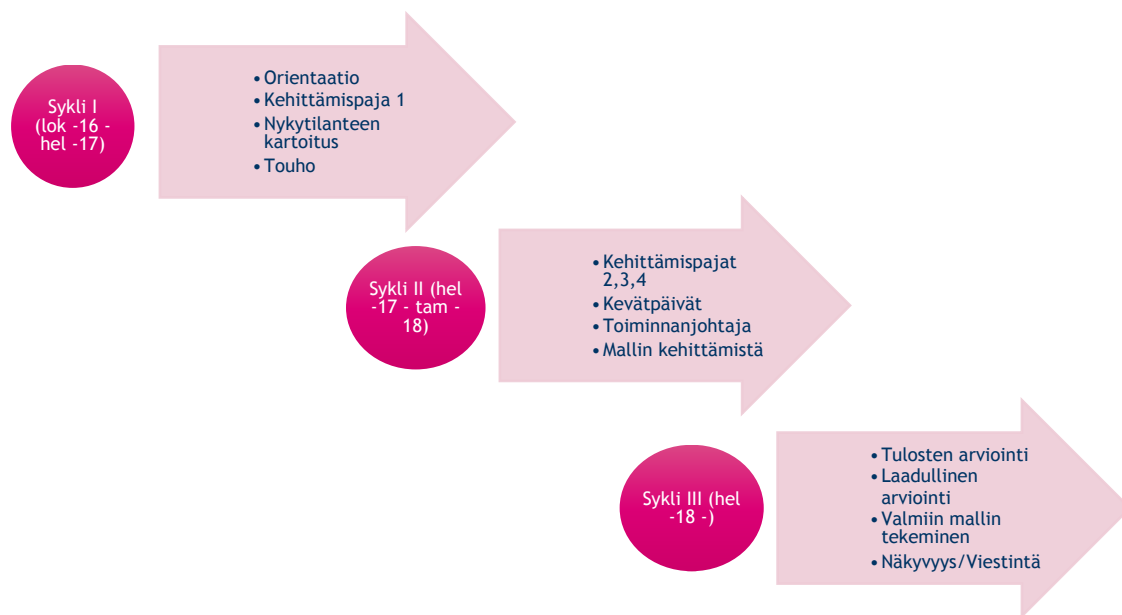
1. **Lastensuojelu ei ole mustavalkoista.** Teen tilaa lasten, nuorten ja vanhempien omille lastensuojeluun liittyville kokemuksille, ajatuksille ja tunteille. Luovun määrittelemästä ulkopuolelta, miltä lastensuojelu tuntuu ja näyttää.
2. **Leiman takana on tavallinen nuori.** Puran määrätietoisesti lastensuojeluun ja sen asiakkaina oleviin lapsiin ja nuoriin liittyviä ennakkoluuloja. Asiakkaana olevan nuoren pitää saada olla ihan tavallinen nuori.
3. **Vaihtuvat ja pysyvät suhteet.** Suojelen kaikin tavoin ja voimin turvallisten olosuhteiden ja tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta.
4. **Säännöt, rajat ja rakkaus.** Tunnistan sen, että säännöt, rangaistukset ja rajoitustoimenpiteet ovat vallankäytön muotoja. Kun käytän tällaista valtaa, teen sen oikeudenmukaisesti ja perustellusti.
5. **Oikeus tietää.** Ymmärrän, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on suuri ja tärkeä rooli sijoitetun nuoren elämässä. Kun olen tässä roolissa, kuuntelen nuoria aidosti ja perustelen oman toimintani avoimesti ja ymmärrettävästi.

6. **Sijoituksen jälkeen.** En päästä nuorta sijoituksen jälkeen maailmalle ilman yhteistä suunnitelmaa ja tukea.
7. **Kuka on sosiaaliasiamies? Mikä on aluehallintovirasto? - Lastensuojelun valvonta.** Tiedän, että jokaisella lastensuojelua valvovalla viranomaisella on tärkeä rooli ja tehtävä lasten suojelijana. Kun olen tässä tehtävässä, kuuntelen nuoria tarkasti.
8. **Syrjäyttämisestä selviytymiseen.** Jos huomaan, että nuori on luovuttamassa, menen apuun. Kukaan ei syrjäydy tahallaan.
9. **Toivon ja unelmien tärkeys.** Suojelen nuorten unelmia ja vaalin toivoa.

4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata laitospuolittavan mallin kehittämisprosessi. Tavoitteena on, että tuleva malli menestyksekkäästi läpäisee makrotason yhteiskunnallisesta tehtävästä mikrotason laitospuolittavan arkeen, ja että se on näyttöön perustuva. Se tulee näyttämään, kuinka Ankkurin Lastensuojelupalvelut Oy:ssä tehdään laadukasta lastensuojelutyötä yhteiskunnallisellakin tasolla tarkasteltuna, huomioiden lakien vaatimukset ja hankkeiden suositukset. Tavoitteena on kirkastaa nuorisokodin missiota, ja siten olla strategisen kehittämisen apuna, ja että se tulee paremmin ohjaamaan nuorten ja heidän perheiden kanssa tehtävää työtä. Kehittämistyön pyrkimyksenä on vahvasti se, että kehitetyssä mallissa on huomioitu laitospuolittavan ääni. Nuoren äänen kehittämiseen tuo Touho. Hänen tarinansa kulkee koko ajan mukana.

Opinnäytetyö auttaa laitosta ja yritystä tekemään laadukasta työtä paremmin näkyväksi lastensuojelun laajassa kentässä, kun kilpailu on kovaa. Tätä selvitystä tehtäessä on tarkoitus selvittää kaksi isoa teemaa. Ensiksi tulee tutkittua, keitä me sijaishuoltoa antavana yksikkönä olemme ja mikä meidän tarkoitus on. Toisena tehtävänä on erottautuminen nykyisessä ja tulevassa lastensuojelukentässä kilpailun edistämiseksi ja hyvämaineisen työn korostamiseksi.

Kuva 3. Kehittämisprosessin vaiheet.

5 Tutkimukselliset lähtökohdat ja käytetyt menetelmät

Habermas (1990) puhuu erilaisista tiedon intresseistä aineistonkeruun yhteydessä. Hermeneuttisen tiedon intressi tässä kehittämistyössä tulee ilmi, kun halutaan ymmärtää nuoren tarinaa haastattelun pohjalta ja kun toimintatutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa halutaan ymmärtää, mikä on nykytilanne ja millainen on nykyinen kuntoutusmalli. Praktisesta tiedon intressistä voidaan myös puhua, koska kommunikaation avulla tietoa tarvitaan yhteisymmärryksen rakentamiseen. Kriittiseen reflektioon (tai kriittis-emansipatoriseen tiedonintressiin) kuuluu kysymys vapautumisesta tai valtaistumisesta. Habermas korostaa, että se tapahtuu yhteistyössä muiden kanssa, sellaisten joita voi kunnioittaa ja joiden kanssa voi saavuttaa yhteisymmärryksen. (Habermas 1990.) Kriittisestä, valtaistavasta ja voimaannuttavasta tiedonintressistä on kyse, kun halutaan yhdessä työryhmän kanssa kehittää uusi kuntoutusmalli nuorille. Tarkoituksena on uuden mallin avulla voimaannuttaa nuori sekä työyhteisö samaan tavoitteeseen eli saamaan nuorelle lisää elämänhallintaa ja syrjäytymisvaaraa pienemmäksi.

Aineistolähtöisesti tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakennetaan aineisto lähtökohdana. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 2014.) Induktiivisen lä-

hestymistavan lähtökohtana ei siis ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija määrrää sitä, mikä on tärkeää. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2004, 155.)

Teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastossa voidaan ajatella olevan teoriasidonnaisen tutkimuksen, jossa aineiston analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat havaittavissa. Tällöin aineistosta tehdyille löydöksille etsitään tulkintojen tueksi teoriaselityksiä tai vahvistusta. Tutkija voi myös tehdä huomioita empirian vastaamattomuudesta aiempiin tutkimuksiin. (Eskola 2001.) Teoriasidonnaista lähestymistapaa aineistoon voidaan kutsua myös abduktiiviseksi päättelyksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99).

Tämä on siis laadullinen tutkimus, koska tutkimusotteet ja aineistonkeruumenetelmät ovat senkaltaiset. Vaikkakin tarkoituksena mallin tekemisessä on nostaa suoraan haastatteluiden ja kehittämispajojen aineistosta havainnot yleisimmiksi teemoiksi ja periaatteiksi, niin silti aikaisempi kuntoutusmalli, kirjallisuus ja yhteiskunnallinen elementti ovat taustalla ohjanneet johtoajatuksen muodossa.

Kehittämistyötä tehdään tutkimuksellista triangulaatiota käyttäen. Yksinkertaistaen triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa. Triangulaation avulla onkin mahdollista lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Tässä opinnäytetyössä on käytetty aineistotriangulaatiota. Siinä yhdessä tutkimuksessa käytetään useita eri aineistoja. (Tuomi ym. 2002, 141-142.) Tietoa kerätään kerronnallisesti Touhon episodisella haastattelulla ja sosiaalista todellisuutta kehitetään syvällisesti ja kriittisesti keskustelemalla kehittämispajoissa toimintatutkimuksen strategioita hyväksi käyttäen.

Perusajatukseksi on, että uudet tieteelliset löydöt ovat mahdollisia vain, kun havaintojen teko perustuu johonkin johtoajatukseseen. Aineiston tarkasteluahan ohjaavat usein tutkijan omat ennakkokäsitykset tai perehtyneisyys tutkimusaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Uusi teoria ei synny siis pelkkien havaintojen pohjalta, kuten induktiivisessä päättelyssä. Johtoajatus voi olla epämääräinen intuitiivinen käsitys tai pitkälle muotoiltu hypoteesi, jonka avulla havainnot voidaan kohdistaa tiettyihin tärkeisiin oletettuihin seikkoihin. (Grönfors 1982, 33-37.)

Tässä kehittämistyössä ei käytetä mittareita eikä valmiita hypoteesejä, vaikka abduktiivisesti työtä ohjaakin tietyt käsitteet ja teemat. Niiden tarkoitus on rajata ja ohjata, jotta kehittämistehtävään saadaan onnistunut ratkaisu. Koko opinnäytetyötä ohjaa vahvasti kriittinen reflektiivisyys ja muutosprosessi. Touhon sijoitusajan tarinaa käsitellään Hännisen tarinallisen kiertokulun teorian mukaan, kun se analysoidaan narratiivisella analyysillä. Touhon haastattelu analysoidaan myös sisällön analyysillä, kuten myös kehittämispajojen kirjallinen materiaali.

5.1 Toimintatutkimuksellinen muutosprosessi

Muutosprosessi koskettaa jokaista työyhteisön jäsentä järkyttämättä työyhteisössä vallitsevaa tasapainotilaa. Rowley ja Roevens kuvailevat muutoksen tapahtuvan kiepinomaisesti, jossa muutos on dynaamista. Vaikka kaaoksen jälkeen palataan takaisin tasapainoon, on tämä tasapaino aina uudenlainen tasapainotila. Jokainen kieppi voidaan nähdä opettavana ja kasvattavana kokemuksena, joka mahdollistaa uusien haasteiden paremman vastaanottamisen. (Åberg 2006, 124-125.)

Kuva 4. Muutosviestinnän malli (Rowley & Roevens 1999).

Rowleyn ja Roevensin muutosprosessiviestinnän malli on toivoa antava ja kuvaa muutoksia positiivisessa valossa. Mikäli organisaatiossa ja työyhteisössä ollaan halukkaita ja kyvykkäitä reflektoidaan virheitä ja puutteita, mahdollistaa se organisaation oppimisen ja kehittymisen. Muutosprosessiviestintämallissa on paljon yhtymäkohtia itse toimintatutkimuksen strategioiden ja muutosprosessin kanssa, mikä on käytössä kehittämispajoilla.

Tärkeä osa työyhteisöä koskevassa muutosprosessissa on avoin viestintä ja jatkuva dialogi prosessin aikana. Viestintä voi olla organisaatiolle suuri voimavara edistämällä kykyä kuunnella ja arvostaa. Organisaatio tarvitsee viestintää saavuttaakseen oman mission ja vision. Oleellinen osa kehittämistyön onnistumisesta on yhteisen vision toteutuminen. Keskustelumahdollisuuksia ja viestintää ei täten voi olla liikaa. (Harju & Ruuskanen-Himma 2016, 134-135, 165.)

Englantilainen psykoanalyytikko Bion kehitti ryhädynamiikan teorian, jossa hän kuvaa kaikissa ryhmissä tapahtuvia inhimillisiä ilmiöitä. Hänen mielestään tietoisella tasolla ryhmä on perustehtäväsuuntautunut, mutta tiedostamattomat yllykkeet vastustavat tavoitteenmukaista toimintaa - ryhmä regredioituu, taantuu perusolettamustiloihin ja psyykkiseen vastustukseen.

Työryhmäsuuntautunut johtajuus tukee perustehtävänmukaista työskentelyä, jolloin yhteisössä kyetään työskentelemään ennakoivasti ja työtä arvioiden, kehittäen ja kokemuksesta oppien. Ihmiset ovat avoimessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja heillä on korkea ristiriitojen sietokyky. Vuorovaikutussuhteissa on paljon kypsää huumoria, avointa dialogia, empatiaa ja rehtiä työtoveruutta. Työryhmässä vallitsee kasvollinen vastuu, korkea työmoraali ja yksilön kykyjä kehittävä ilmapiiri. (Hyypä 2000.)

Samoilla linjoilla ovat organisaatioiden voimaantumista tutkineet Jorma ja Kristiina Heikkilä (2005). Heidän mukaansa työpaikoilla yksittäisten ihmisten voimaantumisessa keskeistä on koko työpaikan kulttuuri. Voimaannuttavassa kulttuurissa keskeisellä sijalla ovat muun muassa yhteisöllisyys, kokonaisvaltainen samanaikaisajattelu ja kaiken ihmettely. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 24).

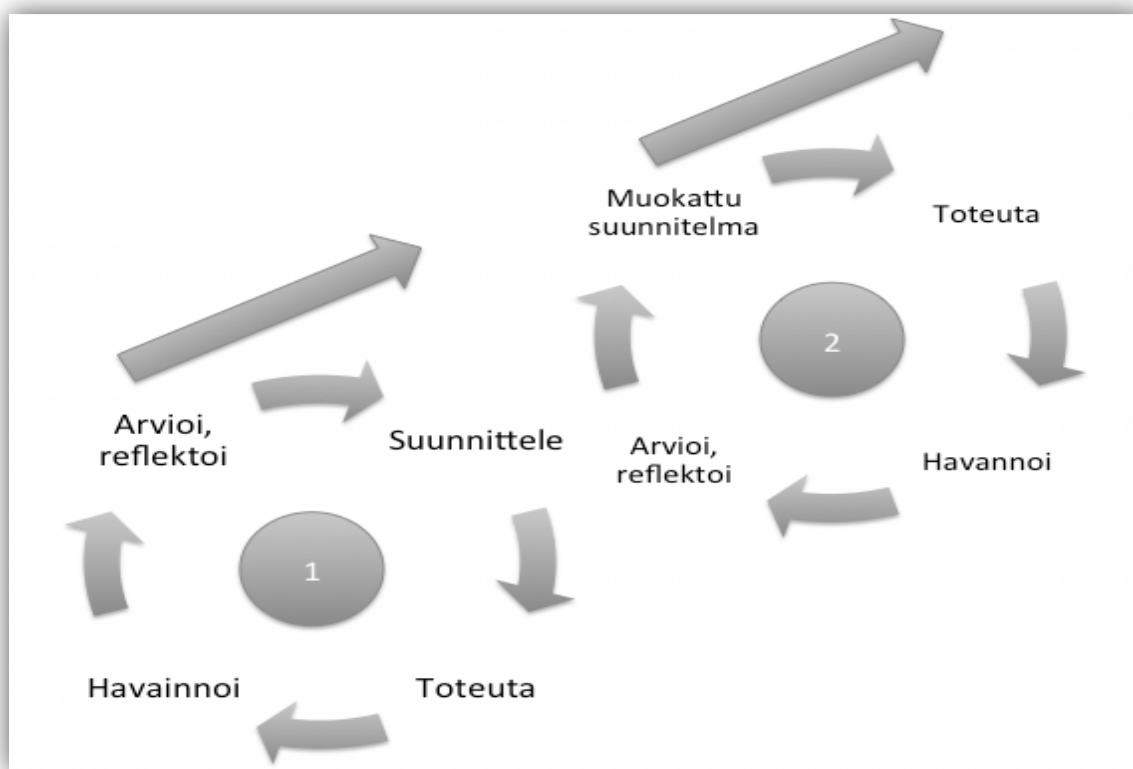
Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tutkia sosiaalista todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa sekä muuttaa todellisuutta, jotta sitä voitaisiin tutkia. Kommunikatiivinen lähestymistapa korostaa vuorovaikutusta ja osallistujien muutokseen tähtäävää tasavertaista keskustelua. Kaikilla osallistujilla on mahdollisuus ja velvollisuus osallistua keskusteluun. Keskusteluissa pyritään saamaan työryhmän kokemustietoa voimavarana käyttöön. (Heikkinen 2007.)

Prosessikeskeisyys tarkoittaa jatkuvaa, yhteisön sisältä nousevaa kehitystä. Prosessikeskeisen kehittämisen painopiste on yhteisön arkipäivän tutkimisessa sen kaikilla tasoilla. Yhteisöä kehitetään ensisijaisesti alhaalta ylöspäin, koska organisaatioiden perustehtävä on asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen. Liikkeelle lähdetään koko ajan avoimesta tilanteesta, jossa koko yhteisön tavoitteet muokataan eri yksiköiden ja johdon tavoitteet ja toiveet yhteensovittamalla. Sama pätee strategioihin. Prosessikeskeinen kehittäminen ei suinkaan ole tavoitteeton toimintaa. Tavoitteet ja strategiat ovat jatkuvan tutkimisen ja muokkaamisen kohteena ja siihen osallistuu koko yhteisö. (Murto 2011, 31-32.)

Muutos on prosessi, joka sisältää eri vaiheita. Prosessi on toimintojen sarja, joka koostuu erilaisista tehtävistä ja edelleen pienemmistä osatehtävistä. Vakiovastausta suunnitelmallisuuden ei ole, koska kaikki riippuu muutoksen sisällöstä ja muutoksen kontekstista. Muutoksen toteutukseen voi noudattaa erilaisia periaatteita: sen voi yhtäältä toteuttaa intuitiivisesti ”prosessiin luottaen” tai rationaalisesti, tarkasti ja yksityiskohtaisesti suunnitellen. Käytännössä muutosjohtajat joutuvat luovimaan näiden kahden ääripään välillä, koska muutoksen tekeminen ei ole lineaarinen prosessi, jossa edetään johdonmukaisesti alkupisteestä päätöspisteeseen. Muutosprosessissa joudutaan ottamaan askeleita paitsi eteen myös sivulle ja taakse. Kriittistä on, miten hyvin muutostarpeet on tunnistettu, miten tarpeelliseksi muutos koetaan, miten innostunutta henkilöstö on muutosprosesseista ja kuinka hyvin heidät on osallistettu niihin sekä miten muutosprosesseja osataan johtaa. (Stenvall & Virtanen 2007, 57.)

Osallistamisen keskeinen lähtökohta on, että yhdessä tiedetään ja osataan enemmän kuin yksin ja että vapaissa ja avoimissa rakenteissa toimimalla saavutetaan parempia tuloksia kuin suljetuissa rakenteissa toimimalla. Osallistaminen onkin läheistä sukua parviällyn ja joukkoällyn hyödyntämiselle. Osallistaminen ei ole vain pohdiskelua ja suunnittelua, sillä tärkeä tekijä osallistamisessa on myös moniulotteinen ja konkreettinen käytännön toteutus. Osallistaminen perustuu osallisuuteen, joka voidaan nähdä toimintaan liittyvänä myönteisenä omistajuutena. Osallisuus merkitsee siten myös vastuuta ja sitoutumista. (Auvinen & Liikka 2015.)

Toimintatutkimus on syklinen prosessi, jossa yksi toimintatutkimuksen sykli pitää sisällään suunnittelun, toimeenpanon, havainnoinnin ja reflektoinnin. Sykliä seuraa aina uusi sykli, joka lähtee siitä, mihin ensimmäisen syklin aikana päästiin. (Kananen 2014, 11-12).

Kuva 5. Toimintatutkimuksen spiraalimainen eteneminen (Perry & Rao 2007).

5.2 Narratiivisuus eli tarinallisuus

Valokeilassa yhteisessä kehittämisessä on laitosnuori, joka saa paremmin elämän syrjästä kiinni. Hän saa onnistumisia ja itsehallintaa elämänsä suhteen, jotta kykenee poistumaan syrjäytymisvaarasta. Hän haluaa kirjoittaa tarinansa eri tavalla. Hän tekee parempia valintoja, hylkää epäonnistujan identiteettiä ja kenties jopa voimaantuu.

Lastensuojeluun liittyy paljon tarinoita, joita on vaikea jakaa, ja myös ottaa vastaan. Lastensuojelutyössä voi Pösön (2004) mukaan erottaa kolme erilaista tarinoiden kertomistyyliä. On tarinoita, joita haluamme kertoa, sillä nämä tarinat ovat itsellemme tärkeitä. On tarinoita, joita pitää kertoa. On tarinoita, joita voi halutessaan kertoa. Näihin tarinoihin liittyvät tapahtumat, tilanteet ja tunteet eivät välttämättä käänny kertomisen kohteeksi ja ne jäävät kertomatta. Pöso painottaa tarinoita myös kuulemisen kohtaamispaikkana; on tarinoita, joita haluamme kuulla; on tarinoita, joita pitää kuulla ja tarinoita, joita emme halua kuulla.

Laitinen (2002), Hänninen (2000) ja Valkonen (2002) puhuvat tarinallisuudesta suhteessa identiteettiin. Laitisen mukaan narratiiviset identiteetit sisältävät kertomuksen. Siinä kuvastuu yksilön elämänasenne ja minäkuva. Narratiivinen identiteetti todentuu teoissa, ja teot taas muovaavat identiteettiä uudelleen. Siihen sisältyy esimerkiksi ihminen toive, mitä hän haluaisi olla. Narratiivisessa identiteetissä on läsnä muutos ja mahdollisuudet, toiveet ja uhat. (Laitinen 2002, 57-58.)

Hännisen (2000,20) tarinallisen kiertokulun teoria asettaa keskinäisiin suhteisiin situaation, sosiaalisen tarinavarannon, kertomuksen, draaman ja sisäisen tarinan käsitteet. Samalla se kytkee ulkopuoliseen todellisuuteen tarinallisuuden ilmenemismuodot: kertomuksen, sisäisen tarinan ja draaman.

Hännisen mukaan sisäisessä tarinassa ihminen tulkitsee itselleen elämänsä tapahtumia. Se määrittelee tapahtumien merkitystä tarinallisesti ja muotoilee niihin liittyviä tunteita. Sisäisen tarinan saattaminen kielelliseen muotoon kerronnan avulla auttaa ihmistä muotoilemaan tarinaansa, tekemään sen ymmärrettäväksi toisille ja saamaan sille sosiaalista vahvistusta. Elävän elämän draamassa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tarinallisia projekteja ja tulevaisuusvisioita. Se on siten toiminnallinen prosessi. Siinä sisäinen tarina joutuu käytännön testiin ja muutoshasteiden alaiseksi. Elämänmuutos on tilanne, jossa elämäntarinaa joudutaan ikään kuin kirjoittamaan uudelleen siten, että muutos kutoutuu sen osaksi. Sijoitukseen ja lastensuojelulaitokseen joutuminen on tällainen elämäntarinan jatkuvuuden katkaiseva muutos. (Hänninen 2000.)

Valkonen (2002) artikkelissaan ”Kuntoutus tarinoina” puhuu tarinallisesta kuntoutuksesta. Tarinallinen kuntoutus voi auttaa hänen mukaansa ihmistä kertomaan itsestään ja itselleen tyydyttävää, hyvän elämän mahdollistavaa tarinaa. Hänen mukaansa tarinallisen kuntoutuksen tarkoitus on rikastuttaa ihmisten sosiaalista tarinavarantoa monipuolisilla ja mielellään myönteisillä mallitarinoilla erilaisista elämäntilanteista selviytymisestä. Institutionaalisten ja professionaalisten tarinoiden kerääminen ja analysoiminen voi olla yksi askel näiden käytäntöjen muuttamisessa. Kuntoutuksen lähtökohtana tulisi olla tällöin kuntoutujan ja kuntoutus-

työntekijän dialogisesti muotoilema tarina siitä, mitä on tapahtunut, missä ollaan nyt ja mihin tästä edetään. (Valkonen 2002.)

Touho oli huostaan otettuna nuorena lastensuojelulaitoksessa. Hän on esimerkkinä nuorisokodin nuoresta, joka kävi läpi monia haasteita. Hän oli jatkuvassa muutosprosessissa. Tähän muutosprosessiin yritti nuorisokoti päästä mukaan ja saada myönteistä muutosta aikaan kasvattamalla, kuntouttamalla ja hoitamalla sekä varsinkin hänen tarinaansa kuuntelemalla. Touho on myös esimerkkinä onnistuneesta sijoituksesta. Voidaan jopa sanoa, että hän on jonkinlainen sijaishuollon ja laitospäivätyksen menestystarina. Hänen sijoitusajan tarinansa selvittämiseen käytettiin episodista haastattelua.

Episodin haastattelu on yhdistelmä narratiivista haastattelua ja teemahaastattelua. Se hyväksyy lähtökohtaisesti ajatuksen, että todellisuutta tuottavat narratiivit eivät useinkaan ole yhtenäisiä tarinoita, vaan voivat rakentua monista lyhyistä aihealueiltaan rajatuista narratiiveista eli episodeista (Kaasila, Rajala, & Nurmi 2008, 123).

Episodisen haastattelun etuna voi pitää sitä, että se mahdollistaa tutkijan valmistautumisen haastattelutilanteeseen. Tutkija voi esimerkiksi käyttää aiempien haastattelujen tai aihepiiriin liittyvien tutkimusten tuottamaa tietoa laatimalla niiden pohjalta kysymyksiä tai tukisanoja (Kaasila ym. 2008, 124). Valitsin episodisen haastattelun siksi, että se yhdistää tarinalisuuden ja teemallisuuden. Touho sai tarinoida tiettyjen raamien sisällä. Nyt raameina toimivat Mainingin ajan tapahtumat. Sijoitusajan polku oli tällöin ajallisena rajoittajana.

Tarinallisen teemahaastattelun ollessa kyseessä haastattelurunko oli melko avoin (ks. liite 1). Episodisen haastattelun tarkoituksena on koota narratiiveja eli selontekoja tapahtumien etenemisestä. Narratiivisuus syntyy etenemisestä ajassa: miten alkoi, miten eteni, mihin johti. Haastattelijan on tarkoitus olla passiivinen mutta samalla empaattinen. Päätarinan päätyttyä haastattelija muotoilee kokoavan kommentin ja esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. On myös mietittävä, missä kohtaa haastattelua tuodaan eri teemoja esille. (Kaasila ym. 2008.)

5.3 Muut tiedonkeruumenetelmät

Kehittämistyössä hyödynnettiin toimintatutkimuksen strategioita, toimintatutkimuksellista muutosprosessia, kun kenttävaiheessa työryhmältä kerättiin tietoa osallistavilla ja reflektiivisillä kehittämispajoilla.

Muutosprosessi sisältää lupauksen paremmasta. Tiedonkeruuvaiheessa osallistujat käyvät ta-
savertaista keskustelua, etsivät ratkaisuja ongelmaan ja muodostavat yhteistä tietoa. Ryhmän
keskinäinen luottamus edellyttää jäseniltään osallistumista, sitoutumista, vastavuoroisuutta,
vilpittömyyttä ja refleksiivisyyttä. Pyrkimyksenä on nähdä tavanomaiset käytännöt uudessa
valossa. Yhteistyö edellyttää yhteistä tavoitetta ja muutos edellyttää muutettavan ilmiön
tuntemista ja siihen vaikuttavien tekijöiden selvittämistä. (Heikkinen 2007; Huovinen & Rovio
2006, 102; Kananen 2014.)

Osallistaminen pohjautuu tärkeille periaatteille, jotka voisi kuvata kolmena periaatteena.
Osallistamisen ensimmäinen periaate on demokratiaperiaate eli yksilöt ja yhteisöt ovat toi-
minnan subjekteja eli toteuttajia eivätkä toiminnan objekteja eli kohteita. Työssä lähdetään
liikkeelle yksilöiden ja yhteisöjen itse määrittelemistä ja havaitsemista ongelmista ja kehitys-
kohteista. Jos ”osallistuminen” on haluttu nähdä mahdollisuutena suunnitella ja toteuttaa
toimintaa ”alhaalta ylös” -periaatteella, hylkää osallistaminen tämän hierarkia -pohjaiseen
ajattelun ja keskittyy parantamaan toimijoiden itsensä määrittelemiä toiminnan kohteita.
Osallistamisen toinen keskeinen periaate on avoimuusperiaate, jonka mukaan toiminnassa
nähdään etuna avoimuus ja erilaisuus. Tavoitteena on aktivoida mukaan moniulotteinen kirjo
erilaisia toimijoita. Osallistaminen voidaankin nähdä murtautumisenä ulos suljetuista toimin-
tamalleista kohti avoimia ja keskinäiseen jakamiseen perustuvia toimintamalleja. Osallistami-
sen kolmas keskeinen periaate on prosessiperiaate, jonka mukaan toiminta kehittyy ja muo-
vautuu jatkuvasti. Osallistamisen lähtökohta on jatkuva ja monitahoinen vuoropuhelu eri toi-
mijoiden ja sidosryhmien kesken, jonka seurauksena toiminnan sisältö voi muuttua odotta-
mattomiin, uusiin suuntiin. Osallistavaan toimintatapaan kuuluu näin myös epävarmuuden
sietoa. (Auvinen ym. 2015.)

Osallistamisella syntyvien toiminnan tulosten arviointia voi tehdä kahdesta näkökulmasta.
Ensimmäinen näkökulma on osallistamisella aikaansaatu toiminnan dokumentoitu tulos tai
tuotos eli esimerkiksi syntynyt suunnitelma tai toteutus. Toinen näkökulma on osallistamisella
aikaansaatu toiminnan prosessin kehittyminen, esimerkiksi laajentunut toimijoiden joukko ja
parantuneet yhteiset toimintatavat. Osallistamisella voidaan saada monia piileviä voimavaro-
ja näkyviksi, kun yksilöitä ja yhteisöjä rohkaistaan avoimeen ja rakentavaan jakamiseen ja
yhteiseen vuoropuheluun ja kehittämistyöhön. Osallistamisella voidaan saada myös monipuoli-
sempia ja moniulotteisempia näkökulmia asioihin kuin rajatuilla toimintatavoilla. Osallistami-
sella voidaan myös vahvistaa aitoa omistajuutta yksilöiden ja yhteisöjen kannalta tärkeisiin
asioihin. (Auvinen ym. 2015.)

5.4 Analyysimenetelmät

Aineiston analysoinnissa on käytetty kahta analyysitapaa, sisällön analyysia ja narratiivista analyysia. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain, kuten kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehukseen. (Tuomi ym. 2002, 105, 109-116.)

Sisällönanalyysin avulla Touhon haastattelusta etsittiin aineistolähtöisesti teemoja vanhasta kuntoutusmallista, mikä oli hyvää ja mikä ei. Analyysin tuloksena löytyi paljon asioita, joita Mainingissa tehdään hyvin, vaikkei niitä ole aikaisemmin kirjattu mihinkään. Näitä teemoja otettiin esille kehittämispajojen työskentelyssä. Kehittämispajojen sisällöt, eli muistiinpanot ja fläpit analysoitiin sisällön analyysilla. Analysoidusta tekstistä vähitellen löytyi teemoja uutta kuntoutusmallia varten, selittämään työn sisältöjä liittyen laitosnuorten kuntoutukseen.

Narratiivista analyysia käytettiin haastattelun analysoinnissa. Lyhyesti se tarkoittaa tarinaa tarinasta. Tässä kohtaa sillä tarkoitetaan, että Touhon haastattelua katsottiin Hännisen tarinallisen kiertokulun teorian kautta. Gergen (1994) tarjoaa yhdeksi narratiivisen analyysin mahdollisuudeksi aineiston kertomuksen päämäärän ja juonen näkökulmaan perustuvaa jäsennyttä. Tällöin kertomusta arvioitaisiin sen mukaan, miten tavoiteltava tai välteltävä on kertomuksen lopputulos tai päämäärä. Yksinkertaisimmillaan päädyttäisiin kolmeen eri kertomusmuotoon: pysyvyyskertomukseen, progressiiviseen tai regressiiviseen kertomukseen. Pysyvyyskertomuksen tapahtumat punoutuvat toisiinsa niin, että tapahtumien kulku on päämäärään nähden suhteellisen muuttumaton. Elämä kulkee eteenpäin tasaisena, vakaana ja muuttumattomana ilman nousuja ja laskuja. Progressiivisessa kertomuksessa elämä puolestaan etenee onnistumisten ja menestysten kautta vaiheittain kohti päämäärää. Tällaista tarinaa luonnehtia myös sankaritarinaksi tai myönteiseksi tarinaksi, jossa tulevaisuuttakin ennakoidaan onnistumisten kautta. Regressiivinen kertomus vastaavasti on tarina epäonnistumisista, pettymyksistä, taantumuksesta ja alaspäinmenosta (Mt. 195-197.)

6 Kehittämisprosessi

Kehittämistyö oli luontevinta tehdä yhteisten kehittämispäivien avulla. Ne toimivat täten eräänlaisina kehittämispajoina. Kehittämispajoilla oli tietty tavoitteellinen tarkoitus, joiden mukaan kehittäminen eteni. Tarkoituksena oli saada muutosprosessi aikaiseksi. Työyhteisölle ja sen työntekijöille on suurena apuna, että työtä ohjaa näyttöön perustuva ja yhdessä kehitetty kuntoutusmalli. Kiireisessä työarjessa yhteisistä työkäytännöistä ei ehdi keskustella niin, että ratkaisu toimintaan löytyisi, vaan aika kuluu varsinaisten työtehtävien ympärillä. Kehittämistoimintaan ryhtyminen asetti työryhmän samaan aikaan ja paikkaan suuntaamaan katsetta kuntoutusmallin kehittämiseen. Ensimmäisellä kehittämispajalla annettiin informaatiota toimintatutkimuksesta. Siitä että kaikki ovat mukana vapaaehtoisesti työyhteisön kehittämisessä, he antoivat myös kirjallisen suostumuksen. Kollegat osallistuivat kehittämiseen työaikana, joten se ei vaatinut heiltä mitään ylimääräistä panostusta. He saivat siis asianmukaisen korvauksen tekemästään työstä.

Tutkimuspäiväkirja tarkoittaa tutkimusprosessin kuvausta, tässä tapauksessa kehittämispöytäkirjan kuvausta. Se on osa luotettavuuden arviointia. Siinä on tarkoitus reflektiivisesti käydä läpi, mitä aikoo tehdä ja miten tähän ratkaisuun päätyi, koska myöhemmin eri vaiheita on vaikeampi muistaa. Kehittämisprosessi muotoutui pääosin matkan aikana ja sitä suunniteltiin yhdessä. Aikaisemman pajan sisältö vaikutti aina seuraavan suunnitteluun. Esimerkiksi ensimmäisen pajan sisältö vaikutti päätökseen haastatella yhtä laitosnuorta ennen toista kehittämispajaa. Prosessiin sisältyi kolme vaihetta eli sykliä (ks. kuva 3.).

Ensimmäiseen sykliin meni lokakuun 2016-helmikuun 2017 välinen aika. Siihen sisältyi myös joulukuussa 2016 tehty nuoren haastattelu. Toisen syklin aloitti paja 2 helmikuun 17.päivä 2017 ja se loppui neljännen pajan jälkeiseen malliluonnoksen kokoamiseen loppuvuodesta 2017 ja 2018 vuoden alkupuolella. Kevätpäivät 28.4.2017 ja toiminnanjohtajan haastattelu 14.11.2017 sisältyivät tähän sykliin. Viimeinen sykli piti sisällään tulosten arviointia ja laadullista tarkastelua. Kolmas sykli on menossa ja jatkuu opinnäytetyön valmistumisenkin jälkeen. Näkyvyyden saaminen valmiille opinnäytetyölle kuuluu myös tähän vaiheeseen. Muutosprosessin konkreettisena osoituksena viimeistelty malli tulee valmiiksi. Kehittämisprosessi ei tähän lopu, koska tulee aina uusia vaiheita, uusia kehittämistarpeita.

6.1 Orientaatio

Kun aloin opiskelemaan sosiaalisen kuntoutuksen ja terveyden edistämisen johtamisen ja kehittämisen linjalla, mietin mistä aiheesta voisin tehdä opinnäytetyön, kun nuorten parissa työskentelen. Mietin paljon varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää otetta, koska sehän parhaiten estäisi nuorta syrjäytymästä. Laitosnuoren kohdalla ei kuitenkaan enää olla varhain

liikkeellä. Päätin, että heidän kuntoutusta haluan tarkastella. Vielä kun nuorisokodin johtaja huomautti nykyisen jaksojärjestelmän nuorten kuntouttamiseksi olevan päivittämisen tarpeessa, kehittämisen tarve ja kohde täsmentyivät.

6.2 Kehittämispaaja 1

Kehittämisprosessin ensimmäinen vaihe alkoi suunnittelu- ja tiedonkeruukerralla 18.10.2016, jolloin oli työyhteisön ensimmäinen kehittämispäivä. Tämä oli siis ensimmäinen kehittämispaaja, jossa oli alussa orientaatio opinnäytetyöhön ja toimintatutkimukselliseen muutosprosessiin. Orientaatio tiiviin ja innostavan powerpointin avulla antoi kuvan, että nyt ollaan ihan tosissaan kehittämisen kanssa. Se oli siis myös motivaatiotarkoituksessa tehty, orientaation ja sitoutuneisuuden tarpeen lisäksi. Kävin toimintatutkimuksen periaatteita lyhyesti läpi ja prosessin eri vaiheet. Sen jälkeen näytin, mitä tällä ensimmäisellä kehittämispaajalla on tarkoitus tehdä. Tarkoitus on kartoittaa nykytilannetta, käydä läpi, minkälainen kuntoutusmalli on nyt tai ainakin ollut käytössä, eli vastata silloiseen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Alakysymyksenä siinä kohtaa oli, onko vanhassa mallissa huomioitu syrjäytymisen ehkäisy ja elämönhallinnan lisääminen.

Kehittämispaajassa kerättiin kaikilta osallistujilta tutkimusluvut, koska he osallistuvat yhteisen tutkimuksellisen kehittämistyön tekemiseen. Tietoa kerättiin yhdessä ensin nykytilanteesta. Tarkoituksena oli herättää keskustelua tämänhetkisistä kehittämistarpeista. Alussa sana oli vapaa eikä keskustelua rajattu vain kuntoutusmallin kehittämiseen. Ajatuksena tässä oli, että saatiin työryhmälle heti ymmärrys siitä, että tässä ollaan oikeasti asioita kehittämässä, käynnistämässä muutosprosessia, ei vain puhumassa opinnäytetyön tekemistä varten. Mukana kehittämispöytätyössä on myös ekspansiivista oppimista, tarkoittaen sitä, että myös muita kuin kuntoutusmalliin liittyviä kehittämiskohteita ei jätetä kehittämisen ulkopuolelle, vaikka se onkin fokuksena.

Itse keskustelu, kun päästiin nykytilanteen kartoittamiseen, oli tasapainoilua rennon innostavuuden ja syvemmän reflektion, oikean työn tekemisen välillä. Haasteena näet tämän työryhmän kanssa on johtamistyyli ja sitä kautta liian rennon otteen kautta kehittämisen levähtäminen vain pinnalliseen keskusteluun ja leikinlaskuun. Mielestäni onnistuin tässä aika hyvin. Kun keskustelu ja tilanne muuttui liian rennoksi, osasin palauttaa ja ohjata sen takaisin työn kehittämisen fokukseen. Toisaalta paaja ei ollut liian virallinen tapahtuma eikä tarkoitus ollut olla vain minun kehittäjän projekti, vaan kaikkien kehittämistä, johon kaikki osallistuvat hyvällä fiiliksellä tuottaen tietoa mahdollisimman paljon. Siksi päätin, etten kuvaa enkä nauhoita kehittämispaajan keskustelua ollenkaan.

Mistä siirryttiin vanhaan kuntoutusmalliin, joka oli ollut käytössä. Laatukäsikirja ohjasi keskustelua, kun mietittiin, mitkä ovat mallin hyvät ja huonot puolet. Apuna käytettiin swot-analyysia antamassa suuntaa kehittämislle. Swot-analyysi on strategiayökalu. Menetelmän tarkoitus on tuottaa ensin analyysi ja analyysin pohjalta tuottaa valintoja ja toimintasuunnitelmia. Swot-analyysia voidaan käyttää myös hankkeen suunnittelussa sekä reflektoinnin apuna hankkeen aikana. Menetelmää voi käyttää myös ratkaisujen arviointiin. (Auvinen ym. 2015.)

Tässä kohtaa sitä nimenomaan käytettiin nykymallin läpikäymiseen ja tulevan suunnitteluun. Yhdessä pohdimme nauhoittamisen ja kuvaamisen mahdollisuutta, mutta päädyimme siihen, että fläpit ja tuplasti tehdyt muistiinpanot riittävät tällä kertaa. Muistiinpanoja minun lisäksi teki uusi työntekijä, joka ei ollut ollut vanhan mallin aikana töissä. Vielä tässä vaiheessa keskustelun ei tarvinnut olla kriittistä reflektiota vaan hermeneuttista nykytilanteen kartoitusta.

Kehittämispaja 1:llä käytiin siis läpi vanhaa mallia, mitä hyvää ja mitä päivitettävää siinä on. Kyseessä oli kehittämistarpeen kartoitusta, jotta tiedetään mitä mallista säilyttää ja mihin suuntaan uutta kuntoutusmallia ollaan viemässä. Aikaisemmin kuntoutusmallina oli ollut jaksojärjestelmä käytössä, missä eri jaksoja kuvattiin eri värein: keltainen, vihreä, sininen ja punainen sekä tarvittaessa musta.

Sijoituksen alussa nuoret olivat keltaisella eli tutustumisjaksolla. Siinä käynnisteltiin omaohjaajasuhdetta, aloitettiin rakentamaan luottamussuhdetta nuoreen. Omia menoja oli nuorella vähän tai ei ollenkaan. Näin tehtiin, sillä asettuminen laitokseen, sen sääntöihin ja tapoihin tutustuminen sekä sen ihmisiin kiinnittyminen nähtiin tärkeäksi. Alku oli siis strukturoitua laitoksen arkea monen viikon ajan. Tämän jälkeen pääsi vihreälle jaksolle, vastuujaksolle eli varsinaiselle kuntoutusjaksolle. Siinä yhdessä menttiin kuntoutustavoitteita kohti, eläen normaalia arkea itsenäisemmin sisältäen koulunkäynnin, harrastuksen ja sovitut omat menot. Oleminen oli kuitenkin enemmän laitospohjaista, sen sääntöjen noudattamista ja ohjaajavetoista. Kun nuori käyttäytyi hyvin, hän saattoi saada enemmän viikkorahaa ja enemmän vapauksia. Jos käyttäytyi huonosti, vapaudesta karsittiin, yhteydenpitoa ja viihdelaitteiden käyttöä rajoitettiin, riippuen tietysti kuinka huonosti käyttäytyi. Saattoi saada sisäpäiviä, joutua mustalle jaksolle eli seuraamusjaksolle.

Jos käytös oli pitkään hyvää sääntöjen noudattamisen, koulunkäynnin ja lomien sujumisen suhteen, alettiin harkita itsenäistymisjaksolle siirtämistä eli muuttaa taululla jaksoa vastaavan pallon väri siniseksi kyseisen nuoren kohdalla. Toki myös nuoren ikä vaikutti tähän päätökseen, koska itsenäistymistä ei vielä 13 vuoden iässä ollut tarkoitus aloittaa. Alun perin tämä jakso olikin vasta 17 -vuotiaille, mutta loppuvaiheessa myös nuoremmat saivat kokea

sinisen jakson autuuden, vaikei itsenäistyminen ollut se oikea sana, vastuullinen käytös enemminkin.

Siniset olivat niitä esimerkinuoria. He toimivat ”esikuvina” muille nuorille, kun osasivat käyttäytyä ohjaajien silmissä hyvin. Toki siihen oikeastikin sisältyi hyvää vastuunkantoa, josta palkittiin suuremman vapauden ja viikkorahan muodossa. Saattoi saada isomman huoneen, mutta myös vastuuta annettiin joskus roppakaupalla lisää, koska ”kyllä sinisjaksolaisen kuuluu se ja se asia hoitaa ja hallita”. Lopuksi oli vielä punainen eli irtaantumisjakso, jossa nuori oli asumisharjoittelussa itsenäisesti, vaikkakin ohjatusti ja seuraten.

”Tämmöne nopee uus keltanen, pari päivää ennenku mä siirryin vihreelle, vihreeltä siniselle siirtyminen ni sitähän oli tosi tosi pitkään, en ekaan kolmeen vuoteen tyyliin...” *Touho*

Teimme swot-analyysin vanhasta jaksojärjestelmästä. Vahvuutena siinä näimme, että se on ollut kuitenkin jonkinlainen malli työtä ohjaamassa ja nuorta tukemassa. Se on aikoinaan toiminut antaen struktuuria, raameja, silti ollen inhimillinen ja salliva. Heikkoutena nähtiin, ettei se ole enää ajan tasalla, eikä enää edes käytössä. Se on eriarvoisuutta nostava ja korostava, on jäykkä yksilöllisyyden kustannuksella. Siitä puuttuu konkretia ja sisällön aukikirjotusta sekä se sulkee pois muita näkökulmia. Mahdollisuuksia siinä oli tietenkin ollut, koska oli kuitenkin aikoinaan päässyt laatuksikirjaan saakka kertomaan kuntoutustavasta. Laatua ja selkeyttä pidettiin suurimpana mahdollisuutena, koska siinä oli esimerkin kautta mallioppimista ja motivaation lisääntymistä, kun muut näkevät sinisjaksolaisen pärjäämisen, vastuun ja vapauden harmonian ja haluavat itsekkin samaa muun muassa suuremman viikkorahan muodossa. Uhkana oli luonnollisesti tuo samainen eriarvoisuuden mahdollinen näkyminen laitoksen arjessa ja ulospäin. Lait ovat lisänneet nuoren oikeuksia ja ulkoapäin tulevat odotukset ja vaatimukset lisäävät painetta tasa-arvoiseen kohteluun. Kehittämispajassa mietittiin, ketä malli palvelee, palveleeko kaikkia ja jos niin miten? Siitä oltiin samaa mieltä, että se on liian vaativa nuorille, mikä tarkoittaa sitä, ettei sitä pystytä toteuttamaan käytännössä.

”Mä koin niin et ku yritti liikaa tai yritti omasta mielestään tosi paljon ni toisen mielestä se ei sit ollukaan tarpeeks, tuli tosi epäonnistunu olo koko siit hommast ku yritti kovaa ja sit ku se yksinkertasest ei riitä!”

Touho

Kehittämispajalla oli hyvää keskustelua aiheesta. Totesimme, että malli on alun perin kehitetty 13-15 -vuotiaalle, joka on monta vuotta kuntoutusmallin vaikutuksen alaisena ja joka sitä kautta kasvaa ja kehittyy, portaittaisen vastuunkannon lisäämisen seurauksena itsenäistyy ja elää onnellisena elämänsä loppuun asti. Se oli oman aikansa tuote. Nykyään nuoret sijoitetaan pääsääntöisesti myöhemmin, kun ongelmat ovat kasautuneet, syrjäytymisvaara on isom-

pi, ikää enemmän, jolloin vastuuta on annettava saman tien enemmän. Toisin sanoen lait tai niiden henki sekä asiakaskunta ja maailma siinä ympärillä ovat muuttuneet.

Puhuimme paljon laitostumisen riskistä. Oppivatko nuoret tuossa jaksojärjestelmässä aidosti elämönhallintaa vaiko vain toimimaan oikein tietyssä systeemissä, kuin ”tottelevaisuuskoulu- sa”? Mitä sitten kun on itsenäistyttävä ja pärjättävä ilman nuorisokodin struktuureita ja ulko- puolista kontrollia, ohjausta? Lastensuojelun ei liene tarkoitus jäykän koneiston lailla kontrol- lin kautta laitostaa ja edistää siten syrjäytymistä. Nykyään kun oikeudet ovat lisääntyneet ja samalla haasteet moninaistuneet, kuntoutusajat lyhentyneet, on löydettävä keinoja lisätä nuorelle sisäistä motivaatiota, sisäistä kontrollia, elämönhallintaa, riittävässä struktuureissa, riittävän tukevassa, mutta samalla voimaannuttavassa ohjauksessa.

Tällä samaisella paja 1:llä vielä nopeasti sivuttiin sitä, että minkälainen uuden mallin tulisi olla. Hyvä malli olisi selkeä ja konkreettinen. Se antaisi nuorelle motivaatiota ja toivoa. Se olisi mukana nuoren arjessa, hyvin arkilähtöinen sekä perheen kanssa yhteistyöhön suuntaava. Monialainen yhteistyö eri tahojen kanssa nähtiin tärkeäksi. Se olisi malli, joka tukisi kuntou- tussuunnitelman teossa sekä kertoisi, mitä Mainingissa tehdään ymmärrettävällä kielellä. Siinä olisi huomioitu kuntoutus ja kasvatus. Niiden erottamiseen tarvitaan henkilökunnan moniam- matillista osaamista ja työn kuvan kirkastamista. Uusi malli sisältäisi kasvatukselliset raamit ja seuraamuskäytännöt voimavarakeskeisyyden lisäksi. Keskustelimme kuntoutuksen nivelvai- heista, varsinkin alkuvaiheessa näimme paljon kehitettävää. Koimme tarvitsevamme lisää tietoa tilanteesta vanhemmilta, aiemmalta hoitotaholta ja sijoituspaikalta. Ensimmäinen neuvottelu olisi mahdollisimman nopeasti järjestettynä (jopa kolmen vuorokauden sisällä) ja omaohjaaja valittuna.

Lopuksi kehittämispajalla vielä muistelimme tätä vanhaa mallia. Se ei enää ollut oikein käy- tössä. Tämän opinnäytetyön nuoren ääni, Touho, oli tämän vanhan mallin viimeinen ”tuotos”, vaikkakin jo soveltaen. Kehittämispajalla kävimme läpi hänen sijoitusaikaansa, koska ajatuk- sena oli saada laitosnuoren ääni mukaan uuden mallin kehittämiseen. Touho oli ns. menestys- tarina. Meillä heräsi kiinnostus, miksi näin kävi, mutta keskustelu tästä jäi pinnalliseksi. Tä- män pajan jälkeen syntyi päätös nuorten ”keissien” sijasta haastatella yhtä nuorta, Touhoa.

Seuraavaksi analysoin muistiinpanot ja fläpit. Samoin selvitin mitä osallistavia menetelmiä tullaan käyttämään pajatyöskentelyssä. Opinnäyteohjauksessa täsmentyi kehittämistehtävä, että tavoitteena on saada tehtyä uusi malli, ei vain kuvata sen kehittymistä.

6.3 Touhon haastattelu ja menestystarina

”Isäpuoli keksi aku ankasta... ni oli välil vähän semmosii ittensä mielest tosi hyvii ideoita mitkä ei sit ikinä päätyny siten miten ite ajatteli... touho on aina touho... se on sit oma tapa et miten kukin hoitaa hommansa nii jotkut vetää vähän kovempaa ni mä vähän yli senkin sit.” *Touho*

Seuraavaksi tein Touhon haastattelun joulukuussa 2016. Touho sai kertoa tarinansa sijoituksen ajalta sekä mitä polulle mahtui, mitä valintoja hän teki, mikä meni eteenpäin ja miten hän näki jatkonsa. Hän sai tarinansa lisäksi kertoa, mikä oli ollut hänelle tärkeää sijoituksen aikana ja miten jaksojärjestelmä, joka kuntoutusmallina oli ollut, toi hänelle elämännhallinnallisia taitoja, joilla oli tarkoitus pärjätä nuorisokodin ulkopuolella?

Haastattelussa oli mukana myös hänen omaohjaajansa Mainingista, auttamassa sijoitusajan muistelemisessa. Ennen nuoren haastattelua annoin Touholle tarpeeksi tietoa haastattelun tarkoituksesta, vapaaehtoisuudesta, nauhoittamisesta, aineiston hävittämisestä analyysin jälkeen ja anonymiteetistä, että hän tiesi mihin suostui. Touho allekirjoitti tutkimuslupalapun ja varmistimme aikataulun. Hän oli jo täyttänyt 18 vuotta, joten suostumus häneltä riitti. Haastattelu tehtiin ruokailun yhteydessä, joten nuori ja hänen omaohjaajansa saivat myös korvauksen hyvän ruuan muodossa. Painotin, että haastateltavan omat näkemykset ovat erityisen tärkeitä, ja että hän voi kertoa kaiken, mikä tuntuu tärkeältä sijoitukseen liittyen. Mukana oli apukysymyksiä eri teemoista, ohjaamassa haastateltavaa pysymään sijoitukseen liittyvissä asioissa. Haastattelun teemallisen rungon voi nähdä liite 1:stä.

Touho tuli nuorisokoti Maininkiin 15 -vuotiaana kaupungin tiukasta laitoksesta, jossa ei ollut juurikaan omaa vapaa-aikaa eikä päätäntävaltaa. Hän oli kolme vuotta Mainingissa ja oli jaksojärjestelmän viimeinen tuotos. Hän vietti yhden tutustumispäivän Mainingissa ennen sijoitusta ja sijoituksen alussa hän oli vain yhden päivän kelta-mustalla tutustumisjaksoilla. Tässä jaksojärjestelmän loppuvaiheessa aikaisempaa mallia sovellettiin paljon. Asiaan varmasti vaikutti myös se, kun oli siirtynyt tiukemmasta laitoksesta Maininkiin.

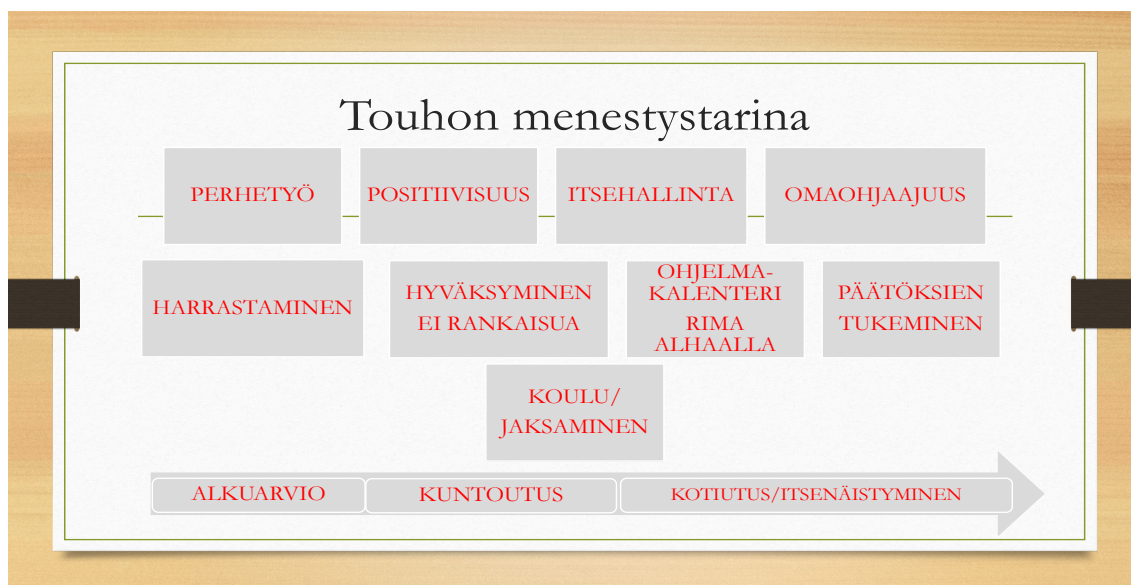
Menikin sitten kolme vuotta, että oli sinisen jakson arvoinen käytöksen puolesta. Yritti kyllä, mutta ei kyvyt eivätkä voimat riittäneet. Jaksojärjestelmään liittyvät tavoitteet olivat liian vaativia. Pettymys oli suuri, kun ei ollutkaan odotusten ja tavoitteiden mukainen. Riman hän koki olevan liian korkealla. Jos joku pystyi käyttäytymään kunnolla, ei myöhästellyt, toi aina kaikki kuitit, ei koskaan hermostunut, sai viikkorahaa vitosen enemmän.

Touho koki olevansa aluksi ihan hukassa, koulussa ja kotona olivat välit tulehtuneet. Isä oli kuollut huumeisiin. Hän oli ikätasoista nuoremman oloinen ja hänellä esiintyi tarinointia ja

vahvaa idolisointia urheilijatahtiä kohtaan. Voidaan sanoa, että hän eli heidän urheilusuoritustensa kautta. Jatkuvasti ohjaajat saivat kuulla, milloin jääkiekkotähti Malkin teki sitä ja milloin jalkapallotähti Ronaldo teki tätä. Nämä tähdet ovat superlahjakkaita, mutta vain itselleen, omalle suoritukselleen eläviä ja asenteeltaan itseään korostavia. Yksin on pärjättävä eikä saa luovuttaa. Haastattelun aikana välillä tulikin mieleen NHL-haastattelu, kun sananparret eteenpäin menemisestä olivat niin urheilupainotteisia.

Touho sai suunnattua energiaansa urheiluharrastuksiin, mikä antoi hänelle voimaa jaksaa muutakin elämää, kuten koulua ja vaikeita asioita. Onnistumiset ruokkivat uskoa itseensä ja omaan pärjäämiseen, vaikkei kyvyt siihen olisikaan aina ihan riittäneet. Vaikka hänestä ei tullut samanmoista mestaria kuin idolinsa, niin esimerkiksi sähkössä erityiskoulujen kaksinkertainen Suomen mestaruus riitti kasvutarinansa avulla nostamaan hänet uskomaan itseensä eikä luovuttamaan niin helpolla. Käytös oli hieman fokuoituneempaa ja rauhallisempaa, kun energia siirtyi suunnitelmalliseen toiminnallisuuteen. Työryhmä, varsinkin omaohjaaja, oli auttamassa itsehallinnan haasteissa ja päätösten tukemisessa. Varsinkin oman toiminnan ohjaus vaati paljon töitä. Päätöksiä ei kuitenkaan tehty hänen puolesta ja ilmapiiri ja vuorovaikutus olivat hyväksyviä ja positiivisia. Kasvatuskulttuuri ei ollut rankaisuun perustuvaa. Omaohjaajasuhteessa asetettiin pieniä tavoitteita, otettiin lyhyitä askeleita eteenpäin ja huomioitiin jaksaminen erityisesti koulunkäyntiin liittyen. Perhetyö oli tiivistä. Touho pääsi lopulta sinisen jakson kautta asumisharjoitteluun, jonka jälkeen kotiutui. Sijoitus loppui niin, että perheasiat olivat kunnossa ja pojan tilanne paljon parempi kuin tullessa.

Sisällönanalyysillä löytyi kuntoutusprosessiin ja työn sisältöihin liittyviä kategorioita:

Kuva 6. Touhon menestystarina.

Narratiivisessa analyysissä on katsottu Touhon sijoitusajan tarinaa Hännisen (2000) tarinallisen kiertokulun teorian kautta. Touho joutui tai oman kertomansa mukaan pääsi nuorisokotiimme. Sijoitukseen ja lastensuojelulaitokseen joutuminen oli suuri elämänmuutos, joka Hännisen mukaan on tilanne, jossa elämäntarinaa joudutaan kirjoittamaan uudelleen siten, että muutos kutoutuu sen osaksi. Nuorisokodissa ohjaajille ja varsinkin omaohjaajalle hän yritti kertoa tarinaansa, saada ymmärrettäväksi itseään toisille ja sosiaalista vahvistusta sille. Alussa hän oli kuitenkin melko hukassa itsensä ja tarinansa kanssa. Hän tarinoi. Hän poimi sosiaalisesta tarinavarannosta menestystarinoita, joita media meille nostaa, ja joissa oli kirkkaista kirkkaimpia seurattavia tähtiä. Hänellä oli vahvoja idoleita urheilun saralla ja hän puhui heistä taukoamatta. Hän liitti tarinoissaan itsensä heidän tarinaansa. Nämä tähdet olivat yksinäisiä sankareita, joilla oli oma kasvutarinansa. Touhon tarinointia sävytti oman kyvykkyyden liioittelu jopa kaikkivoipaisuuteen asti.

Hännisen mukaan elävän elämän draamassa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tulevaisuusvisioita. Siinä sisäinen tarina joutuu käytännön testiin. Touhon tarinassa draamaa riitti, mutta käytännössä hän ei millään pystynyt toteuttamaan kaikkivoipaista käsitystä itsestään. Tarinointi ja käytäntö eivät täsmänneet. Toisin sanoen sisäisen tarinan muotoilemat visiot itsestä ja tulevista koitoksista eivät vastanneet todellisuutta. On eri asia unelmoida kuin omata realistiset tavoitteet, missä kyvyt vastaavat haastetta. Oli kontrolloimatonta sinkoilua pää pilvissä ja odotettu mätkähdys maahan aiheutti suuren pettymyksen. Hän ei ollutkaan ihailemansa urheilutähden veroinen, ja siksi ei yhtään minkään arvoinen.

Nuorisokotimme päätehtävä yhdellä tavalla ilmaistuna on identiteettien jälleenrakentaminen, sosiaalisella kuntouksella elämäntarinan uudelleen käsikirjoittaminen. Olimme mukana muokkaamassa sisäistä tarinaa. Perhetyö ja omaohjaajasuhde olivat suurimmat foorumit, missä käsikirjoitusta tapahtui. Idolisointia ja tarinointia ei missään vaiheessa tyrmätty, vaan yritettiin suurta harrastamisen halua ohjata ja suunnata oikeaan suuntaan. Niistä aiheutuneita pettymyksiä realisoitiin ja vaikka kuinka pieniä onnistumisia sosiaalisesti vahvistettiin. Urheilun menestystarinat, joita hän idolisoi, ikään kuin käännettiin hänen menestystarinaksi urheilulla, pääosaksi hänen sisäistä tarinaa. Hän ymmärsi, ettei ole maailmantähti, mutta osasi suunnata itsensä harrastuksiin. Sinkoilulla oli enemmän suuntaa, hän voimaantui onnistumisilla oman elämänsä tähdeksi, ainakin verrattuna siihen poikaan, joka vuosia aikaisemmin oli aivan hukassa kompassi pyörien katteettoman suuren egonsa voimalla supertarinaansa julistaen ja itseään tästä syystä sosiaaliin konflikteihin ajaen, kun kerrottu ja eletty tarina eivät täsmänneet sitten alkuunkaan.

Varmasti hän ei kertonut koko tarinaansa meille ja mukana oli tarinoita, joita kerrottiin jotta olisimme tyytyväisiä. Varmaa on myös, että hän halusi kertoa tarinaansa meille, koska se oli

hänelle tärkeää. Tulimme hänelle tärkeiksi. Hän päästi meidät osallisiksi tarinalliseen kierto-
kulkuunsa, jossa progressiivisesti edettiin jonkinlaiseen sankaritarinaan asti. Sijoituksen avulla
hän sai itsehallintaa elämänsä suhteen, jotta kykeni poistumaan syrjäytymisvaarasta. Hän
kirjoitti tarinansa eri tavalla. Hän teki parempia valintoja ja hylkäsi epäonnistujan identiteet-
tiään.

6.4 Kehittämispaaja 2

Toisessa syklissä oli kehittämispaajat 2, 3 ja 4. Se ajoittui helmikuun ja lokakuun 2017 väliseen
aikaan. Toisessa (2) kehittämispaajassa 17.2.2017 visioitiin uutta mallia ja mietittiin nuorisokodin
profiilia ja työn sisältöä: millainen uusi malli olisi, miten siinä toimittaisiin ja mitkä
keinot olisivat käytössä. Nuorisokodin profiilia haettiin, minkälaisia olemme, mikä on meidän
missio ja organisaatiokulttuuri. Tarkoituksena oli olla kriittinen paradigma käytössä. Arvot
olivat lähtökohtana, joita kriittisesti tarkasteltiin. Kehittämispaajan alussa kävimme läpi aikai-
semman kehittämispaajan ja Touhon haastattelun alustavia tuloksia. Touhon tarina otettiin
esimerkkinä menestystarinasta.

Kehittämispaajan työskentelytavassa oli paljon brainstormingin aineksia, koska kaikilla oli va-
paus huudella mitä tuli mieleen ja ryhmän synergia tuotti koko ajan uusia ajatuksia. Painotet-
tiin, että pysytään pelkästään positiivisissa asioissa. Ei mietitty, miksi jokin asia ei toimi, vaan
keskityttiin onnistumiseen. Osallistavana menetelmänä tulevaisuuden dialogi, jossa on kolmi-
ulotteinen aikakäsitys. Keskustelussa oli mukana vanha malli, havaintoja nykytilanteesta ja
kahden vuoden päästä oleva ihanneihmetilanne, jota innostuneena dialogissa käydään läpi,
mitä se sisältää ja mitkä asiat ovat hyvin.

Story line -menetelmän ja tulevaisuusnarratiivin yhdistelmällä käytiin läpi nuorisokodin silloi-
set nuoret. Story linen tavoitteena on muodostaa kokonaisuuksia, joissa eri nuorten ”keissien”
tai keksittyjen nuorten tarinoiden sisällöistä kehkeytyy yhteinen/yhtenäinen tarina. Tulevai-
suusnarratiivi pitää sisällään vaihtoehtoiset tarinat ja ulkoistavat keskustelut. Siinä on tarkoi-
tuksena luoda uusia kuvia itsestään ja uusista mahdollisuuksistaan ja tulevaisuudestaan tule-
vaisuuden tarinoiksi. Ne auttavat kertojaa erottamaan itsensä hallitsevan tarinan vaikutuksis-
ta ja luomaan tilaa uusille ajatuksille ”syrjäytyneisyys ja arvottomuus”/”vahvuus ja selviyty-
minen” -akselilla. Siinä haetaan ainutkertaista avautumaa, joka voi olla ilmaisu, tunne, asen-
ne, luonteenpiirre, unelma, kyky, teko, sitoumus tai suunnitelma. Siinä ongelmat halutaan
erotella nuoresta.

Tämän avulla nuorille luotiin menestystarinoita. Tapahtumapaikkana on tietenkin nuorisokoti
ja henkilöinä sijoitetut nuoret. Juonena on saada elämäntähtäilyä, päästä syrjäytymisvaarasta
pois ja kenties jopa voimaantua. Yllättäen he jotain kautta löytävät sen mitä haluavat, missä

ovat hyviä. Yksi on kansainvälinen näyttelijätär, yksi ulkomailla urheileva MIT-tutkija, yksi vaikeuksistaan räppääjä, yksi yrittäjähenkkinen futistähti, yksi etninen kokki ja yksi autoalan ammattilainen sekä hurmuri muusikko. Yhteisinä asioina heidän menestystarinoiden miettimisessä nousivat selkeästi muutamia seikkoja. Suhteet vanhempiin ja perheeseen on paremmissa kunnossa, koulut on käyty, on jokin työpaikka ja harrastus, missä ovat hyviä. Tässä haettiin työryhmän jaettua visiota kuntoutuksesta ja yhteistä hyvää tarinaa nuoren sijoituksesta ja elämästä.

Myös tässä pajassa perheen ja muiden sukulaisten osallistaminen nähtiin tärkeänä. Tämä siksi, että sijoituksen jälkeen he ovat kuitenkin vielä nuoren elämässä mukana, tai näin ainakin olisi tarkoitus. Voimavarakeskeisyys nähtiin tärkeäksi edelleen sitä kautta, että huomioidaan nuoren haasteet, joihin puututaan, mutta myös voimavarat/positiiviset ominaisuudet, joita tuetaan. Haetaan yhdessä pieniä onnistumisia arkeen, jotta tulee kokemus, että on jossain hyvä. Syy-seuraussuhteiden läpikäynnin tärkeä rooli oli keskustelussa paljon mukana. Opetetaan suhteellisuuden tajua teoista ja niiden seuraamuksista. Puetaan tunteita sanoiksi nuorelle. Voidaan jopa laatia ihmisenä olemisen säännöt. Väkivaltaiseen käytökseen on oltava nollatoleranssi. Käytöstä voi ymmärtää, muttei missään tapauksessa hyväksyä. Tällaiseen käytökseen on oltava nopea interventio ja välitön seuraamus, koska täten syy-seuraussuhde on helpompi osoittaa. Haluttiin joitakin kasvatuksellisia sääntöjä ja yhtenäinen käytäntö niiden toteuttamiseen. Ne laitetaan seinälle kaikkien nähtäviksi. Vaikka käytännössä olisi seuraamuksia, työorientaatio ei ole kuitenkaan rankaisukeskeinen. Enemmän halutaan selvittää, miksi käytäytyy kuten käyttäytyy eli mennä syvemmälle käytöksen syyhyn. Ei haluta kehittää vastakkainasettelua, vaan ollaan nuorten puolella, ei heitä vastaan.

Sosiaalitoimen tavoitteiden pohjalta omaohjaajasuhteessa tehdään yhdessä nuoren kanssa osatavoitteet niihin pääsemiseksi. Suunnitelmallisuuden ja motivaation lisäämiseksi tavoitteet, viikkokalenteri, unelmakartat esimerkiksi ”tää must tulee”-tyylisesti, sekä julisteet ja kuvat voidaan laittaa seinälle. Erilaiset palkinnot voivat olla apuna. Nuoren ja perheenkin kanssa tehdään verkostokarttoja ja tunneaikajanoja elämänmuutoksista sekä suoritetaan menneisyyden muistelua ja hyödynnetään valokuvia. Toiminnallisuus nähtiin hyvin tärkeänä sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä ohjattuna toimintana. Keskustelu tässä kohtaa saavutti kriittisen reflektion ja dialogin aineksia. Tarkoituksena oli saada esiin työyhteisön ja työntekijän hiljaista tietoa, kun haettiin jaettua visiota uutta mallia varten. Dokumentointina toimi jälleen kerran tuplamuistiinpanot ja fläpit. Toiset muistiinpanot teki yksi työryhmän jäsenistä, vaikka se samalla vähensi keskusteluun osallistumista. Toisaalta hän oli toinen kahdesta uudesta työntekijästä ja innostus työn kehittämiseen helpotti kaksoisroolin suorittamista.

6.5 Kehittämispaja 3

Tämän jälkeen tein taas sisällön analyysiä tuotetusta tiedosta. Tein uudelleensuunnittelua ja uusia tavoitteita seuraaville kehittämispajoille. Kolmannella ja neljännellä kehittämispajalla tavoitteena oli kerätä konkreettista moniammatillista asiantuntijatietoa uutta mallia varten. 2.6.2017 oli kolmas paja. Näin tarpeellisena jakaa työmme sisällön kasvatukseen, kuntoutukseen, hoitamiseen ja kouluasioihin. Pajat jaettiin niin, että kolmannella pajalla keskityttiin kasvatuksellisiin näkökohtiin, normikehitykseen, kouluun ja hoitamiseen, tarkoittaen psykiatrian ja päihteiden roolia laitosten kohdalla. Pajalla 4 moniäänisessä keskustelussa oli perhetyön sisältö ja kuntoutussuunnitelmaan liittyvät tärkeät huomiot.

Työryhmämme perhe- ja seksuaaliterapeutti sai tehtäväksi käydä läpi normikehitystä. Siinä voidaan nähdä merkittävimpänä nuoren kehitykseen liittyvät tehtävät. Yhtenä tehtävänä on vanhemmista irtautuminen, mikä näkyy auktoriteettien vastustamisena, kapinointina ja eri mieltä olemisena. Kavereita voidaan käyttää irtaantumisen mukana. Toisena tehtävänä on seksuaalinen kehitys, mikä pojilla näkyy vaikeutena hallita aggressiota ja tytöillä rajankäyntinä ja itsensä etsimisellä eli ”irrottelu”. Heräsi ajatus, että hän seksuaaliterapeutina voi tehdä seksuaalisuudesta infopakettin. Nämä eivät siis ole psyykkisiä oireita, vaan normaaliin kehitykseen kuuluvia. Normaaliin kehitykseen kuuluu psyykinen taantuma, kuten pojilla kaikkivoipaisuus, samaan aikaan kun keho kehittyy. Aivot kehittyvät 24 vuoteen asti, mikä tarkoittaa valtavaa paradoksia laitosten kohdalla. Heidän pitää itsenäistyä aikaisemmin, jo 18 -vuotiaana, vaikka heidän kehitys on vielä kesken. Heillä on enemmän haasteita kuin norminuorilla. Lapsuuden ja nuoruusiän kehitystehtävät ovat samaan aikaan itsenäistymisen kanssa aikuisten maailmaan ilman tukiverkostoa.

Perustarpeiden tyydyttäminen ja perusasioiden hoituminen nähtiin tärkeäksi rajojen asettamiseksi. Tähän liittyvät turvallisuus, riittävä ruoka ja uni, arkirytm, hygienia ja liikunta. Ne pitävät sisällään vuorokausirytmien ja kotiintuloaikojen noudattamisen, ruokailut ja viihdelaitteilla olon.

Psykiatriaosiossa käytiin läpi työyhteisön tiedontarvetta psykiatriaan liittyvistä asioista. Vaikka tietoa on muillakin, niin sairaanhoitajien tehtävänä on tuoda kuntoutusmalliin oma tietämyksensä. Työryhmän toinen sairaanhoitajista oli tehnyt valmistavaa työtä psykiatriasta ja päihteistä ennen kehittämispajaa. Keskustelussa todettiin, että psykiatriassa normaali kehitys häiriintyy. Voi olla persoonallisuushäiriöitä, masennusta, käytöshäiriöitä. Tähän tarvitaan tietoa psykoosista, sen esioireista, maanisuudesta, masennuksesta. Kehittämispajassa mietittiin, että on tarvetta yhteistyötahojen selkiyttämiseksi. Sairaanhoitajat voisivat laatia selkeän toimintasuunnitelman yhteistyön koordinoimiseksi, liitettynä lainsäädännön, kuten mielenterveyslain mukaisen tarkkailun, kiteyttämällä.

Päihteistä tarvitaan myös päivitettyä tietoa, koska tulee jatkuvasti uusia muuntohuumeita, ja on nuoria, jotka käyttävät ihan mitä aineita vaan. Teemoja keskustelussa oli nuorten mukaan lähteminen kavereiden toimintaan. Nuoret eivät osaa sitten sanoa ei, kun jotain huumeita tarjotaan, koska sosiaalinen paine on sen verran suuri. Nuorisokodissa päihteet nähdään sosiaalisena ongelmana. Pääasiassa kyseessä on väärät kaveriporukat, joista olisi tarkoitus päästä irti. Huolissaan tulee olla, kun alkaa olla velkoja ja omaisuus häviää. Voi olla yksinäistä kuljeskelua epäsuotuisaan seuraan, missä on suuri hyväksikäytön riski. Esiintyy rikollisuutta ja seksuaalista väkivaltaa maksuna päihteistä. Tärkeintä on tässäkin kohtaa keskittyä syihin, miksi päihteitä käytetään. Onko se itsetuhoisuutta, itsensä pakenemista, psyykkisenä apuna vai vain väärässä seurassa olemista? Enemmän asenteena on syiden miettiminen ja auttaminen kuin rankaiseminen niiden käytöstä. Yhteistyötahoina on nuorisoasema, päihdepsykiatrisen poliklinikka sekä a-klinikkasäätiön päihdelinkin hyödyntäminen.

Kouluasiat olivat yksi osa tämän kehittämispajan sisällöstä. Mainingin opettaja oli valmiiksi tehnyt keskustelun pohjaksi mind mappia kouluun liittyvistä asioista. Nähtiin, että koulun ja Mainingin kommunikaation on oltava aktiivista. Tärkeänä pidettiin, että muut yhteistyötoimijat kuten vanhemmat, terveydenhuolto ja sosiaalitoimi, tarpeen mukaan mukana nuoren koulutilanteessa. Mietittävä, miten, kuka ja mitä asioita jaetaan koulun ja muiden toimijoiden välillä. Kun nuori saapuu, selvitetään kouluhistoria ja entiset opettajat. Selvitetään yhdessä Mainingin kanssa yhteistyössä olevan opinto-ohjaajan kanssa koulupaikka, johon välitetään kaikki opiskeluun liittyvä tieto. Nuoren opiskelussa voi olla fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia esteitä. Lääkäri tarvittaessa selvittää koulukunnon ja lausunnon perusteella voidaan tehdä tukitoimia. Niihin kuuluu kevennetty opetus, pienryhmä, erityisopetus ja kotikoulu, joka on aina viimeinen vaihtoehto.

Motivaatio on tärkeässä roolissa, joista sisäinen aina tärkeämpi. Siihen liittyy mm. tulevaisuuden tavoitteet, pärjääminen, kaverisuhteet. Ulkoiseen motivaatioon taas liittyy rahallinen bonus, palkinnot, seuraamukset. Vanhempien roolia tukijana pidettiin tärkeänä. Mainingissa järjestettävässä kotikoulussa on tärkeää ottaa huomioon aikataulutukseen liittyvät kysymykset, tavoitteet, suunnitelmallinen eteneminen ja sen arviointi, jos koulu ei etenekään. Mainingin opettajan olisi hyvä olla tällaisessa tilanteessa päivävuoroissa.

6.6 Kehittämispaja 4

13.10.2017 oli neljäs kehittämispaja. Kehittämispajan aiheena oli perhetyö ja tavoitteellisuus. Mainingin maine on vahvasti perhetyöpainotteinen. Tarkoitus on, että tämä ulospäin kerrottu mainonta vastaa nuorisokodissa tehtyä perhetyötä. Vaikka näin pääosin onkin, niin sen tekeminen strukturoidummin on kehittämisen kohteena. Pajassa pohdittiin, että nuoren

kuntoutus usein määritellään nuoren voinnin ja käytöksen mukaan. Perheen merkitys on vuosien saatossa nähty pienentyneen, vaikka siitä avohuollon yhtenä isona teemana puhutaan. Mainingissa on aina nähty kotilojen suuri merkitys nuoren vointiin ja tilanteeseen. On ollut jopa puhetta, että koko perhe tai verkosto voidaan nähdä asiakkaana. Tavoitteena on ottaa molemmat vanhemmat yhteistyöhön mukaan. Suurena haasteena on saada isät mukaan, koska voivat olla syrjässä tai syrjäytetty. Perhetapaamisessa voidaan ottaa poissaolevat mukaan keskusteluun ”tyhjä tuoli”- menetelmällä. Menetelmän tavoitteena on saada kuuluviin poissaolevan todennäköiset ajatukset kyseessä olevasta asiasta.

Nuori viedään aina ensimmäiselle lomalle. Tämä toimii samalla ensimmäisenä kotikäyntinä. Perhettä tavataan vähintään kaksi kertaa kuukaudessa. Perheitä osallistetaan nuoren kuntoutukseen mukaan, kun nähtäessä käydään lyhyesti läpi yhdessä, että missä mennään (perhevartti). Asiakassuunnitelma sosiaalitoimen kanssa tehdään neljä kertaa vuodessa. Asiakassuunnitelmaa toteutetaan jatkuvasti päivitettävän kuntoutussuunnitelman avulla. Kuukausiyhteenveto on raportti toteutuksesta. Ajatuksena on, että tämä yhteenveto kuukauden sujumisesta tehdään yhdessä perheen kanssa. Uuden yhteenvedon paperissa on erikseen kohta perheen ja nuoren omille näkemyksille.

Perhetyön sisältöä ovat soitot ja viestit, joita voi olla päivittäin sekä kotikäynnit ja tapaamiset. Omaohjaaja koordinoi perhetyötä, jota muutkin työryhmässä voivat toteuttaa. Kun se on tavoitteellisempaa ja laitettu ylhäälle, on helpompi pitää suunnitelmista kiinni. Työn on luonnollisesti mentävä asiakassuunnitelman mukaan. Perhehuomiot kirjataan erikseen perhehuomioina, jotta on helpompaa löytää tehty perhetyö myös dokumentoinnista. Mainingin perheterapeutit ovat tarvittaessa omaohjaajan työparina ja muutenkin mukana perhetapaamisissa. On mietittävä tarve perhe- ja psykoterapialle. Perheet voivat olla hajalla ja nuorella voi olla kaikkea muutakin verkostoa. Tässä apuna verkostotyö, jonka tarve voidaan selvittää verkostokartan tekemisellä. Muina työkaluina tämän pajan keskusteluissa mainittiin traumoihin keskittyvä EMDR-työmuoto, johon yksi terapeuteistamme on erikoistunut.

Kehittämispajan keskustelussa nähtiin tärkeänä esitietojen selvittäminen tulohaastattelun avulla. Perhetyö voi olla arjessa tapahtuvaa luonnollista olemista ja tekemistä ruokailun ja kahvittelun lomassa. Nuoren haasteita voidaan käydä yhdessä läpi. Tätä haetaan, kun ei puhuta enää kotilomasta, vaan kotiharjoittelusta. Se tehdään yhdessä, mikä tarkoittaa vanhemmuuden tukemista esimerkiksi rajojen tai struktuureiden asettamisen suhteen.

Kehittämispajalla puhuttiin lopuksi tavoitteellisuudesta. Sovittiin, että pidetään säännöllisesti omaohjaajatunteja nuoren kanssa. Niissä otetaan vaikeat asiat puheeksi, ei pelätä nuorten reaktioita. Tarkoituksena on luoda luottamussuhde, koska voi olla, että nuori odottaakin jonkun kiinnostumista heistä. Käydään yhdessä läpi asiakassuunnitelman tavoitteet, jotka sisältä-

vät sosiaalitoimen vaatimukset ja toiveet. Tehdään niistä yhdessä, perheenkin kanssa, kuntoutussuunnitelma. Pysyvät tavoitteet on käytävä yhdessä läpi säännöllisesti. Ne voidaan laittaa seinälle. Isot tavoitteet pilkotaan pienemmiksi. Näin saadaan vaiheittaisia pieniä onnistumisia, jotka ovat askeleita isompia tavoitteita kohti. Usein pienet onnistumiset tulevat toiminnallisuuden kautta.

6.7 Kehittämispajojen tulosten yhteenveto

Neljän kehittämispajan tuloksista on syytä vielä tehdä yhteenvetoa. Sisällönanalyysillä muodostui seuraavia teemoja ja periaatteita kuntoutusprosessin työnsisällöiksi:

Kuva 7. Kehittämispajojen tulosten yhteenveto.

Tarkemmin teemat pilkkoutuivat vielä seuraavanlaisiksi työn sisällöiksi:

1. Perhe asiakkaana
 - perhetyön oltava maineen veroista
 - perhe kokonaisuudessaan asiakkaana
 - perhevartti
 - perhetapaaminen vähintään kaksi kertaa kuukaudessa
 - ensimmäiselle lomalle viedään = ensimmäinen kotikäynti
 - päivittäiset viestimiset
 - työkaluina elämänmuutoksien aikajana, sukupuoli, menneisyyden muistelu, verkostokartta
 - kulttuurisensitiivinen työskentely (arvokeskustelu)
 - omaohjaaja koordinoi
 - työparityöskentely, perheterapeutti mukana

- etä-isät mukaan
 - vanhempien osallistaminen
 - kuntoutussuunnitelmaa tehdään yhdessä
 - vanhemmuuden tukeminen kotiharjoittelun kautta
 - vastuuttaminen kouluasioissa tukemiseen
2. Voimavarakeskeisyys
- motivaation & elämänhalun herättämisen tärkeys
 - toivon ylläpitäminen
 - tuetaan vahvuuksia
 - pieniä onnistumisia arkeen, niitä ruokitaan
 - kehuja kun sujuu
 - unelmakartta, ”tää must tulee”
 - valokuvien hyödyntäminen
 - positiivinen ilmapiiri, positiivinen vuorovaikutus
3. Syy- ja seuraussuhteet
- syy- ja seuraussuhteiden läpikäymisen tärkeys
 - itsehallinta, itsehillintä, impulssikontrolli
 - kasvatukselliset raamit, mutta ei kontrollikeskeisyyttä
 - muutama tärkeä kasvatuksellinen sääntö näkyville
 - säännöt & tavoitteet myös ohjaajille (vaalimisohjelma)
 - nollatoleranssi väkivaltaan
 - nopea puuttuminen
 - sisäiset rajat
 - suhteellisuudentaju
 - ihmisenä olemisen säännöt
 - yhteinen käytäntö, nuorikohtainen linja, joka kaikkien tiedossa
 - tunteiden sanoittaminen
 - rajoitustoimenpiteet viimeisenä keinona
 - suurempi ulkoinen kontrolli muualla (erityinen huolenpito)
4. Normikehitys
- kehitystehtävät
 - kapinointi
 - kaverit
 - seksuaalisuus (infopaketti)
 - impulssikontrolli
 - ”irrottelu”
5. Luottamussuhdetyöskentely
- omaohjaaja heti alussa
 - vaihdot mietittävä tarkkaan ja suunnitellusti
 - omaohjaajatunnit
 - yhteistyökoordinaattori
 - perhetyö
6. Koulu
- tiivis kommunikaatio
 - yhteistyötahot mukana
 - koulupalaveri väh. x kk
 - kouluperusteisissa sijoituksissa koulu mukaan asiakassuunnitelmapalaveriihin
 - kattava esiselvitys
 - tiedonkulku ja tiedonjako
 - jaksaminen ja tukitoimet
 - motivaatio

- paja aikaisemmin, siitä ”oma luokka”
 - oma opinto-ohjaaja
7. Toiminnallisuus
- harrastamisen tukeminen
 - nuorisokodissa toiminnallisuutta
 - nyrkkeilysäkki
 - kuntosali
 - jalkapallo
 - frisbeegolf
 - videopelit
 - yhteistä ohjattua tekemistä
 - toimintatorstai
 - leirit
 - omaohjaajatunnit tekemisen kautta
8. Suunnitelmallisuus
- alkuvaiheessa lisää tietoa tilanteesta vanhemmilta, aiemmalta hoitotalolta, sijoituspaikalta
 - mahdollisimman nopeasti neuvottelu (3 vrk sisällä)
 - omaohjaaja heti alussa valittuna
 - tiiviimmin ensimmäinen kuukausi, kaikki ohjaajat arvioi, hyvät kirjaukset, palaveri.
 - ma-palaveri nuorten kanssa
 - kuntoutussuunnitelma yhdessä
 - viikkokalenteri
 - pienet tavoitteet muuttuvat, isot pysyvät
9. Hoitaminen
- 2 sairaanhoitajaa
 - 3 perheterapeuttia
 - lääkeluvat kaikilla
 - tietoa psykoosista, sen esioireista, maanisuudesta, masennuksesta, käytöshäiriöistä, oireidenhallinnasta (dkt)
 - sairaanhoitajat laativat selkeän toimintasuunnitelman yhteistyön koordinoimiseksi, liitettyinä lainsäädännöllä
 - päihteistä päivitetty tieto
 - rikollisuus
 - syiden etsiminen rankaisun sijaan
 - yhteistyötahot
10. Osallisuus
- avataan nuorelle sijoitustavoitteet
 - kuntoutussuunnitelmaa ja kuukausikoostetta yhdessä nuoren ja perheen kanssa
 - nuoren äänitorvena palaverissa
 - tuetaan ja ohjataan päätöksissä, ei tehdä niitä hänen puolesta
11. Arkilähtöisyys
- perustarpeiden hoitaminen (perushoito)
 - turvallisuus, riittävä ruoka ja uni, arkirytm, hygienia ja liikunta. Ne pitävät sisällään vuorokausi-rytmin ja kotiintuloaikojen noudattamisen, ruokailut ja viihdelaitteilla olon.

6.8 Tulosten arviointi

Lincoln ja Cuban (1985) toteavat, että toimintatutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä tarkastuskäytäntöä, jossa tutkittavana olleet arvioivat tutkimuksessa saatuja tuloksia ja niistä tehtyjä tulkintoja (member checking). Kehittämispajoihin osallistuneet työntekijät saivat arvioida kehittämispajojen tulosten yhteenvedon. Yhteenvedossa oli myös Touhon menestystarinan kuntoutuksen työn sisällöt mukana. Työryhmä arvioi myös kehittämisprosessia, jota käyn läpi pohdinnassa. Eri yksiköiden ja hierarkiatasojen välistä vuorovaikutusta edistettiin sillä, että myös muiden nuorisokotien johtajat arvioivat tulosten yhteenvedon. Samalla se toimi strategisen keskustelun avauksena. Työryhmän seitsemästä jäsenestä, jotka ovat tällä hetkellä nuorisokodissa töissä, viisi heistä antoi palautetta kehitetystä mallista. Johtajista neljä kuudesta ehti kiireiltään vastata.

Yleisesti ottaen yhteenvedo sai hyvää palautetta kaikilta, sitä pidettiin ansiokkaana pohdintana kiinnostavasta aiheesta ja dokumentointia oli helppo seurata. Työ nähtiin kattavana ja perusteellisena ja siinä oli kuntoutuksen kannalta keskeisiä teemoja riittävän pieniin palasiin palasteltuna. Kehittämistulosten yhteenvedossa oli paljon sellaista mitä monessa yksikössä on jo ollut olemassa. Joissakin yksiköissä jokin asia on paremmalla tasolla kuin toisilla, mutta monella tavalla on varmasti monien tiedossa, miten on hyvä toimia ja mitkä seikat vievät asiakkaan arkeen parempaan suuntaan. Yksi johtajista piti toiminnan arvioimista ja ylöskirjoittamista tärkeänä tehtävänä, koska silloin pääsee ja joutuu läpikäymään, miten työtä on tehty ja miten sitä halutaan jatkossa tehdä tai kehittää. Hän koki mielekkäänä tulosten kautta arvioida myös oman yksikön toimintaa.

Toiset näkivät sen valmiimpana. Yksi vastanneista piti sitä jo selkeänä mallinnuksena, ajankohtaisena ja tuoreen oloisena, jota hän mielellään jakaa yhteistyötahoille ja vanhemmille. Sitä voisi jopa suoraan sellaisenaan soveltaa kuntouttamisen malliksi eri yksiköille. Se voitaisiin ottaa heti käyttöön ja osaksi perehdytystä. Se nähtiin myös tulevan kiinnittymään olevalle ja tulevalle työryhmälle.

Kaikki eivät nähneet sitä aivan niin valmiina. Yksi vastaajista mietti, onko termi kuntoutusmalli vanhanaikainen, olisiko työorientaatio parempi, jonka menetelmänä on esimerkiksi nuorta motivoiva kuntoutusprosessi. Tulosten yhteenvedossa esiteltiin Touhon haastattelusta ja kehittämispajoista saatuja työnsisältöjä. Luonnollisesti Touho ei avautunut kaikille, koska se on opinnäytetyön asia sitä avata. Valmiissa mallissa Touhoa ei ole tai se pitää olla erikseen avattuna esimerkkitarinana. Yksi johtajista oli sitä mieltä, että toteutukselle tulosten hahmottelema mallinnus toki asettaa isot tavoitteet. Hän mietti, miten mallin toteuttaminen käytännössä saadaan juurtumaan osaksi työtä. Sen seuranta olisi tärkeää ja tuki mallin juurruttamiselle.

Kehittämispajojen tulosten yhteenvedon kohta 1 eli perhe asiakkaana oli varsinkin johtajien tarkastelun alaisena. Nähtiin tarpeellisena työmenetelmänä juuri tuollainen kuvattu selkeä systeemi, tutkimusjaksotyypinen alkuarvio, jossa tehdään selkeät suunnitelmat (tapaamisten määrä, omaohjaajat, perhetyö) ja pysytään sovituissa asioissa. Esityksen numeeriset lupaukset kuitenkin arveluttivat muutamia vastaajia. Onko päivittäiset viestimiset tarpeen, vai voidaanko vanhempien kanssa sopia yhteydenpidon määrä ja muoto yksilöllisesti? Ei ole järkevää luvata jotain, jos se ei jostain syystä toteudu tai ole tarpeen. Se, että perhetapaamisia olisi vähintään kaksi kertaa kuukaudessa, nähtiin vahvana panostuksena perhetyöhön. Yhdessä yksikössä perhetyötä oli tietoisesti kehitetty, mutta kerran kuukaudessa oli heidän mielestään realistisempi tapaamismäärä. Toki heidän kohdallaan vaikuttaa asiaan se, että etäisyys nuorisokodin ja kodin välillä saattaa olla satoja kilometrejä.

Maininta ”vastuuttaminen kouluasioissa tukemiseen” jäi yhtä johtajaa pohdituttamaan. Pääosin kouluun liittyvät asiat siirtyvät nuorisokodin vastuulle ja näistä asioista ajoittain tulee haasteita asiakkaiden perheiden kanssa. Tähän saattaa myös vaikuttaa sijainti ja asiakkaiden paikkakunnan vaihdos. Etäisyys kodin ja nuoren koulun välillä on usein aika suuri. Tämä saattaa olla osasy siihen, että perhe kokee järkevämmäksi siirtää vastuu kouluasioiden hoitamisesta laitokselle, koska se on koulun vieressä.

Yksi vastaajista halusi muuttaa sanan työkalu. Hän mietti, voisiko se olla muodossa ”valitaan nuoren kanssa työskentelyyn nuorta motivoivat työvälineet”. Mikäli nuorisokodissa on säännöllisesti käytettyjä työvälineitä, ne voisi hänen mielestä halutessaan luetella. Hän halusi lisätä työvälineeksi tulevaisuuden muistelu. Etä-isät oli yhden vastaajan mielestä tärkeä huomio ja yleisempi ilmiö, mutta hän ehdotti etä-vanhempia, koska etä-äitejäkin on olemassa. Verkos-tojen ja sukupuiden esilletuomista pidettiin hyvänä asiana. Vanhemmuuden tarkastelua voidaan tehdä rakentavassa hengessä: ”millainen perhe työ ootte”?

Yksi johtajista kiinnitti huomiota tulosten yhteenvedon kohta kahden voimavarakeskeisyys-termin käyttöön. Hän kysyi, että onko ollut tarkoitus valita kyseinen ”ideologia” vai tarkoitetaanko termillä kenties voimavaroja? Toista johtajaa miellytti maininnat ”unelmakartta” ja ”tää must tulee”.

Yksi vastaajista halusi korostaa, että yhteenvedon kohta 3 eli syy- ja seuraussuhteet sekä kohta 10 osallisuus ovat sisällöltään erinomaisia ja heijastavat parhaiten kehittämispajojen sisällä saavutettuja ajatuksia Mainingin toiminnan parantamisesta. Yksi johtajista halusi korostaa, miten toiminnan ohjaus enemmän kasvatuksellisten raamien kautta kuin voimakkaan kontrollikeskeisyyden kautta tekemiseen on merkityksellinen juttu. Yhtä vastaajaa ”Säännöt ja tavoitteet myös ohjaajille” -maininta jäi ihmetyttämään. Tätä pitäisi hänen mukaansa avata enemmän. Epäselväksi jäi myös mitä tarkoittaa erityinen huolenpito,

ja että suurempi kontrolli on muualla? Yksi johtajista näki, että toiminnassa on yksilöllisen kuntoutumisen käytäntö, jonka niin asiakkaat kuin henkilökunta tietävät, hyväksyvät sekä sitoutuvat. Hän jatkoi pohdintaansa toteamalla ammattitaidon olevan sitä, että yhdessä sosiaalitoimen kanssa arvioidaan asiakkaan kuntoutumisen tavoitteita ja toteutumista. Mikäli nähdään tarve suuremmalle ulkoiselle kontrollille, asiakas ohjautuu muualle, kuten erityisen huolenpidon osastoille.

Tulosten yhteenvedon kohdassa 5 eli luottamussuhdetyöskentely on mainittu, että omaohjaaja tulee mukaan/nimetyksi heti sijoituksen alussa ja että jokaisella asiakkaalla on omaohjaajatunteja säännöllisesti. Tämä on yhden vastaajan mielestä asiakkaan kannalta hyvin merkityksellistä. Tähän vaikuttavia tekijöitä ovat hänen mukaansa luonnollisesti työvuorosuunnitteluun liittyvät asiat sekä tietenkin myös oma ohjaajien riittävä halu ja suunnitelmallisuus omaohjaajatunnin toteuttamiseen. Yksi johtajista kaipasi, että kiintymyssuhde olisi luottamussuhteen tilalla. Hän arveli, että ohjaajille olisi hyvä saada tarkasteltavaksi oma suhtautuminen kiintymyssuhdetyöhön, mitä annamme itsestämme, ja miten ammatillisuus vaikuttaa kiintymyssuhteeseen.

Yhteenvedon kohta 6 eli koulu kiinnitti kahden johtajan huomion. Maininta ”paja aikaisemmin, siitä oma luokka sekä oma opinto-ohjaaja” herätti kummastusta. Toinen mietti, että voiko puhua omasta opinto-ohjaajasta, koska kaikilla on oma opo koulussa. Toinen ihmetteli, että onko näitä toimintoja nuorisokodin sisällä vai ovatko nämä talon ulkopuolisia toimintoja, joita kouluasioissa tiiviisti käytetään? Toinen heistä myös pohti, että onko koulupalaveri kerran kuukaudessa aina tarpeellista? Onko koulusta aina hyvä olla joku neuvottelussa, vai voiko neuvotteluun tuoda tarvittavan tiedon koululta?

Muutammat vastaajista miettivät yhteenvedon kohtaa 8 eli suunnitelmallisuutta. Alun tutustumisessa tilannetta arvioidaan, mutta pitäisikö olla tarkemmin määritelty, mitä ja miten arvioidaan? Tämän pitäisi olla auki purettu, koska sehän ohjaa työskentelyä. Epäiltiin, että onko ensimmäinen neuvottelu kolmen vuorokauden sisällä kiireellisessä sijoituksessa epärealistinen ja onko suunnitelmallisessa sijoituksessa tarpeen järjestää neuvottelua niin pian? Aikahan ei ole välttämättä juuri ollenkaan nuorisokodin määriteltävissä. Yksi vastaajista uskoo, että viikkokalenteri ohjaa ja tukee asiakkaan kuntoutumista ja arkea, koska se tuo monelle selkeyttä tekemiseen ja helpottaa asiakkaan arjen sujumista.

Yksi vastaajista kertoi, että yrityksessä käytäntöjä termistön suhteen on yhdenmukaistettu. Jokaiselle nuorelle tehdään samalla pohjalla hoito- ja kasvatussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelmia ei enää tehdä. Hän halusi täsmentää asian, koska tulosten yhteenvedossa puhutaan kuntoutussuunnitelmasta. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on lakisääteinen velvoite ja jos vielä kuntoutussuunnitelmakin tehdään, on päällekkäistä työtä. Eli asiakassuunnitelma tulee sosiaa-

litoimelta, hoito- ja kasvatussuunnitelma konkretisoi ja asettaa osatavoitteita, joita kuukausikoosteessa tarkastellaan.

Tulosten yhteenvedon kohdassa 9 eli hoitaminen yhden johtajan mielestä hyvä maininta on ”syiden etsiminen rankaisun sijaan”. Esimerkiksi päihteiden käytön osalta hän uskoo, että tuloksekkaampaa on käyttää aikaa siihen, että yhdessä asiakkaan kanssa mietitään, miksi päihteet ovat käytössä ja löytyykö toiminnalle vaihtoehtoja kuin se, että rankaistaan ja yrite-tään rajaamalla estää sellaista käytöstä jonka lopettamista asiakas ei itse ole valmis siinä hetkessä tekemään. Toisaalta toinen johtajista halusi lisätä ”nollatoleranssiin” vielä päihteet. Yksi vastaajista eli työryhmän sairaanhoitaja ihmetteli, mitä tarkoitetaan sairaanhoitajien laatimalla toimintasuunnitelmalla. Lisätäänkö siihen vielä esimerkiksi perusterveydenhuolto (terveyskeskus, koululääkäri, hammashuolto, ehkäisyneuvonta...) nuorisopsykiatrian lisäksi?

6.9 Sykli III

Viimeinen sykli piti ja pitää sisällään laadullista tarkastelua kehittämispajojen tulosten arvi-oimiseksi ja valmiin mallin tekemiseksi. Tämä vaihe on menossa ja jatkuu vielä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Kaikkien näiden pajojen sisältö tuotiin yhteen tulosten yhteenvedossa. Tarkoitus oli pitää viides kehittämispaja 22.2.2018 tulosten arviointia varten. Se jouduttiin kuitenkin peruuttamaan työn luonteen vuoksi. Näin ollen nuorisokodin työryhmälle tehtiin sähköpostikysely liittyen kehittämisprosessin ja tulosten arviointiin. Myös yrityksen johtajat saivat osallistua arviointiin.

Vielä tämän opinnäytetyön aikana seuraavassa luvussa ehdin tarkastelemaan kehittämisen tuloksia kolmen laatusuodattimen kautta, valtakunnallisten sijaishuoltokriteereiden, lapsi-asiavaltuutetun selvityksen ja LAPE-hankkeen mallinnuksen avulla. Tämä on osa tutkimukselli-sen tiedon hyödyntämisen tarkastelua ja johtopäätöksien tekemistä näyttöön perustuvan toi-minnan varmistamiseksi. Lopputulemana tulee olemaan, näiden analysointien ja reflektoin-tien jälkeen, yhdessä kehitetty parempi kuntoutusmalli nuoren syrjäytymisvaaraa pienentä-mässä. Työryhmänä ja yrityksenä teemme valmiin kuntoutusmallin viimeistelyn tämän kehit-tämisen pohjalta. Näkyvyyden saaminen valmiille opinnäytetyölle kuuluu myös tähän vaihee-seen. Kehittämisprosessi ei tähän lopu, tulee aina uusia vaiheita, uusia kehittämistarpeita.

7 Näyttöön perustuva arviointi ja johtopäätökset

Näyttöön perustuvan toiminnan toteutuminen edellyttää tiedon saantia, tietoiseksi tulemista ja ymmärtämistä sekä tietoiseksi tulemisen jälkeistä käyttäytymisen muutosta (Häggman-Laitila 2009, 9). Jotta toiminta kehittyisi, tarvitaan sitoutumista toiminnan kehittämiseen, ylläpitämiseen, seurantaan ja arviointiin. Lisäksi tarvitaan kykyä analysoida ja tulkita toimin-

nasta tuotettavaa tietoa sekä arvioida sen merkitystä näyttöön perustuvan toiminnan kannalta. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009, 58.)

Näyttöön perustuvan toimintamallin pääkäsitteethän olivat Sarajärven ym. (2011) mukaan tieteellisen tiedon käyttö, asiantuntijan kokemukseen perustuva tiedon käyttö, asiakkaan toiveisiin ja odotuksiin perustuva tiedon käyttö ja toimintaympäristön mahdollisuuksiin perustuva tiedon käyttö.

Tieteellisenä tietona tässä opinnäytetyössä oli laaja teoriaosuus. Kehittämistehtävänä ei ollut pohtia laitospuolen kuntoutusta vain kirjallisuuden kautta, vaan kehittää kuntoutusmallia yhdessä työryhmän kanssa. Kehittämispajat olivat kohtaamispaikkoja, jossa kriittisesti reflektoitii vanhaa työtapaa ja tuotettiin asiantuntijatietaa uutta kuntoutusmallia varten. Laitospuolen ääntä kuultiin Touhon haastattelun ja laitospuolen suositusten kautta. Kun tarkastellaan näyttöön perustuvan toiminnan edellytyksiä ja toisaalta toiminnan vahvistamista mallin kehittämisen jälkeen, organisaation tavalla tehdä töitä ja yrityksen arvoilla on paljon vaikutusta asiaan.

Yhdistelen nyt kehittämisen tulokset ja teoriaosuuden eri tasot makrotasosta mikrotasoon. Huomioitavaa on eri tasojen vuorovaikutus, miten kaikki vaikuttaa kaikkeen ja miten laitospuoli on kuitenkin kaiken kehittämisen keskipisteenä. Selkeämpää on toteuttaa yhdistäminen kehittämistulosten sisällöistä käsin ja keskustella niistä teorian kanssa.

Makrotasolta nostan LAPE-hankkeen laitospuolenmallinnuksen, valtakunnalliset sijaishuoltokriteerit, sosiaalihuoltolain, sekä tuen ja kontrollin kysymykset. Mesotasolla pääpaino oli voimaannuttavilla työmuodoilla. Itse kuntoutus on oikeastaan meso- ja mikrotason välistä, ohjaajan ja nuoren välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa. Nuorten suositukset sijaishuollolle tuovat heidän ääntänsä kuuluviin ja arvioivat tuloksia laadullisesti.

Touhon tarinassa **perhetyö** oli tärkeänä elementtinä, koska sijoituksen lopussa perheasiat olivat kunnossa ja Touho kotiutui. Kehittämispajojen tulosten ensimmäisenä työnsisällöllisenä palkkina oli **perhe asiakkaana**. Tavoitteena on antaa perheelle tilaa, jotta sijoitukseen johtanut tulehtunut tilanne rauhoittuu, mutta ristiriitoja selvitellään tavoitteellisesti käymällä nuoren ja perheen haasteita läpi. Perhetyötä tehdään sosiaalisen verkoston kanssa läheisten tärkeiden suhteiden jatkuvuuden säilyttämiseksi. Mehtosen (2000) mukaan syrjäytymisen riskitekijöitä ovat muun muassa irrallisuus luonnollisesta sosiaalisesta ympäristöstä ja perheestä. Myös Enroos (2016) haluaa, että sijaishuollon työskentelyn sisältöön otetaan mukaan intensiivistä perhetyötä. Tarkoituksena on, että nuori ja perhe saisivat luottamusta takaisin ja nuoren irrallisuutta kotiin vähennettyä, jos ei konkreettisen kotiharjoittelun kautta, niin nuoren oman historian läpikäymisen kautta.

Sijaishuoltokriteereiden mukaan sijaishuollossa lasta tulee kohdella arvostavasti ja häntä tukee tukea ylläpitämään ja luomaan myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita. Nuorten toiveissa korostui tarve ihmissuhteiden pysyvyydelle. Nuoret suosittelivat, että tehdään tilaa lasten, nuorten ja vanhempien omille lastensuojeluun liittyville kokemuksille, ajatuksille ja tunteille. Toivottiin myös, että turvallisten olosuhteiden ja tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta suojellaan kaikin tavoin ja voimin. Laitoskasvatusmallinnuksessa ovat teemoina pysyvät ihmissuhteet, perheen pitäminen mukana lapsen elämässä ja tukihenkilö vanhemmalle sekä lapsen oman historian läpikäynti. Ydinteemana on suhteissa rakentuva hyvinvointi. Yhteinen nimittäjä vertailussa on tärkeät ihmissuhteet ja niiden pysyvyys. Tulevassa kuntoutusmallissa voisi huomioida, nähdä asian laajemmin, että ihmissuhteita on muitakin kuin perheenjäsenet kuten ystävät, muut sukulaiset sekä muut tärkeät ihmiset.

Touho näki tärkeänä Mainingin kuntoutuksessa **positiivisuuden ja yhteisöllisen positiivisen ilmapiirin**. Mainingissa hänen mielestään korostui **nuorta hyväksyvä asenne eikä rankaisukeskeisyys**. Touholle oli tärkeää **omaohjaajasuhde, itsehallinnan opettelu ja päätöksien tukeminen**.

”Oma itsensä saa olla, kun epäonnistuu, nostamassa ylös, ei painamassa maan rakkoon” *Touho*

”Piti harjotella sitä et osas olla kunnolla ja pysty olemaan sellanen ei-impulsiivinen, et harkitsi asiaa ennenku tekee, ollaan puhuttu asioista paljon ja ja sit sitä kautta ni alkanu handlaamaan, sit sillee niiku tauolle et jatkaa asian käsittelyä sit vähän myöhemmin” *Touho*

Kehittämispajojen tuloksissa toisena palkkina oli **voimavarakeskeisyys**. Sen keinoina oli nimetty muun muassa *toivon ylläpitäminen ja unelmien huomiointi*. Kolmantena palkkina oli **syy-seuraussuhteet**, jonka yhtenä tärkeämpänä sisältönä oli *kasvatukselliset raamit, mutta ei kontrollikeskeisyyttä*. Mainingissa pyritään siihen, että on kodinomaista läsnäoloa, rajoja ja rakkautta. On turvallista kun on sääntöjä, mutta ei rankaisukeskeisyyttä. Rajoitustoimenpiteitä on mahdollisimman vähän ja niitä käytetään aivan viimeisenä keinona, esimerkiksi kiinnipitoja ei käytännössä ole. Sen sijaan tunteita sanoitetaan ja itsehallintaa harjoitetaan. Neljäntenä palkkina kehittämispajojen tuloksissa oli **normikehityksen huomiointi**, jonka keinoiksi oli nostettu *kehitysvaiheet ja seksuaalisuus*. Näimme laitospuolelta normaalin nuorena kasvuprosessin ja kehitystehtävien sekä Mainingin paikkana, jossa on positiivista vuorovaikutusta.

Kehittämispajoilla oli myös viidentenä palkkina **osallisuus** ja kymmenentenä **luottamussuhdetyöskentely**. Näistä teemoista löydettiin hienosti tärkeitä sisältöjä ja keinoja: *syy- ja seuraussuhteiden läpikäymisen tärkeys, itsehallinta, itsehillintä, impulssikontrolli, muutama*

tärkeä kasvatuksellinen sääntö näkyville, nollatoleranssi väkivaltaan, nopea puuttuminen, sisäiset rajat, suhteellisuudentaju, ihmisenä olemisen säännöt, tunteiden sanoittaminen, avataan nuorelle sijoitustavoitteet, kuntoutussuunnitelmaa ja kuukausikoostetta yhdessä nuoren ja perheen kanssa, nuoren äänitorvena palavereissa, tukee ja ohjaa päätöksiä, ei tee niitä hänen puolesta. Luottamussuhdetyöskentelyn kautta kuljetaan nuoren ”rinnalla”, hänen tarinaansa kuunnellaan ja kuullaan. Ohjataan valinnoissa ja tuetaan päätöksissä kuten elämänpolitiikassa. Tämä on voimavarakeskeisyyden ja osallisuuden yhdistelmää. Ollaan tulkkina viranomaiskielessä ja äänitorvena palavereissa. Nuori saa olla osallisena suunnitelmallisuudessa, kun yhdessä hänen kanssaan kuntoutusta suunnitellaan. Elämänhallinnan vahvistuminen ja voimaantumisen näkyminen asiakkaan arjessa hoituu syy- ja seuraussuhteiden, osallisuuden ja voimavarakeskeisyyden yhdistelmällä. Voidaan kai sanoa, että pyritään tuen ja kontrollin tasapainoon.

Laatukriteereissä puhutaan arvostavasta ja hyväksyvästä kohtaamisesta. Kuunnellaan ja kuullaan nuorta ja onnistumisten kautta myönteistä minäkuvaa rakennetaan. Fyysinen, psyykinen, emotionaalinen ja seksuaalinen turvallisuus taataan lapselle sekä muutoinkin luodaan turvalliset olosuhteet. Sijaishuollossa tulee myös turvata lapsen kokonaisvaltainen turvallisuus, asettaa rajoja ja valvoa lasta. Rajoitustoimenpiteiden käytössä noudatetaan lakia ja erityistä harkintaa. Sijaishuoltokriteerit suosittavat, että lasta kannustetaan hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaavaan koulutukseen, kuntoutumiseen ja riittävään lepoon. Lasta tuetaan kaikissa tasapainoisen tulevaisuuden mahdollistavissa valinnoissa. Teemoina on tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen opetteleminen sekä itsessä että muissa, ja itsensä ilmaisun harjoittelu. Ristiriitatilanteiden ja erimielisyyksien selvittäminen perhehoitajien tai sijaishuoltopaikan työntekijöiden esimerkin avulla sekä anteeksipyytämisen ja -antamisen opettelu. Talouden hallinnan ja rahan käytön opettaminen lapselle. Vastuun kantamisen opettelu siten, että lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista. Näin lapsi oppii myös luomaan rajat omalle toiminnalleen.

Rajat ja kontrolli kuuluvat myös elämänhallinnan kehittämiseen. Elämänhallinnan tärkeä elementti on, että ihminen näkee syy-seuraussuhteen tekojensa ja lopputuloksen välillä. Rajojen asettaminen lapsen käytökselle on keino opettaa tätä syy-seuraussuhteen ymmärtämistä. (Keltikangas-Järvinen 2009, 256.)

Selvityksen (sijaishuoltonuorten kokemuksista) mukaan lastensuojelu oli auttanut nuoria saavuttamaan tavoitteitaan ja unelmiaan, sekä irtaantumaan ongelmallisista toimintamalleista. Suositeltiin, että ollaan osallisina omaan sijoitukseen, saadaan tietoa ja yhteys vastaavaan sosiaalityöntekijään sekä lastensuojelua valvovaan viranomaiseen kun siihen tarve. Nuorta ei päästetä sijoituksen jälkeen maailmalle ilman yhteistä suunnitelmaa ja tukea. Tämä tarkoittaa elämänhallinnallisten itsenäistymisen taitojen yhteistä opettelua. Nuorten toiveissa

korostetaan toivon ja unelmien tärkeyttä. Koko selvityksen nimenähän on ”suojele unelmia, vaali toivoa”. Nähdään nuori myös muuna kuin laitospuorena. Tunnistetaan, että säännöt, rangaistukset ja rajoitustoimenpiteet ovat vallankäytön muotoja. Kun tällaista valtaa käytetään, se tehdään oikeudenmukaisesti ja perustellusti.

Laitoskasvatusmallinnuksessa nähdään tärkeänä toimijuuden ja minäkuvan näkökulmat, ja miten niihin vaikuttaa positiivisen huomioonin avulla, pedagogisen suhteen ja yhteisöllisyyden kautta. Hyvän laitospasvatuksen suhteissa rakentuvia elementtejä ovat lapsen turvallisuutta vahvistava ajattelu laitoksesta kotina, empowerment -ajattelu myönteistä minäkuvaa rakentavana tekijänä sekä tulevaisuuden suunnittelu toimijuutta vahvistavana elementtinä. Laitoskasvatusmallinnuksessa osallisuuden vahvistamiseksi lapset ja nuoret tarvitsevat kriittisen tietoisuuden herättelyä, sosiaalisia ja toiminnallisia yhteiselämän valmiuksia, jotka kehittyvät yhteiskunnallisen toiminnan ja lähiyhteisön ja ihmissuhteiden välityksellä. Pedagoginen suhde herättää nuoren tietoisuuden, haastaa häntä kasvuun ja muutokseen, saa kasvuprosessin käyntiin ja tuottaa uudenlaista elämänorientaatiota. Näin nuoria autetaan itsekasvatukseen ja tiedostamaan omaan elämänkulkuunsa liittyvät vaikutusmahdollisuudet. Mallinnuksessa on yhtenä työn sisältönä itsenäisen elämän taidot.

Touholla tärkeä asia pärjäämisen kannalta oli **koulu ja jaksamisen huomiointi**. Huomioitiin suorituskyky suhteessa vointiin, oli nuorisopsykiatrinen kontakti, mutta suurempi merkitys oli omaohjaajasuhteella, nähtiin hänen yksilöllinen tilanteensa, etsittiin yhdessä hänen polkunsa pärjätä. **Koulu ja hoitaminen** olivat kolmannella kehittämispajalla isoja teemoja ja tulosten yhteenvedossa ne ovat kuudes ja yhdeksäs palkki. Mietimme pajakoulun, jaksamisen ja motivaation tärkeyttä, psykiatrin ja päihteiden teemoja, miten huomioida ja auttaa nuorta näissä asioissa.

Sijaishuoltokriteereissä koulu ja jaksaminen yleensä luetaan arjessa elämiseen mukaan. Nuorten suosituksissa ei puhuta koulusta mitään, mutta jaksamisesta mielestäni kyllä, kun todetaan ”syrjäyttämistä selviytymiseen”. Jos huomataan, että nuori on luovuttamassa, mennään apuun. Kukaan ei syrjäydy tahallaan. Laitoskasvatusmallinnuksessa oli työn sisältöinä mielenterveyden hoito ja koulunkäynnin turvaaminen.

Kehittämispajojen tulosten kahdeksantena palkkina oli **suunnitelmallisuus** ja nivelvaiheet. Touholla oli **ohjelmakalenteri**. Hänen sijoituksensa onnistumisessa oli avainasemassa, ettei rima ollut liian korkealla tavoitteiden suhteen. Oli mieluummin pieniä tavoitteita, joihin pääsemisestä palkittiin.

”Ei mitään suuria muutoksia tee kerralla et se on liian iso askel ja pikkuhiljaa alkaa rakentaa niiku tietyistä paikoista täyttää sitä hommaa, ni sit alko kulkeen se homma ja se oli tosi hyvä et tehtiin pienillä siirroilla ettei otettu liian isoi askeleita.” *Touho*

Kehittämispajoissa tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden lisäksi korostettiin alkuarvion tärkeyttä. Tarkoituksena on tehdä tavoitteellista kuntoutusta heti alusta asti. Sosiaalitoimen tavoitteiden pohjalta teemme hoito- ja kasvatussuunnitelmaa yhdessä nuoren ja perheen kanssa. Laitoskasvatusmallinnuksessa oli mainittuna laitoskasvatuksen ja hoidon suunnitelmallisuus sekä nivelvaiheiden huomioiminen.

Touholla suurimpana voimaannuttavana tukena oli **harrastaminen**:

”Joku harrastus et mist tykkäät ettei erakoitus, tekee jotain sellasta mihin voi paneutuu kunnolla ja tekee sitä mist tykkää, menestystarina urheilulla” *Touho*

Kehittämispajojen tuloksissa oli seitsemäntenä palkkina **toiminnallisuus** ja yhdenätoista **arkilähtöisyys**. *Perushoidossa* huolehditaan perustarpeiden tyydyttämisestä ja *arjen struktuureista*. Toiminnallisuutta Mainingissa on sekä harrastamisen tukeminen että nuorisokodissa ja sen ulkopuolella yhteinen ohjattu toiminta, missä se tulee myös voimavarakeskeisyyden ja osallisuuden muodossa.

Sijaishuoltokriteereiden mukaan lapsen perushoidosta huolehditaan: ravitseminen, vaatetus, hygienia, lepo ja muut arkielämän tarpeet täytetään sekä pidetään huolta arjen säännöllisyydestä siten, että lapsi oppii ottamaan vastuuta arkensa sujumisesta. Lasta kannustetaan harrastuksiin. Laitoskasvatusmallinnuksessa mainitaan laitos kotina ja harrastukset. Tässä orientaatioissa korostuu arkikeskeisyys, yhteisen arjen jakaminen ja eläminen sijoitettujen lasten kanssa.

Tutkimustiedosta voidaan ottaa vielä esimerkeiksi Rönkä (1999), Riikonen (2001), Laine (2002), Nurmi (2011) ja Lehtonen ym. (2013) syrjäytymisprosessista ja Barkman (2013) tarinallisuudesta, sekä Hinkka ym. (2006) sosiaalinen kuntoutuksesta ja Savukoski ym. (2010) voimaantumisen saralta kommentoimaan. Näitä verrataan kehittämisen tulosten kanssa.

Riikosen (2001) mukaan sosiaalisen toimintakyvyn ongelmat voivat ilmetä taitojen tai motivaation puuttumisena arjen askareissa selviytymisessä, torjutuksi tai kiusatuksi tulemisena, vieraantumisen ja eristäytymisen kokemuksena, sosiaalisina pelkoina, vuorovaikutuksen yksipuolistumisena, passiivisuuden ja jäykkyyden sekä rohkeuden ja aloitteellisuuden vähenemisenä.

senä. Laine (2002) esittää huolensa syrjäytymisvaarassa olevien lasten toverisuhteongelmien kasautumisesta. Negatiivisen vuorovaikutuksen kehän vaikutukset ja seuraukset voivat seurata lasta nuoruuteen saakka. Lehtonen ym. (2013) mielestä yksinäisyys, epäluottamus ja alisuoriutuminen muodostavat syrjäytymiskiirteen. Nurmi (2011) kuvaa nuoren kielteisen ajattelun ja heikon motivaation sekä koulumenestyksen muodostavan itseään toteuttavan kielteisen kiirteen.

Sosiaalisen kuntoutuksen tukemisen keskeiset muodot ovat Hinkan ym. (2006) mukaan muun muassa mahdollisimman inhimillinen ja pitkäkestoinen asiakkaan elämän rinnalla kulkeminen, luottamuksellisen asiakassuhteen syntyminen, kyky olla läsnä, asiakkaan omista toiveista liikkeelle lähteminen, asiakkaan vapaaehtoinen osallistuminen, motivaatio ja sitoutuminen työmuodon tai projektin tavoitteisiin, asiakkaan voimaantumisprosessin liikkeelle lähteminen ja eteneminen, ja asiakkaan ”toivon” ja positiivisen mielialan ylläpitäminen.

Savukoski ym. (2010) listasivat voimaantumiseen tähtääviä toimintatapoja, lyhyesti ne olivat ”luottamuksesta vahvistusta, osallisuudesta yhteyttä ja kohti mielekästä tulevaisuutta”. Aito ja tasa-arvoinen yhteistyö kuntoutuksen erityisasiantuntijoiden ja asiakkaan paikallisen sosiaalisen verkoston kanssa nähtiin tärkeäksi. Barkman (2013) muistuttaa, että laitospuori toivoo, että hänen tarinansa kuulataisiin. Kun luottamusta toisiin ihmisiin on rakentunut riittävästi, etsiytyy nuori niiden luo, joihin voi turvata. Rongän (1999) mukaan syrjäytymisprosesseilta selviytymisessä auttavat suojaavat tekijät ja kokemukset, kuten lapsen pysyvät suhteet tasapainoisten aikuisten kanssa, säännölliset harrastukset, myönteiset oppimiskokemukset sekä osallisuus ja tunne mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämään.

Kehittämistulosten mukaan nuoren pysyviä suhteita ja luottamusta rakennetaan perhetyön ja luottamussuhteen kautta. Omaohjaajalle nuori saa kertoa tarinaansa. Arjen askareissa autetaan ja taitoja opetetaan. Nuori saa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, kun hänen päätöksien teossa ohjataan, ei tehdä niitä hänen puolesta. Osallisuutta hän saa myös harrastamisen kautta. Sitä kautta nuorelle saadaan onnistumisen hetkiä ja myönteisiä oppimiskokemuksia. Syrjäytymisprosessi katkaistaan luottamussuhteella, positiivisella ilmapiirillä sekä toiminnallisuudella. Suoriutumisen tasoa nostetaan, kun huomioidaan yksilöllinen tarve koulunkäynnissä suhteessa jaksamiseen. Opintopolkuja suunnitellaan ja pajatyöskentelyä käytetään runsaasti. Motivaatiota ja elämänhalua herätellään, joka vähentää eristäytymisen ja passiivisuuden tiloja. Ollaan nuorelle läsnä ja pyritään pitämään yhteistyö ja vapaaehtoisuus pakottamisen sijasta. Nuori halutaan positiiviseen kierteeseen, voimaantumista ja mielekästä tulevaisuutta kohti.

7.1 Yhteenveto ja pohdintaa

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata laitospuorta kuntouttavan mallin kehittämisprosessi. Tavoitteena oli, että tuleva malli menestyksekkäästi läpäisee makrotason yhteiskunnallisesta tehtävästä mikrotason laitospuoren arkeen, ja että se on näyttöön perustuva. Kehittämistyön pyrkimyksenä oli nostaa kuuluviin laitospuoren ääni ja selvittää kuka tai mitä nuorisokoti Maininki sijaishuoltoa antavana yksikkönä on ja mikä tarkoitus työllä on. Tavoitteena oli kirkastaa nuorisokodin missiota, ja siten olla strategisen kehittämisen apuna. Tehtävänä oli erottautuminen nykyisessä ja tulevassa lastensuojelukentässä hyvämaineisen työn korostamiseksi.

Näiden kaikkien onnistumista on nyt tarkoitus pohtia. Tässä kehittämistyössä oli vahvasti esillä prosessikeskeisyys. Yhteisön sisällä tapahtunut kehitys on syytä arvioida. Se arvioidaan kokonaisvaltaisesti kaikilta tasoilta ja kaikkien osapuolten kesken. Toimintatutkimukselliset kehittämispajat saivat aikaan työryhmän muutosprosessin. Kehittäminen alkoi syksyllä 2016 kehittämistarpeiden miettimisellä. Ensimmäinen kehittämispaja oli 18.10.2016. Lähes 1,5 vuotta mennyt niistä ajoista, matka on ollut haasteita täynnä, mutta sitäkin antoisampi. Yrityksenä ja työryhmänä Mainingissa olemme aina tienneet tekevämme hyvää työtä, mutta sitä ei ole kirjoitettu ylös eikä korostettu sitä kuuluvaan ääneen. Hyvällä laadulla, hyvällä maineella, mutta matalalla profiililla. Kehittäminen ei ole ollut ominaista, ainakaan meidän työryhmällä.

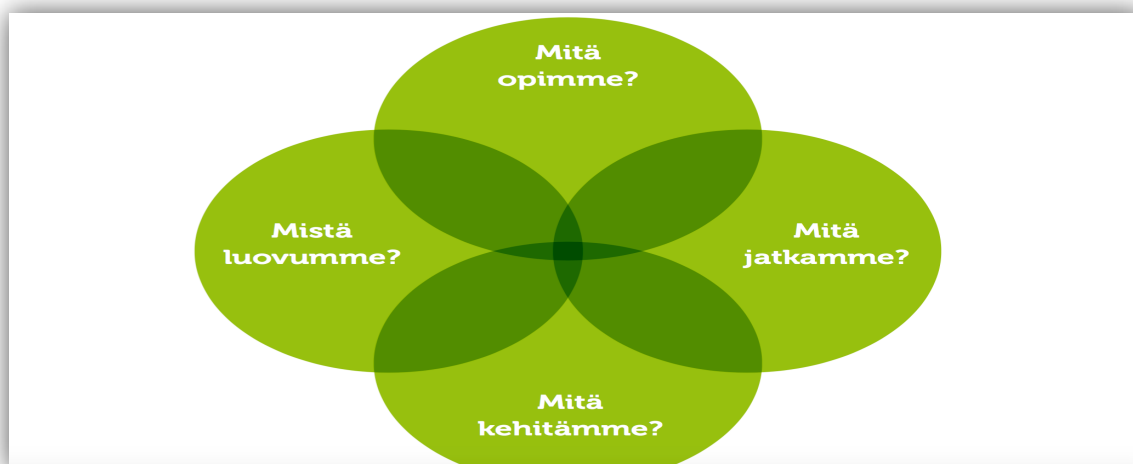
Tuntui siltä, että jos haluaa muutosta aikaan ja jotain oikeasti kehitettyä, tulee se tehdä kunnolla ja saada siihen osallistettua koko työryhmä ja johtotaso mukaan. Toimintatutkimukselliset kehittämispajat vaikuttivat olevan siihen oivallinen tapa, koska työn lomassa sitä ei voinut tehdä eikä haastattelut tuntuneet luontevilta. Niillä ei ehkä olisi päässyt tarpeeksi syvälle kriittisesti omaa työtä refleктоimaan. Tavoitteena oli kuitenkin saada voimaannuttavaa muutosta nuorelle, ohjaajalle ja koko työyhteisölle. Muutosta, joka on yhteisen kehittämisen tuloksena saatua hiljaisen tiedon tiedostamista. Vaikka päävastuu muutoksen fasilitaattorina oli tämän opinnäytteen kirjoittajalla, muutos koski koko työryhmää. Pajoissa saatiin yhteistä hyvää keskustelua aikaiseksi ja samalla paperille, miten asiat halutaan hoidettavan. Se oli kollegiaalinen moniääninen prosessi, missä kuultiin eri ammattikuntien äänet ja näkökulmat kuntoutuskeskusteluun. Saatiin myös selkoa siitä, keitä me olemme ja mitä emme halua olla.

Toimintatutkimuksen spiraalimaisuuteen kuuluu jatkuva suunnittelu ja arviointi toteutuksen lisäksi. Jatkuvan arvioinnin ja suunnittelun kohteena olivat kehittämispajoissa käytetyt keinot, miten saisi mahdollisimman paljon nuoren äänen kuulumaan prosessissa sekä miten saisi koko työryhmän ja yrityksen johdonkin kiinnostumaan ja sitoutumaan muutoksesta. Kehittä-

misen aikajana oli riittävän pitkä tähän kaikkeen, vaikka haastavaa olikin saada kaikki tämä edellä mainittu mahtumaan tähän raporttiin.

Kehittäminen tälle työryhmälle ei alkuun ollut helppoa. Muutoksen tekijät kohtaavat miltei poikkeuksetta muutosvastarintaa. Kun lopussa työryhmä arvioi kehittämisprosessia, siinä huomioitiin juuri tämä ilmiö. Ensinnäkin huomattiin, kuinka helposti arjen pyörittäminen vie kaiken huomion ja työn kehittämiseksi on vaikea löytää aikaa. Toisaalta kehittämisspajojen aikana emme välttämättä toimineet äärimmäisen tehokkaasti ja aikaa kului paljon hukkaan. Opimme myös, että työryhmä on melko "villi" ja on helppo ajautua sivuraiteille ja unohtaa työn kehittäminen. Kehittäminen oli uusi asia työryhmässä ja välillä osa työryhmästä tuntui ajattelevan, että pajat ovat työajan ulkopuolista vapaa-aikaa tai työhyvinvointia edistävää toimintaa. Työryhmä mahdollisesti alkoi suhtautua kehittämistyöhön tarpeettoman kevyesti. Se saattoi vaikuttaa koko työryhmän asennoitumiseen itse tehtävää kohtaan ja siten vaikuttaa lopputulokseen heikentävästi.

Näin tämän toiminnan muutoksen kapinointina. Muutosvastarinta ei ole kuitenkaan huono asia. Se on muutosjohtajien voimavara, koska se pakottaa miettimään argumenttien pitävyyttä, muutoksen retoriikkaa ja poisoppimista vauhdittavia tekijöitä (Symon 2005). Itse keskustelu oli tasapainoilua rennon innostavuuden ja syvemmän reflektion ja kriittisen kommunikaation välillä. Haasteena tämän työryhmän kanssa on johtamistyyli ja sitä kautta liian rennon otteen kautta kehittämisen levähtäminen vain pinnalliseen keskusteluun ja leikinlaskuun. Mielestäni onnistuin fasilitaattorin tasapainoilussa melkoisen hyvin. Kun keskustelu ja tilanne muuttuivat liian rennoksi, osasin palauttaa ja ohjata sen takaisin työn kehittämisen fokukseen. Toisaalta ei ollut liian virallinen tapahtuma kuvaamisella tai nauhoittamisella. Ennen pajoja oli tietenkin suunnitelmallisuutta, mutta ei liikaa, ettei luovuus tai prosessin luonnollinen kulku olisi häiriintynyt. Tilaa oli kehittämiseksi, mutta kuitenkin tietyissä raameissa. Kun vastarintaa lapsellisen käytöksen kautta oli, niin silloin mielestäni osuttiin johonkin työn sisällön ytimeen, mitä oli hyvä miettiä, mikä siinä on säilyttämisen arvoista ja mikä muutettavaa.

Kuva 8. Hankkeen luontevaan kokoamiseen ja päättämiseen liittyvät asiat. (Auvinen ym. 2015).

Työryhmämme kykeni pohtimaan Mainingin nykyiseen työskentelyyn liittyviä ongelmakohtia ja haasteita avoimesti löytäen kehityksen kohteita sekä keinoja vastata löydettyihin ongelma-kohtiin. Keskittymisemme ollessa yhtenäistä kykenimme työskentelemään tuloksellisesti. Onnistuimme käymään keskustelua realistisella tasolla oman työn mahdollisuuksista emmekä sortuneet lainkaan ylioptimistisiin tavoitteisiin tai odotuksiin. Kuvan 8 mukaan voidaan lyhyesti koota mitä tähän mennessä saatiin aikaan. Se toimikoon eräänlaisena swot-mallina. Sen tehtiin kehittämisprosessin alussa vanhan kuntoutusjärjestelmän kohdalla. Vielä tässä vaiheessa swot ei ole mielestäni käyttökelpoinen, koska kuntoutusmalli ei ole vielä valmis eikä siksi käytössä.

Mistä luovumme? Luovumme vanhasta kuntoutusmallista. Teimme swot-analyysin vanhasta jaksojärjestelmästä. Vahvuutena siinä näimme, että se on ollut kuitenkin jonkinlainen malli työtä ohjaamassa ja nuorta tukemassa. Se oli aikoinaan toiminut antaen struktuuria, raameja, silti ollen inhimillinen ja salliva. Heikkoutena nähtiin, ettei se ole enää ajan tasalla, eikä enää edes käytössä. Se on eriarvoisuutta korostava ja jäykkä yksilöllisyyden kustannuksella. Siitä puuttuu konkretia ja sisällön aukikirjoitusta sulkien pois muita näkökulmia. Laatua ja selkeyttä pidettiin suurimpana mahdollisuutena, koska siinä oli esimerkin kautta mallioppimista ja motivaation lisääntymistä. Uhkana oli luonnollisesti tuo samainen eriarvoisuuden mahdollinen näkyminen laitoksen arjessa ja ulospäin. Lait ovat lisänneet nuoren oikeuksia ja ulkoapäin tulevat odotukset ja vaatimukset lisäävät painetta tasa-arvoiseen kohteluun. Siitä oltiin samaa mieltä, että se on liian vaativa nuorille, mikä tarkoittaa sitä, ettei sitä pystytä toteuttamaan käytännössä.

Mitä opimme? Me opimme, että teemme erittäin laadukasta työtä. Huomasimme myös, miten suuri potentiaali meillä työryhmänä on, kun sitä haluamme olla. Oli esimerkiksi kaksi kehittämispajaa, johon jokaisen piti valmistautua kertomalla jotain omasta erityisosaamisalueestaan. Siihen kuului valmistautumista ja aktiivisuutta jo ennen pajaa. Silloin erityisesti kävi ilmi, kuinka paljon työryhmällä on osaamista.

Mitä kehittämme? Tällä kehittämistyöllä saatiin kehitettyä kuntoutusmallin tekemiseen vaadittavat tulokset. Arvioinnin jälkeen siitä tulee uusi malli. Se luo struktuuria paperilla laitettun työorientaation kautta ohjaajan työtä ohjaamaan. Haasteena tulee olemaan, miten käytännön tasolla kuntoutusmallin vaatimaan laatuun päästään, koska toteutukselle hyvä malli toki asettaa isot tavoitteet. Työryhmän on välillä vaikea tehdä, kuten on sovittu tehdä. Rowley ja Roevens kuvailevat muutoksen tapahtuvan kiepinomaisesti, jossa muutos on dynaamista (ks. kuva 4.) Vaikka kaaoksen jälkeen palataan takaisin tasapainoon, on tämä tasapaino aina uudenlainen tasapainotila. Jokainen kieppi voidaan nähdä opettavana ja kasvattavana kokemuksena, joka mahdollistaa uusien haasteiden paremman vastaanottamisen.

Prosessin jälkeinen oppimisen siirtyminen korostuu - mitä opitaan ja miten se siirretään käytäntöön. Ja kuka tai ketkä siitä huolehtivat, että se siirtyy. On myös pohdittava, miten mallin toteuttaminen käytännössä saadaan juurtumaan osaksi työtä. Sen seuranta on elintärkeää mallin juurruttamisen tukemisessa. Ehkä työryhmä ja tämän opinnäytetyön kirjoittaja tulevat hakemaan tasapainoa, jotta jatkotyöskentely varmistuu. Maininnan arvoista on, että kaksi muuta työntekijää lähti myös opiskelemaan. Vilkan (2015) mukaan laadullisen tutkimuksen tulisi lisätä myös tutkittavien ymmärrystä asiasta ja sen myötä vaikuttaa myönteisesti tutkittavien tutkittavaa asiaa koskeviin ajattelu- ja toimintatapoihin. Tutkimukseen osallistuvat eivät ole vain tiedon hankkimisen välineitä, vaan myös heille pitäisi jäädä ”jotakin käteen”.

Mitä jatkamme? Kehittämisen tulosten arvioinnin jälkeinen valmiin mallin visuaaliseen muotoon saattaminen ja mallin näkyväksi tekeminen tulee olemaan seuraava vaihe. Tämä opinnäytetyö tulee saamaan näkyvyyttä ja strateginen viestintä missiosta jatkuu.

Kehittämistehtävään saatiin onnellinen loppu, kun Touho ja työryhmä saivat kerrottua kuntoutuksen mallitarinan sisältöjä. Tarkoituksena aikaisemmin oli saada täysin valmis kuntoutusmalli aikaiseksi. Siihen ei tämän opinnäytetyöprosessin aikana ehditty, mutta kehittämisprosessissa saatiin aikaiseksi tuloksia, jotka jo tässä vaiheessa voidaan sanoa perustuvan näyttöön perustuvaan toimintaan. Kehittämisessä on huomioitu laitospuolen ääni ja moniammatillisen työryhmän asiantuntijuus. Tieteellisen tiedon käyttö oli varsin mittavaa. Teorian sanomana tiivistetysti voisi olla, että yhteiskunnallisesta murroksesta ja markkinaehtoisuuden trendistä huolimatta, laitospuolen tulisi saada arjen hyvinvoinnin mahdollistamiseksi ja syr-

jäytymisvaaran pienentämiseksi laadukasta kuntoutusta. Johtopäätöksissä todettiin tulevan kuntoutusmallin sisältävän nuorta voimaannuttavaa ja syrjäytymisvaaraa pienentävää otetta. Tämän varmisti laatumittarit, joista erityisen maininnan tarvitsee LAPE-hankkeen laitospedagogiikan mallin kehittäminen. Siinä epäsuorasti suositeltiin sijaishuollon laitospedagogiikan olevan Mainingin mallin kaltainen.

Näyttöön perustuvaan toimintaan kuuluu vielä toimintaympäristön edellytykset ja mahdollisuudet mallin juurruttamiselle ja toiminnan vahvistamiselle. Yksi tehtävä tällä opinnäytetyöllä oli siis eduksi erottautuminen sijaishuollon kovassa kilpailussa. Yrityksen arvopolussa tätä pohdintaa jo käytiin, mutta katsotaan vielä missä kohtaa tällä polulla nyt mennään ja mihin ollaan menossa. Hämäläisen & Maulan (2004) mukaan organisaatioidentiteetti on niin mission, vision, strategian kuin arvojenkin laatimisessa taustalla ainakin tiedostamattomana käsityksenä organisaation olemuksesta. Organisaatioidentiteetti vastaa kysymykseen ”millaisia me olemme” - tai samaan kysymykseen käänteisesti vastausta hakien eli ”millaisia me emme ole”. Se siis kertoo organisaation olemuksesta ja on strategisia valintoja tehtäessä usein keskeinen peruste päätöksille. Karkeasti jakaen voidaan sanoa, että visio, missio ja strategia kertovat siitä, mitä organisaatio tekee, kun taas organisaatioidentiteetti kertoo, millainen organisaatio on.

Millä tavalla Mainingin malli sitten eroaa lastensuojelun kentässä? Tietenkään ei voi muiden sijaishuollon laitosten kanssa käydä vertailua, eikä puhua heidän puolesta. Mutta sijaishuollon nykytilasta (esimerkiksi Hoikkala ym. 2015) tuli todettua, että yksityistä yrittämistä on paljon ja laatu vaihtelee. Enroos (2016) ja Hoikkala ym. (2015) näkivät tärkeänä tarkastella sijaishuoltopaikkojen arkea ja erilaisia käytäntöjä. Lyhyesti sanottuna oli syytä selkeyttää perustehtävää, jotta sijaishuollossa elävien lasten asema ja tarpeet eivät jää näkymättömiksi. He myös ihmettelivät, onko sijaishuollossa kyse suojelusta, kontrollista, hoitamisesta, kuntouttamisesta vai koulunkäynnin turvaamisesta ja mihin näistä ja millaisilla keinoilla sijaishuollossa voidaan vaikuttaa.

Millaisia me olemme? LAPE-hankkeen mallinnuksessa käytettiin termiä ’terapeuttinen laitospedagogiikka’ kuvaamaan työtapaa, joka olisi tämänhetkisen tiedon perusteella suositeltavaa laitoshuoltoa. Mainingin malliluonnoksella oli paljon yhteneväisyyksiä tämän mallinnuksen kanssa. Kun lisäämme vielä ammattiosaamisen, organisaation johtamisen ja laadukkaan kilpailutuksen, mitä mallinnuksessa mainittiin, niin yhteneväisyydet ovat tulevan kuntoutusmallin välillä huikeat. Se kertoo jo paljon. Työnsisältöinä on luottamussuhdetta, perhetyötä, yhdessä tekemistä, positiivista ilmapiiriä, positiivista vuorovaikutusta, onnistumisten ”ruokkimista”, huumoria, koulun ja jaksamisen tukemista, normikehityksen huomioimista, kasvatuksellisia rajoja, arjen voimaannuttamista, valintojen ohjaamista ja elämänhallinnan harjoittelua.

”Paljon parempi se tapa hoitaa noi ei-niin-hyvät hetket et siel just puhuttiin asiat läpi, ku halus... oli se tahdonvoima, lähti muutos ihan itestään, olin ihan erilainen ku minkälaine mä nytten oon. Maininki avusti asioissa tosi paljon ja erilaisen ihmisen, siitä minkälainen olin ku sinne menin... kun on kaikki hyvin kotona, ni paljon kivempi olla sit siellä, tietää ettei tarvii riidellä ihan pienestäkään asiasta.” *Touho*

Millaisia me emme ole? Saastamoinen (2008) ja Valvira (2013) olivat huolissaan, miten rajoitustoimenpiteet erotetaan lastensuojelulaitoksissa sovellettavista tavanomaisista kasvatuksellisista keinoista. Mainingissa rajoitustoimenpiteitä ei käytetä rangaistuksina, eikä perustella laitoksen yleisillä säännöillä. Rajoitustoimenpiteitä nuorisokodissa on muutenkin vähän. Hylkäämistä, lähisuhteiden katkaisemista, ruokailua tai ruuatta jättämistä ei käytetä rangaistuskeinona. Ei unohdeta perhettä eikä muita tärkeitä ihmisiä, vaan osallistetaan ne mukaan. Valtaa ei käytetä väärin, niin että sillä rajoitettaisiin itsemääräämisoikeuden toteutumista. Ei olla leimaavia eikä negatiivisia nuoria kohtaan, eikä nähdä heitä menetettyinä tapauksina. Laitosnuoria ei tule nähdä heidän taustansa tai oireilunsa kautta, vaan myös normaaleina kipuilevina nuorina. Heitä ei jyrätä kontrollilla tuen yli, eikä rajoilla rakkauden yli.

Perustehtävä, missio tai toiminta-ajatus ovat saaneet selkeyttä ja suuntaa strategisille linjauksille. Kaplanin ja Nortonin (Kaplan & Norton 2007, 19) mukaan prosesseja parannetaan jatkuvasti työntekijöiden ja järjestelmien toiminnan sekä yrityskulttuurin yhdensuuntaistamisen avulla. Nämä neljä näkökulmaa ovat taloudellinen, asiakas, sisäinen prosessi ja oppiminen/kasvu. Taloudellisessa voidaan kysyä, mitkä ovat osakkeenomistajien odotukset taloudellisesta suorituskyvystä. Asiakasvinkkelissä kysytään, kuinka luomme arvoa asiakkaillemme, jotta saavutamme taloudelliset tavoitteemme. Sisäisessä prosessissa peräänkuulutetaan, missä prosesseissa meidän tulee olla erinomaisia, jotta täyttäisimme asiakkaidemme ja omistajiemme odotukset. Oppimisessa ja kasvussa kysymys kuuluu, miten yhdenmukaistamme henkilön pääomamme - ihmiset, järjestelmät, yrityskulttuurin - jotta parannamme kriittisiä prosessejamme.

Yhdenmukaistamiseen tarvitaan yhteistyötä toiminnanjohtajan kanssa. Yhteistyötä edisti se, että hän oli mukana, kun analysoitiin kehittämisen tarpeita. Hän oli samaa mieltä erottautumisen ja mission kirkastamisen tarpeesta. Työn sisällöstä olimme samaa mieltä, kun muun muassa perhetyö, kiintymyssuhdetyö ja vahvan yhteisökulttuurin tuoma kodinomaisuus, on hänenkin mielestä juuri sitä, mitä me olemme. Yhdenmukaistaminen, missä yhdistetään arvot ja työn sisältö tavoitteiksi paperille, on myös hänen intresseissä.

Organisaatiokulttuurin, mission ja erottautumisen yhdistäminen eli voisiko sanoa arvojen yhdenmukaistaminen strategisten linjausten ja vision kanssa, tapahtuu strategisen viestinnän avulla. Sen suunta on tärkeä huomioida. Nykyään sitä ei ole oikein tullut ylhäältä alaspäin,

kuten usein organisaatioissa on tapana tehdä. Tässä tapauksessa yhdessä yksikössä eli nuorisokoti Mainingissa on tapahtunut kehitystyötä yksilö- ja työryhmätasolla. Tätä tietoa viedään nyt alhaalta ylöspäin johdon suuntaan. Tavoite on jatkossa toimia vuorovaikutuksellisesti, jotta strategiaviestintä liikkuu kumpaakin suuntaan. Tämän strategisen viestinnän keskiössä on organisaatiokulttuuri, tavoitekuva, toiminta-ajatus, missio, profiili, ydinviesti, yrityksen ja laitospuolen tarina. Laitospuolen tarina tulee opinnäyteprosessin kautta kerrottua. Siitä saadaan johdettua ydinviesti ja strategiset avaintemat, mitkä ovat helppo viestiä joka suuntaan.

Valinnanvapausasiaan tekemämme ydintehtävä osuu oikein mainiosti, koska kaikki eivät ole kykeneviä tekemään valintoja, vaikka vapaus siihen olisikin. Ne, jotka eivät siihen kykenevät juurikin niitä, jotka sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat. Elämänpolitiikka, joka on ihmisten valintojen ohjaamista, on täsmällisesti työmme ydinsisältöä. Nuorisokotimme päätehtävä yhdellä tavalla ilmaistuna on identiteettien jälleenrakentaminen, sosiaalisella kuntoutuksella elämäntarinan uudelleen käsikirjoittaminen. Perhetyö ja omaohjaajasuhde olivat suurimmat foorumit, missä käsikirjoitusta tapahtui. Sen tehtävän korostaminen oli järkevää mission, vision ja strategian kirkastamista.

Perustehtävä ei muuttunut, se vain tuli kuvattua ja testattua. Mesotasona toimii nuorisokoti, jossa on nyt kirkkaammat yhteiset tavoitteet ja päämäärät, tietysti vahvasti liittyen sijoituksen tavoitteisiin sosiaalitoimen osalta. Nuori kasvaa ja on muutoksessa. Nuorisokodin toiminnalla on kodinomaisuudessaan kasvattava rooli, koska ovathan nämä nuoret samalla nuoruusiän kehitystehtävissä kamppailevia, joilla monien perustarpeidenkin tyydytys voi vaatia sääntöä. Nuorisokodin toiminnalla on hyvin usein korjaava rooli, kun nuoret omaavat psykiatrasta oirehdintaa tai päihdeongelmia. Silloin näitä oireita hoidetaan pääosin nuorisokodin ulkopuolella, kun nuoret tarvitsevat niihin ulkopuolisia asiantuntijapalveluita.

Sosiaalinen vahvistaminen ja voimaannuttaminen on tämä kaikki muu kasvatuksen ja hoitamisen ulkopuolella tapahtuva ohjaustyö. Toki kasvattamisessa ja hoitamisessa on myös mukana näitä periaatteita, koska ne kuuluvat jokaiseen ammatilliseen kohtaamiseen nuoren kanssa. Kuntouttava ohjaaminen on positiivista vuorovaikutusta ja voimaannuttavaa kommunikaatiota, vaikka kyse olisi syy- ja seuraussuhteiden läpikäymisestä ja rajojen asettamisesta. Se on reflektiivistä ihmettelyä toisen käytöksestä ja elämäntilanteesta. Se on sosiaalista kuntoutusta. Se on terapeutista laitospuolen kasvatusta. Se on näyttöön perustuvaa toimintaa. Se on laitospuolen äänen kuulemistakin.

”Menestystarina urheilulla... nyt menee Touholla erittäin hyvin!” Touho

7.2 Tutkimusetiikkaa

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tiedonkeruuvaiheessa. Samoin analyysin kautta saadut tutkimustulokset ovat huomattavassa määrin tutkijan omia tulkintoja. Hänen tulee pohtia luotettavuuden arviointia koko prosessin ajan tehdessään erilaisia ratkaisuja ja tulkintoja. (Eskola ym. 2014, 208; Hirsjärvi & Hurme 2001, 188-189.)

Validiteettia koskeva pohdinta varmistaa sen, että hankittu ja analysoitu tieto on nimenomaan sellaista tietoa, jota on ollut tarkoituskin kerätä. Tieteen tekemisen termein kyse on tutkimustiedon ja tutkimuskysymysten välisestä koherenssista eli yhteneväisyydestä sekä kriittisestä analyysistä. Tutkimusaineistot siis vastaavat juuri niihin kysymyksiin, joita on ollut tarkoituskin tutkia, ja tutkimusmenetelmät soveltuvat juuri sellaisten aineistojen analyysiin, jotka on tutkimusprosessin aikana kerätty. (Paasivaara, Suhonen, & Virtanen 2011, 160-161.)

Inklusio, eli laitosuoren osallisuus elämänhallinnallisine taitoineen ja voimaantuneine minäkuvineen ei ole vain arvotasolla tapahtuvaa, ei pelkästään läsnä makrotason kärkihankkeissa tai yrityksen arvopoluissa. Sen pitää näkyä käytännön arjessa. Onnistumisen näyttää aika. Näkyvyys mielestäni lisää uskottavuutta firmana, työyhteisönä ja yksittäisenä työntekijänä, kun voi sanoa, että näin meillä tehdään. Vaikuttavuus tulee sitten tulosten muodossa. Näkyvä arviointi oli todella tarpeellinen kehittämisen aikana ja sen jälkeen, jotta näkee oikeasti hyödyn. Ei vain tehdä ja toivota, että siitä jotain hyötyä olisi. Läpinäkyvyys lisäsi luotettavuutta ja jatkuva monen tason arviointi validiteettia.

Voidaan myös ajatella, että työyhteisön toimintatutkimus ei koskaan lopu, se on jatkuvaa suunnittelua, toteuttamista, reflektointia ja arviointia. Jatkokehittämistä tarvitaan muun muassa kuntoutusprosessin nivelvaiheiden huomioinnissa. Alkuarviota oli mallin mietinnässä sisälletty, mutta mitään puhetta ei ollut kotiutukseen tai itsenäistymiseen liittyvistä asioista. Suosittelen jatkossa, että näin suureen kehittämistehtävään ei tule lähteä ihan yksin. Oli vaativa prosessi miettiä laitosuoren kuntoutusta monelta tasolta, makrotasolta mikrotasolle, ja vielä syventää prosessia näyttöön perustuvan toiminnan suuntaan. Tässä haastavassa tehtävässä koen onnistuneeni erinomaisesti. Vaikka aivan valmista mallia ei saatu esiteltyä, kehittämisen tulokset ovat näyttöön perustuvia ja laitosuoren ääni on kuuluvissa. Laatua lisää hallituksen kärkihankkeen suositeltu laitospalvelusmallinnus, joka vertautui lähes täydellisesti nuorisokoti Mainingin kehittämistulosten kanssa. Toivon, että tämä työ ja LAPE-hankkeen mallinnuksen esiin nostaminen innostaa muitakin laitoshuoltotyöntekijöitä arvioimaan työtään ja kuulemaan laitosuoren äänen tänä markkinaistumisen aikakautena.

Lähteet

Painetut

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

De Godzinsky, V-M. 2012. Lasten suojelua vai lastensuojelua? Oikeus. 2012 (41); 4, 579-586.

Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin. Huostassaolon ensi vaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto - Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. 2009. When Children are Asked About Their Well-being: Towards a Framework for Guiding Policy. Child Indicators Research 2:55-57.

Gergen, M. 1994. The social construction of personal histories: gendered lives in popular autobiographies. Teoksessa: Sarbin, T.R. & Kitsuse, J.I. (toim.) Constructing the social. London: Sage, 19-44.

Giddens, A. 1991. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Stamford University Press.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätymenettelyt. Helsinki: WSOY.

Habermas, J. 1990. Moral Consciousness and Communicative Action. MIT Press.

Harju, A. & Ruuskanen-Himma, E. 2016. Onnistu muutoksessa. Järjestöjohtajan ja -kehittäjän käsikirja. Eura print Oy.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantumisen työyhteisön haasteena. WSOY.

Heikkinen, H.L.T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16-38.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes tutkimuksia;123. Helsinki: Stakes.

Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla -hanke. Työpapereita 21. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, A., Junttila, K., Jylhä, V., Korhonen, A. & Seppänen, S. 2013. Johda näyttö käyttöön hoitotyössä. Helsinki: Fioca Oy.
- Huovinen, T. & Rovio, E. 2006. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Published: Dark Oy.
- Hyyppä, H. 2000. Tehtävä mielessä. Johtajuus ja organisaatiodynamiikka. Metanoia.
- Häggman-Laitila, A. 2009. Näyttöön perustuvaa hoitotyötä edistävät tekijät - systemoitu katsaus hoitotyöntekijöiden käsityksiin. Tutkiva hoitotyö 7 (2), 4-12.
- Hämäläinen, V. & Maula, H. 2004. Strategiaviestintä. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. painos. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka onkaan meistä syrjäytynyt? Marginaalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, M. (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 125-151.
- Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.) 2008. Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kaplan, R.S. & Norton, D.P. 2007. Strategian toteutus. Helsinki: Talentum.
- Keltikangas-Järvinen, 2009. L. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. 2. painos. 256-265. WSOY. Helsinki.
- Korhonen, A., Korhonen, T. & Holopainen, A. 2010. Asiantuntijuus ja näyttöön perustuva toiminta. Tutkiva hoitotyö 8 (3). 38 - 42.
- Laakso, R. 2013. Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Kunnallisan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 73. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lapsi syrjäytymiskehässä. Teoksessa Laine, K. & Neitola M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. 95-100. Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Laitinen A. 2002. Charles Taylor and Paul Ricoeur on self-interpretations and narrative identity. Teoksessa Huttunen R., Heikkinen H. L.T. & Syrjälä L. (toim.) Narrative Research - Voices of Teachers and Philosophers. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 57-71.
- Laurinkari, J. & Niemelä, P. 1999. Elämänhallinta ja syrjäytyminen Suomussalmella. Tutkimus ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan toimintaohjelman toteuttamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1999: 28. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. Naturalistic inquiry. Beverly Hills: Sage.
- Mehtonen, T. 2000. Elämä on seikkailuista suurin. Oppimismatkalla Grip-Ote elämästä projektissa 1997-2000. Suomen Settlementiliitto ry. Keski-Suomen Painotuote Oy.

Murto, K. 2001. Prosessin johtaminen - kohti prosessikeskeistä työyhteisön kehittämistä. 5.painos. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Nurmi, J-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? NMI Bulletin Oppimisvaikeuksien erityislehti. Niilo Mäki Säätiö.

Paasivaara, L., Suhonen, M. & Virtanen, P. Projektijohtaminen hyvinvointipalveluissa. Tietosanoma Oy. Helsinki.

Perry, C. & Rao, S. 2007. Action research for enterprise research. Teoksessa Hine & Carson (toim.): Innovative Methodologies in Enterprise Research. Edward Elgar, Cheltenham, UK.

Poutanen, V-M. 2000. Elämänhallintaa ilman työtä. Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 84.

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

Pösö, T., Skivenes, M. & Hestbaeck, A-D. 2013. Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states - time for a child centric approach? European Journal of Social Work 10.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen, sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvankeskusliitto.

Riikonen, E. 2001. Henkinen hyvinvointi, voimanlähteet ja kuntoutuminen. Teoksessa: Kallanranta, T., Rissanen, P. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus. Jyväskylä: Duodecim, 86-93.

Roos, J.P. 1998. Mitä on elämänpolitiikka? Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus.

Rowley, R. & Roevens, J. 1999. Organize with Chaos: A Simple Robust Business Tool. Management Books 2000 Ltd.

Räsänen, J. 2014. Voimaantuminen ja elämänpolitiikka - Voimaantumisen resurssiteoria, uskaltava vastuullisuus, valinta, optimointi ja kompensointi. Julkiviestintä Oy.

Rönkä, A. 1999. The Accumulation of Problems of Social Functioning. Outer, Inner and Behavioral Strands. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 148. Jyväskylä.

Saastamoinen, K. 2008: Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sarajärvi, A., Mattila, L-R. & Rekola, L. 2011. Näyttöön perustuva toiminta - avain hoitotyön kehittämiseen. WSOY Pro Oy. Helsinki.

Somerkivi, P. 2000. "Olen verkon silmässä kala" Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Helsinki: Valopaino Oy.

Stenvall, J. & Virtanen, P. 2007. Muutosta johtamassa. Edita, Helsinki.

Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 26. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto.

Symon, G. 2005. Exploring Resistance from a Rhetorical Perspective. Organization Studies

26(11), 1641-1663.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY Pro.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. PS-Kustannus.

Åberg, L. 2002. Viestinnän johtaminen. Keuruu: Otava Oy.

Sähköiset

Auvinen, A-M. & Liikka, P. 2015. Osallistamisen käsikirja. Suomen eOppimiskeskus. Osallistamisen käsikirja. Oppimateriaali. <https://www.slideshare.net/eOppimiskeskus/osallistamisen-ksikirja>

Barkman, J. 2013. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. 273-283. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1

Eronen, T. & Laakso, R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Työpapereita: 2016:044. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?sequence=1

Hautamäki, A. 2008. Muutoksen Suomi - Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutit ihmisten tukijoina. Sitra raportti. <https://media.sitra.fi/2017/02/27172905/MuutoksenSuomi-2.pdf>

Heikkinen, A. 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa - palveluiden ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämishankkeen raportti. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 1/2007. Helsinki. <http://docplayer.fi/2984235-Nuoret-lastensuojelun-avohuollossa-palvelujen-ja-menetelmien-tarkastelu.html>

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>

Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. 84-107. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1

Hinkka, T., Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaaliseen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Stakesin raportteja 12/2006. Stakes. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77938/R12-2006-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hoikkala, S. & Lavikainen, V. 2015. Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sattumuksia-vai-suunnitelmallisuutta.pdf>

Hämäläinen, T. 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Sitran selvityksiä 8. Helsinki. <https://media.sitra.fi/2017/02/27173846/SelvityksiC3A48-2.pdf>

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 2.painos. Acta Universitatis Tamperensis; 696. Tampere: Tampereen yliopisto.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1>

[Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettu laki 361/1983 \(Finlex\)](#)

Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva. THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116946/Tr26_14.pdf?sequence=5

Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43/2017. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3&isAllo wed=y

Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lehtonen, O. & Kallunki V. 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus vol. 21(2) 2013, 128-143. <https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399>

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 2004:7. Helsinki.

<http://docplayer.fi/3192938-Varhainen-puuttuminen-mahdollisuus-nuorten-syrjautymisen-ehkaisyemisessa.html>

Lundbom, P. & Herranen, J. (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Humak. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>

Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto. Acta Universitas Ouluensis, E Scientiae Rerum Socialium 102. Oulu University Press, Oulu. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>

Marttunen, M. & Karlsson, L. Nuoruus ja mielenterveys. 2013. Teoksessa: Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. (toim.) 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. 7-9. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print. Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence

Me-säätiö. <http://www.mesaatio.fi/ajankohtaista/blogi/suomessa-on-syrjassa-tanaan-69-000-nuorta/>

Nuorisolaki 72/2006. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060072>

Pekkarinen, E. 2015. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 86.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf

Pohjonen, S. & Noso, M. (toim.) 2017. Kansalainen keskiöön! Näkökulmia sote-uudistukseen. Kunnallisan alan kehittämissäätiön Julkaisu 2.

<https://kaks.fi/wpcontent/uploads/2017/04/nakokulmia-sote-uudistukseen.pdf>

Ristolainen, H., Varjonen S. & Vuori, J. 2013. Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Sosiaali- ja terveysalan asiantuntijalaitosten

yhteenliittymä SOTERKO. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013.
http://vnk.fi/documents/10616/1093242/R0213_Mit%C3%A4+tied%C3%A4mme+politiikkatoimi+en+vaikuttavuudesta.pdf/90819b6a-87f3-45f3-a8a4-bfbfee76900a?version=1.0

Sarajärvi, A. 2008. Näyttöön perustuva osaaminen työelämässä, alustava toimintamalli. Toimintamallin käsitteenmäärittelyä, sisältöjen erittelyä ja toimintatapoja. Tulevaisuuden kehityskulut. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. <http://docplayer.fi/422369-Nayttoon-perustuva-hoitotyö-kuvaus-toimintamallin-kehittämisestä.html>

Savukoski, M. & Kauramäki, P. 2012. Nuoren sosiaalinen tukeminen omalle ammatilliselle uralle. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. 7.lisäpainos. 123-136. STAKES. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102986/URN_ISBN_978-952-245-782-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp946624>

Sosiaali- ja terveysministeriö, STM. <http://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>

Sosiaali- ja terveysministeriö, STMb. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö, STMc. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/julkaisut>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Johtamisella vaikuttavuutta ja vetovoimaa hoitotyöhön. Toimintaohjelma 2009 - 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:18. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74335/URN%3ANBN%3Afi-fe201504226780.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkihallinnollisen ohjelman (2011-2015) loppuarvio. <http://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf>

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. THL. Työpäpaperi: 2017_023. <http://www.julkari.fi/handle/10024/132319>

Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70320/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf

Valkonen, J. 2012. Kuntoutus tarinoina. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. 7.lisäpainos. 174-191. STAKES. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102986/URN_ISBN_978-952-245-782-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. Laituriprojekti. Lastensuojelun keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-arki-ja-perushoito-sijaishuollossa>

Valtiovarainministeriö. <http://vm.fi/eurooppa-2020-strategia>

Valtiovarainministeriö. 2015. Eurooppa 2020 -strategia - Suomen kansallinen ohjelmakevät 2015. Valtiovarainministeriön julkaisu - 12a/2015.
<http://vm.fi/documents/10623/456829/Eurooppa+2020+-strategia%2C+kevät+2015/08bbca26-cacc-4f60-a125-4d12949ae014?version=1.0>

Valvira (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto) 2013. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa: Lasten suojelussa, vammaispalveluissa, mielenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Selvityksiä 1:2013.
https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Selvityksia_1_2013.pdf

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisu 2012:6. Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
<http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Julkaisemattomat

Laatukäsikirja. 2005. Päivitetty 2014. Ankkurin Lastensuojelupalvelu Oy.

Kuviot

Kuvio 1. Näyttöön perustuvan hoitotyön malli (Sarajärvi 2008).	8
Kuvio 2. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan keskeiset elementit -malli (Yliruka 2017; vrt. Fattore ym. 2009).....	22
Kuvio 3. Huostassa olleet lapset ja vastaavanikäinen väestö.	27

Kuvat

Kuva 1. Eri kuntoutustasojen välinen vuorovaikutus (Järvikoskea ym. 2011 mukailen).	10
Kuva 2. Elämänhallinta, syrjäytymisvaara ja syrjäytyminen sekä niiden lähikäsitteet (Lämsä 2009).	29
Kuva 3. Kehittämispöytätyön vaiheet.	33
Kuva 4. Muutosviestinnän malli (Rowley & Roevens 1999).....	35
Kuva 5. Toimintatutkimuksen spiraalimainen eteneminen (Perry & Rao 2007).	37
Kuva 6. Touhon menestystarina.	48
Kuva 7. Kehittämispöytätyön tulosten yhteenveto.	55
Kuva 8. Hankkeen luontevaan kokoamiseen ja päättämiseen liittyvät asiat. (Auvinen ym. 2015).	70

Liite

Liite 1: Episodisen haastattelun teemarunko 85

Liite 1: Episodisen haastattelun teemarunko

1. Taustatiedot: ikä, sijoitettuna ollut aika
2. Päätarina: suhde nuorisokotiin ja sijoitukseen, kuntoutusprosessiin, miten tuli ja miksi, miten sijoitus meni ja miten päättyi. Voi edetä menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus- akselilla (mennyt sijoitus, nykytilanne juuri sijoituksen jälkeen ja tulevaisuuden ennakoinnit ja pelot). Mahdollisesti ohjausta, jos lähtee puhumaan aivan asian ulkopuolelta, mutta muuten saa kertoa vapaasti koko tarinansa. Jaksojärjestelmän eri jaksoihin tarkentaminen.
3. Päätarinan jälkeen koostavaa kertausta, varsinkin hieman epäselviksi jääneistä kohdista ja tarkentavia kysymyksiä esim. mahdollisista ongelmista nykymallin heikkouksiin liittyen. Mikä toimii, mikä ei, mitä voisi tehdä toisin.
4. Sopiviin väleihin eri teemakysymyksiä:

- Elämänhallinta, tikapuumalli:

Mitä taitoja olet oppinut, jotta pystyt itsenäisesti asumaan ja elämään?

Itsehallintaa, esim. jos menee hermot?

Turvattomuus, avuttomuus?

Poikkeavuus, leimaantuminen?

Ulkoinen hallinta (esim. aineellisesti turvattu asema)

”Reunalla”

- Polkumalli:

Miten olet suoriutunut, koulu?

Onko ollut kavereita, yksinäisyys?

Onko ollut läheisiin luottamusta?

- Valtaistuminen/voimaantuminen:

Onko ollut motivaatiota oman tilanteen parantamiseen?

Onko ollut vaikuttamismahdollisuutta omien asioiden hoitamiseen?

Oletko ollut selvillä omasta tilanteestasi?

Onko sinun auttamiseksi ollut suunnitelmia ja tavoitteita?

Mitä kaikkea koulun ulkopuolista osallistumista sulla on ollut?

- Minäkäsitys, ”tarina itsestä”:

Miten näet oman tarinasi, oletko onnistuja vai epäonnistuja?

Miten kirjoittaisit oman tarinasi?

- Valinnat:

Minkälaisia isoja tai jokapäiväisiä valintoja olet tehnyt oman elämäsi suhteen?